

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

ΕΤΟΣ ΙΔ'.

ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1951

ΑΡΙΘ. 115

Η ΑΡΡΩΣΤΕΙΑ ΜΑΣ

Α'.

Ἄν ἐξετάσωμε, ὅπως καὶ πρέπει νὰ ἐξετάσωμε, τί εἶναι ἐκεῖνο πὸν φέρνει τὴ βαρεῖα καταχνιά, πὸν μᾶς πλακώνει τὴν ψυχὴν τόσο καιρὸν τώρα, θὰ φθάσωμε σὲ μιὰ διαπίστωση, ὅχι καινούργια, μὲ καινούργιο ὅμως πάντοτε ἐνδιαφέρον. Δὲν εἶναι τόσο ἡ διεθνὴς κατάστασις μὲ τίς μπόρες καὶ μὲ τίς φοβέρες. Δὲν εἶναι τόσο ὁ ὀποιοσδήποτε ἐχθρὸς μὲ τὰ ὀποιαδήποτε κτυπήματα. Δὲν εἶναι τόσο ἡ δυσχέρεια τῶν καιρῶν καὶ τὰ προβλήματα. Ἄλλο εἶναι αὐτὸ πὸν μαυρίζει τὸν ἀέρα, πὸν λὲς καὶ τὴν ψυχὴν μᾶς ἀκόμα γεμίζει μὲ μαυρίλα. Εἶναι—κι' ἐδῶ ἄς συνεχίσωμε ὅσα εἶχαμε πῆ μιλῶντας γιὰ τὸν πικραμένο τοῦτο λαὸ—εἶναι μιὰ ἀρρώστεια, πὸν ἔχει πλῆξει τὸν ἐθνικὸν μᾶς ὄργανισμὸν.

Ἄρρώστεια, ὅχι ὅμως ἐκεῖνη πὸν προσβάλλει ἕνα ὀρισμένο μόνον κομμάτι τοῦ ἐθνικοῦ μᾶς συνόλου. Δὲν πρόκειται γι' αὐτὴν τώρα. Γιὰ τὴν ἄλλη μιλοῦμε, τὴν πιὸ φοβερήν, τὴν πιὸ ὑπουλήν, τὴν πιὸ ἀφανῆ ἴσως, μὰ γι' αὐτὸ καὶ πιὸ καταστρεπτικὴν. Τὴν ἀρρώστεια, πού, νά, σὰν τὴ γρίπη πὸν περάσαμε, λὲς κι' ἔχει ἀπλωθῆ σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα καὶ προσβάλλει τὸν ὄργανισμὸν μᾶς σὰν σύνολο. Ὅχι βέβαια τὸν ὄργανισμὸν ὅλων τῶν Ἑλλήνων. Ἄλλὰ τῶν Ἑλλήνων σὰν ὁλότητα. Δὲν εἶναι ἀρρώστεια ὅλων, εἶναι ὅμως, (ἄς θυμηθῶμε μιὰ συγγενὴ διάκρισι πὸν κάνει ὁ Ρουσσώ), ἀρρώστεια τοῦ ὅλου. Καὶ κάνει τὸ εὐγενικὸν τοῦτο Ἔθνος, μ' ὅλα τὰ μεγαλοεργήματα πὸν τοῦ δίνουν ξέχωρη θέσι στὴν ἱστορίαν καὶ

στὸν πολιτισμὸν, τὸ κάνει νὰ χάνη πολὺ ἀπὸ τὴ ζωτικότητά του, ἀπὸ τὴ δημιουργικότητά του, ἀπὸ ἐκεῖνη τὴ χαρὰ καὶ τὴ δύναμι, πὸν θὰ ἔκανε τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν σημερινῶν δυσχερειῶν ἀσύγκριτα εὐκολώτερη ἀπὸ ὅ,τι μᾶς φαίνεται τώρα. Εἶναι ἡ ἀρρώστεια πὸν παραλύει τὰ νεῦρα καὶ πρὶν ἀπ' ὅλα χτυπᾷ στὸ κεφάλι, σ' ἐκεῖνο πὸν λέγεται ἡγεσία, σ' ἐκεῖνο πὸν λέγεται ἡ σημερινὴ ἀρχουσα τάξις, σ' ἐκεῖνο πὸν ἀπαρτίζει τὴ χαρακτηριστικὴ μορφήν στὴ σημερινὴν μᾶς κοινωνίαν.

Β'.

Πάρτετε ἕνα τέτοιον ἄνθρωπο, ἀπὸ ἐκείνους πὸν δίνουν σήμερον τὸν τόνο. Ἡ καλύτερα, νὰ μὴν πάρτετε ἕνα. Πάρτετε δύο, τρεῖς, τέσσαρες, ὅσο μπορεῖτε περισσότερους, ἑκατὸ, χίλιους ἂν μπορῆτε. Θὰ τοὺς δῆτε, πῶς; Ἄναστατωμένους ἀπὸ τὰ σύγχρονα γεγονότα; Μὲ ἀγωνία γιὰ τὴν ἀπειλή; Μὲ τὸν πόνο, μὲ τὴν ἀμηχανίαν, μὲ τὴν πάλιν τὴν ψυχικὴν, μὲ τὴν πίστιν πὸν νικά, ἢ ἔστω μὲ τὴν ἀπόγνωσιν πὸν κόβει τὰ γόνατα καὶ ἐμποδίζει κάθε ἄλλη σκέψιν γιὰ κάθε ἄλλο θέμα; Ὅχι. Τίποτε ἀπὸ αὐτὰ! Ἦσουν θὰ τὸν δῆτε στὸ γραφεῖόν του, στὸ «κέντρον» του, στὸ σπίτι του, νὰ κἀνῃ τίς δουλειὰς του. Δουλίτσες μὲ ἰδιωτέλεια ἢ δουλειὰς πὸν ἀποτελοῦν ἐκπλήρωσι τοῦ καθημερινοῦ καθήκοντος, τὴν «τρέχουσα ζωὴ», σὰν νὰ μὴ συνέβαινε τίποτα τὸ ἔκτακτο, τὸ ἐξαιρετικὸν ἀνάμεσα στὶς χιλιετίες. Μπορεῖ, βέβαια, νὰ τὸν ἰδῆτε καὶ κατσούφη, μελαγχολικὸν, ἀνήσυχο, ἀλλὰ τὸ

αἴτιο τῆς δυσθυμίας του, τοῦ ἐκνευρισμοῦ του, θὰ εἶναι ἐντελῶς διαφορητικό. Κάποια μικροδυσκολία, κάποιο μικροζητηματάκι πού θίγει τὸ «ἐγώ» του. Κάποιος συνάδελφος πού τοῦ ἐπέιραξε τὸ φιλότιμο, κάποιος ψύλλος πού ἐπήδησε τέλος πάντων, αὐτὸ εἶναι πού τοῦ ἔφερε τὴ φουρτούνα πού βλέπετε στὴν ψυχὴ. Ὅσο γιὰ τὰ μεγάλα, γιὰ τὰ φοβερὰ προβλήματα, πού γενεὲς γενεῶν εἰς τὸ μέλλον θὰ αἰσθάνωνται ἴλιγγο γιὰ λογαριασμό μας, ὅταν θὰ ἀναλογίζωνται ἀπὸ τί ἐπεράσαμε, τὰ προβλήματα αὐτὰ τὰ ἔχει παραμερίσει. Οὐ φροντὶς Ἰπποκλείδῃ! Εἶναι πίστις αὐτό; Πίστις μεγαλύτερη καὶ ἀπὸ τοῦ Θεανθρώπου τὴν πίστι, τοῦ Θεανθρώπου πού μπροστὰ στὸ σταυρὸ «γενόμενος ἐν ἀγωνίᾳ ἐκτενέστερον προσήχετο», ἐνῶ ὁ ἄνθρωπός μας εἶναι τάχα «ἀνώτερος» ἀπὸ ὅλα αὐτὰ;

Ὅχι! Εἶναι ἀπλούστατα παθολογικὴ ἀπάθεια. Εἶναι ἡ πνευματικὴ ἀλλεργία. Εἶναι ἡ ἀρρώστεια πού παραλύει τὸν οργανισμό, πού κάνει νὰ μὴν ἀντιδρᾷ κἂν γιὰ τὰ μεγάλα, ἐνῶ ἔχει τόση εὐπάθεια γιὰ τὰ μικρὰ καὶ τὰ εὐκαταφρόνητα. Εἶναι αὐτὴ πού κάνει τὸν ἄνθρωπο «ψύχραιμο» καὶ ἀσυγκίνητο, ὅταν ἀπειλεῖται νὰ ξεσπάσῃ τὸ μεγάλο ἠφαιστίο. Τὸν ἴδιο ἄνθρωπο, πού γίνεται ἔξαλλος ὅταν στὸ καφενεῖο τὸ γκαρσόνι ἀργήσῃ νὰ τοῦ φέρῃ τὸν καφέ ἢ τὸν φέρον, ἀλλὰ ὄχι ἀκριβῶς «βαρὺν γλυκόν». Εἶναι ἡ γριππὴ, τὸ μικρόβιο, ὁ διηθητὸς ἴος, δὲν ξέρω τί ἄλλο, πού φέρνει αὐτὴ τὴν ἀφύσικη κατάστασι, πού μοιάζει μὲ τὴν γαλήνη τοῦ πιστοῦ, ἀλλὰ εἶναι ἡ ἀρρώστεια, τραγικὴ ἀρρώστεια τῆς πνευματικῆς ἀτονίας. Εἶναι φυγὴ. Μὰ ὄχι πῶς ὁ ἄνθρωπος φεύγει ἀπὸ τὴ ζωὴ. Δὲν εἶναι κἂν ἡ θεληματικὴ φυγὴ, ἡ αὐτοκτονία-θέλησις τοῦ Σοπενχάουερ. Ἡ ζωὴ νομίζεις ὅτι σιγοφεύγει ἀπὸ ἕναν οργανισμό, πού δὲν μπορεῖ πιά νὰ τὴν κρατήσῃ μέσα της.

Γ'.

Κάτι κάνει ἡ φοβερὴ αὐτὴ ἀρρώστεια, ὥστε τὸ δραματικὸ μεγαλεῖο τῶν καιρῶν, δὲν μπορεῖ στὴν ψυχὴ τοῦ ἀρρώστου νὰ ἐπιηρεάσῃ τὶς ἀπίστευτες μικρότητες, πού ἐπὶ τέλους τὸ πολὺ-πολύ, θὰ ἦταν νοητὲς σὲ ἄλλους καιροὺς ἤσυχους, εἰρηνικούς, μὰ

μικροῦς. Ἰσα-ἴσα λὲς καὶ τὶς ἀσφαλίζει τὶς μικρότητες αὐτές, μὴν τύχη καὶ πάθουν τίποτε καὶ ἀνέβῃ ὁ ἄνθρωπος στὸ ὕψος πού τοῦ ζητοῦν οἱ καιροὶ ν' ἀνέβῃ.

Ἰσχύει ἡ ἀντίληψις, πῶς ὅταν ξεσποῦν μεγάλες φουρτούνες, ἔρχεται στὸν ἄνθρωπο ἕνας ἠθικὸς καθαρισμὸς, πού σκοτώνει κάθε ἠθικὴ κατωτερότητα, ἀρπάζει τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸν ἀνεβάζει, καὶ χωρὶς ἀκόμη ὁ ἴδιος νὰ τὸ θέλῃ, ψηλὰ σὲ ἀνώτερες σφαῖρες. Φαίνεται πῶς ἡ ἀντίληψις αὐτὴ δὲν εἶναι ἀπόλυτα ὀρθή. Φαίνεται, πῶς δὲν φθάνει ἡ μεγάλη δυσκολία γιὰ νὰ ὀδηγήσῃ καὶ στὶς μεγάλες σκέψεις, στὸ ἀνάβασμα, στὸ ψυχικὸ μεγαλεῖο, καὶ νὰ σκοτώσῃ τὶς μικρότητες τὶς ἠθικῆς. Αὐτὸ γίνεται βέβαια, ἀλλὰ γίνεται στὸν ἄνθρωπο πού ἀγωνίζεται γιὰ ν' ἀνεβῇ, πού ἔχει τὸ ἀνάβασμα μέσα του σὰν σύνθημα καὶ ἐπιδιώξι κι' ἀγῶνα τοῦλάχιστον, ἀν' ὄχι σὰν πραγματικότητα.

Ὅταν ὅμως αὐτὸς ὁ ἠθικὸς ἀγὼν δὲν ὑπάρχει, τότε φαίνεται πῶς ἡ ἠθικὴ μικρότης καὶ ὁ ἠθικὸς ἐξοπλισμὸς δὲν ἐνοχλοῦνται καθόλου ἀπὸ ὅλες τὶς μπόρες καὶ τὶς ἀτομικῆς ἐκρηξίσεις πού μπορεῖ νὰ ἀκουσθοῦν γύρω στὸν πλανήτη. Οἱ μικροῦτολογισμοὶ θὰ συνεχισθοῦν, ὁ ἑαυτοῦλης μας θὰ εἶναι τὸ κέντρο τοῦ παντὸς καὶ —ἐδῶ εἶναι τὸ πῶ φοβερό— οὔτε κἂν τὸ συμφέρον, οὔτε κἂν τὸ ἔνστικτο τῆς αὐτοσυντηρήσεως, δὲν εἶναι ἱκανὸ νὰ ξυπνήσῃ μιὰ σκέψι ἀνώτερη. Νὰ ἐμπνεύσῃ στὸν καλοζωιστὴ ἔστω, τὸν ὑπολογιστὴ, τὸν ἄνθρωπο τῆς «μπύζινες», τὸν περίφημο homo oeconomicus ἐπὶ τέλους, νὰ βάλῃ στὸ μυαλό του τὴ σκέψι, ὅτι καὶ γιὰ λόγους συντηρήσεως ἀκόμα, τοῦ ἐπιβάλλεται, νὰ περιποιηθῇ—γιὰ νὰ πάρωμε μιὰ χτυπητὴ περίπτωση—τὸν ἀγωνιστὴ τῆς χθές, γιὰ νὰ τὸν ἔξη ἀγωνιστὴ τῆς αὔριου. Ὅτι τὸ προσκλητήριο γιὰ τὴ θυσία τοῦ αἵματος πρέπει νὰ συνοδεύεται ἀπὸ τὸ προσκλητήριο γιὰ τὴ θυσία τῆς χρυσῆς λίρας. Ὅτι δίπλα στὴ μάχη τοῦ Γράμμου πρέπει νὰ ὑπάρξῃ ἡ μάχη τῆς δραχμῆς, ἡ μάχη γιὰ νὰ χτυπήσωμε τὴν ἀνεργία, ὅσο μποροῦμε τέλος πάντων, τὴν πείνα, τὴν ἀπόγνωσι, ἡ μάχη γιὰ νὰ προστατεύσωμε τὴν οἰκογένεια τοῦ ἀγωνιστοῦ μας.

Καὶ τί γίνεται γιὰ ὅλα αὐτά; Ἀκόμη, τὴν ὥρα τοῦλάχιστον πού γράφονται αὐτὲς οἱ γραμμές, ἐκεῖνος ὁ περίφημος νόμος 751 γιὰ μιὰ ὑποτιπώδη προστασία τῶν ἀγωνιστῶν εἶναι σὲ μεγάλη ἔκτασι ἀνεφάρμοστος. Ποῦ θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι ζήτημα κοινῆς φιλοτιμίας ὄλων τῶν ὁπωσδήποτε ἀρμοδίων, ὄχι ἀπλῶς νὰ ἐφαρμοσθῆ, ἀλλὰ νὰ ἔχη κι' ὄλας ξεπερασθῆ καὶ νὰ θεωρῆται πὼς δὲν πρέπει κἂν νὰ μείνωμε μόνο με τὸν νόμο αὐτό. Καὶ πὼς, στὸ τέλος-τέλος, ἂν ἦταν ἡ ἑλληνικὴ οἰκονομία νὰ τραυματισθῆ, ἐπειδὴ θὰ εἶχε ἐφαρμογὴ ὁ νόμος 751, ἂς τραυματιζότανε γι' αὐτό! Μποροῦσε νὰ εἶναι βεβαία, πὼς τὸ τραῦμα τῆς θὰ εὗρισκε εὐκολώτερα καὶ γρηγορώτερα τὴ θεραπεία, ἀπὸ τὰ τραύματα καὶ τοὺς ἀκρωτηριασμοὺς τῶν ἡρωϊκῶν ἀγωνιστῶν μας!

Δ'.

Μὰ εἶναι μόνον αὐτά; Εἶναι ἀκόμα ἡ λιποταξία πού λέγεται ἀδράνεια. Βλέπομε καταφάνερα ὄλοι μας πόσο ἀπαραίτητος εἶναι ἕνας πανελλήνιος συναγερομὸς πνευματικῆς τονώσεως, ἐμπρακτικῆς ἀγάπης κι' ἀλληλεγγύης ὄλων μας. Ὅτι, ἀκόμα, ζοῦμε σὲ μιὰ ἐποχὴ μὲ τόσες εὐκαιρίες γιὰ ὄλους, πού ὁ καθένας ἀπὸ μᾶς, τόσο δὰ νὰ κουνήσῃ τὸ δακτυλάκι του, μπορεῖ νὰ προσφέρῃ πολὺτιμη βοήθεια στὸ σύνολο. Ὁ ὅλος ὁ χῶρος τῆς ἐθνικῆς μας ζωῆς ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ βοήθεια. Ὅπου καὶ ν' ἀγγίξῃς μὲ λίγη ἀγάπη, θὰ δῆς νὰ προβάλλῃ ὁ καλὸς καρπὸς τῆς ἀγάπης σου, τῆς τόσης δὰ ἔστω, μὰ ἀγνῆς προσπαθείας σου. Καὶ ὅμως! Ἀκριβῶς ἡ τάξις πού ἔχει προικισθῆ μὲ τὶς μεγαλύτερες εὐκαιρίες, ἡ τάξις πού δίνει τὸν τόνο στὴ ζωὴ τοῦ συνόλου, δὲν κινεῖται, τοῦλάχιστον δὲν κινεῖται ἀντίστοιχα μὲ τὶς ἐξαιρετικὰς περιστάσεις πού περνᾷμε. Κι' ὄχι μόνο αὐτό, ἀλλὰ καὶ σὺν νὰ παραξενεύεται ὅταν βλέπῃ ἄλλους νὰ ἐργάζονται. Πόσοι καὶ πόσοι μὲ τέτοια παγερὴ συμπεριφορὰ δὲν πᾶνε (ὄχι θεληματικὰ ἴσως, πάντως ὅμως μὲ τρόπο φοδερὰ ἐπιζήμιο), ν' ἀπογοητεύσουν ἐκεῖνους πού πασχίζουν γιὰ τὴν πνευματικὴ

ἐξύψωσι τοῦ λαοῦ μας, γιὰ τὴν κάποια πρόχειρη ἔστω, ἐπίδεσι τῶν τραυμάτων, γιὰ τὸ δίλεπτο ἐκεῖνο σὺν σύμβολο, πού, εἰς τὸ κάτω-κάτω, θὰ δείχνῃ ὅτι ἡ ἐθνικὴ ἀλληλεγγύη δὲν εἶναι λόγια μόνο; Τοὺς κυττάζουν μὲ περιέργεια, ὅσους πᾶν νὰ βοηθήσουν, τοὺς ἀτενίζουν ἔτσι παράξενα, τὸ πολὺ-πολὺ μὲ κάποια συμπάθεια πρὸς τὸν «ὄνειροπαρμένο»!

Καὶ νὰ ἦταν μόνον αὐτό! Εἶναι καὶ ἐκεῖνο τὸ σαμποτάζ, ἡ δολιοφθορά. Δὲν ἐνωῶ ἐκεῖνο πού γίνεται ἀπὸ τὸν ἐχθρό, μὲ σχέδιο, μὲ δόλο. Ὅχι! Ἐνωῶ τὸ ἐρασιτεχνικὸ σαμποτάζ, πού γίνεται ἀπλοῦστα ἀπὸ μικρότητα. Τὴν γαρίνια πού γίνεται... μὰ γιὰ νὰ γίνῃ! Τὴν ἐπύκρῃσι πού τὴν βλέπεις ὅτι εἶναι ἐξωφρενικὴ καὶ δὲν ἔχει καμμιά σχέσι μὲ τὴ δημιουργικὴ κριτικὴ πού βέβαια χρειάζεται. «Γιατί κάνετε μόνο αὐτὸ καὶ δὲν κάνετε καὶ ἐκεῖνο, καὶ τὸ ἄλλο καὶ τὸ ἄλλο;» («σεῖς» πάντοτε, ἐννοεῖται)! «Γιατί ἐδῶ ἢ ἐκεῖ ἔγινε αὐτὸ τό (φανταστικὸ, ἢ ἔστω, ἐπὶ τέλους, καὶ ἀληθινὸ) λάθος;» Ἐξεγείρεται βλέπετε ἡ ἐθνικὴ συνείδησις τοῦ ἀνδρός, γιατί αὐτὴ ἢ ἐκεῖνη ἡ ἐργασία ἔγινε μὲ τὸν τρόπο Α καὶ ὄχι μὲ τὸν τρόπο Β πού τὸν θεωρεῖ ὡς τὸν μόνο σωστό. Ἐννοεῖται, ὅμως, ὅτι ἡ ἠθικὴ αὐτὴ συνείδησις δὲν τοῦ ὑπαγορεύει νὰ πᾶν αὐτός, ἔστω καὶ μὲ τὸν τρόπο του, κάτι νὰ κἀνῃ, καὶ πρὶν ἀπὸ ὅλα κάτι νὰ θ υ σ ι ἄ σ η, ἔστω καὶ κάτι ἀπὸ τὸ χουζοῦρι του. Ἐχτύπησε τὴν προσπάθεια πού ἔκαμαν οἱ ἄλλοι; Εἶπε τὸν μικρὸ του λόγο; Ἡ συνείδησις του ἠσύχασε! Δὲν χρειάζεται τίποτε ἄλλο!

Καὶ γιατί αὐτὸ τὸ σαμποτάζ; Λέτε νὰ εἶναι ἡ ζήλεια; Ἡ ζήλεια γιὰ τὸν ἔπαινο πού μπορεῖ νὰ δώσῃ ἡ κοινωνία σ' αὐτὸν ἢ ἐκεῖνον τὸν ἐργάτη, ἔπαινο πού εἶναι ποσοστὸ ἐλάχιστο, ἐννοεῖται, ἀπέναντι στοῦ χροῦς πού ὀφείλεται; Μὰ κι' ὅταν ὁ ἐργάτης θέλῃ νὰ μὲν ἀνώνυμος, δείχνοντας πὼς δὲν θέλει κανέναν ἔπαινο καὶ καμμίαν ἀναγνώρισιν; Ζήλεια καὶ τότε! Ζήλεια καὶ στὸν ἀνώνυμο, ζήλεια καὶ στὸν ἄγνωστο ἐργάτη. Λὲς καὶ θὰ πᾶνε καὶ στὸν τάφο τοῦ Ἀγνώστου Στρατιώτου καὶ ἐκεῖ νὰ ἐκφράσουν τὴ ζήλεια τοὺς στὸν ἄγνωστο ἀγωνιστὴ πού ἐθυσίαστηκε!

Ε'.

Καὶ στὸ βάθος ὄλων αὐτῶν; Ἐκεῖνος ὁ ἀτομισμὸς, ὁ φοβερός ἀτομισμὸς ποὺ μᾶς δέρνει—ἀλήθεια πικρὴ, μὰ ἀλήθεια—ἐμᾶς τοὺς Ἕλληνες παραπάνω ἀπὸ τοὺς ἄλλους λαούς, χαρακτηριστικὸ τῆς φυλῆς μας, ἐνιαῖο κ' ἀδιάκοπο στοὺς αἰῶνες, τρανὴ ἀπόδειξις, πόσο ψεύτικη ἦταν ἡ θεωρία τοῦ Φαλμεράϋερ. Ἄν ὁ ἀτομισμὸς αὐτὸς δὲν ἦταν τόσο ἰσχυρός, δὲν ἦταν τόσο ἐξωφρενικός!... Τοῦτη ἡ μαγκόσμια μπόρα μποροῦσε νὰ ἔχη γιὰ κῆρ καὶ ἕνα καλὸ ἀποτελεσμα. Μποροῦσε νὰ γίνῃ μιὰ ἀληθινὴ εὐλογία, μὲ τὴν ιδιότητα ποὺ ἔχει, ἀπὸ τὴν ἀμείλικτη καθολικότητά της, νὰ φανερώνη πῶς πολὺ τὴν ἀλληλεξάρτησι τοῦ ἑνός μας ἀπὸ τὸν ἄλλο, νὰ στρώχνη δηλαδὴ πρὸς τὴν ἐνότητα, νὰ χτυπᾷ τὸν ἀτομισμὸν, τὸν ἐγωϊσμὸν, τὴν ἐγωπάθεια. Τὶ εἶδους ἀλεξι-κέρανα ὅμως ἔχει πάρει ἀρὰ γε ὁ ἀτομισμὸς μας, ὥστε οὔτε καὶ τοῦτη τὴν μπόρα νὰ μὴν παίρῃ εἶδησι, ἀλλὰ νὰ στέκῃ ἐκεῖ ὀρθὸς πάντα, χωρὶς νὰ λυγίζεται κἂν, χωρὶς ἕνα βῆμα νὰ παραμερίζῃ;

Μὰ ὑπάρχει κάτι ἀκόμη φοβερότερο. Εἶναι πὼς αὐτὸς ὁ ἀτομισμὸς, ὅχι βέβαια σὰν ἀνήθικη ἐγωπάθεια, ὅμως πάντοτε ἀτομισμὸς ποὺ κόβει τὴν ἐνότητα, αὐτὸς ὁ ἀτομισμὸς πολλὰς φορὲς φανερώνεται καὶ σὲ ἀνθρώπους, ποὺ δὲν μπορεῖς νὰ τοὺς ἀρνηθῆς τὰ μεγάλα, τὰ εὐγενῆ τους αἰσθήματα, τὶς θυσίαις τους ἀκόμη γιὰ τὸ γενικὸ καλὸ. Ἄλλὰ εἶναι, βλέπετε, ἐκεῖνο, ποὺ πολλὰς φορὲς ἔχομε διαπιστώσει καὶ ποὺ δυστυχῶς γεμίζει τὶς σελίδες τῆς ἱστορίας μας ἀπὸ τὰ Μηδικὰ ὡς τὸ 1821 κ' ὡς τοὺς ἀγῶνες τῆς δικῆς μας γενεᾶς. Νὰ θυσιάσωμε τὴ ζωὴ μας γιὰ τὸ σύνολο, γιὰ τὴν Πατρίδα, μάλιστα καὶ μετὰ χαρᾶς. Ἄλλὰ νὰ ρίξωμε κάτω τὸν ἐγωϊσμό μας, τὸ δίκαιο ἔστω παράπονό μας, τὴν φιλοδοξία μας τὴν δικαιολογημένη, νὰ παραμερίσωμε λίγο τὸ δικηό μας, ἔστω, γιὰ νὰ μὴν παραχθῇ ἡ ἐνότης, νὰ μὴν ζημιωθῇ ὁ ἀγὼν, ἡ προσπάθεια... ἄ, ὄλα κ' ὄλα! Αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ! Καὶ ἔτσι ἀφίνομε τὸν ἀτομισμὸν μας νὰ προδίδῃ τὶς θυσίαις μας, νὰ τὶς κᾶνῃ χωρὶς ἀποτελέσματα!

Ἄλλὰ τί νόημα ἔχει τώρα νὰ ἀπαριθμοῦμε ἕνα ἕνα τὰ συμπτώματα τῆς ἀρρώ-

στειας; Σὰν νὰ μὴ τὰ βλέπωμε τάχα ὅλοι μας! Σὰν νὰ μὴν εἶναι κοινὸς τόπος ὅ,τι εἴπαμε καὶ ὅ,τι ὁ διαθέσιμος χώρος, ἢ ἴσως καὶ κάποια ἐπιφυλακτικότης, δὲν ἄφησε νὰ ποῦμε! Μήπως ὅμως δὲν ἔγινε κοινὸς τόπος καὶ τὸ ποῖα εἶναι ἡ αἰτία γιὰ τὴν ἀρρώστεια αὐτή; Ἀκριβῶς ἐδῶ εἶναι τὸ χειρότερο: Πὼς αὐτῆς τῆς ἀρρώστειας τὸ μικρόβιο τὸ ξέρομε. Καὶ τὴ θεραπεία τὴν ξέρομε. Ἄλλὰ ἀκριβῶς ἡ θεραπεία δὲν μᾶς ἀρέσει, λὲς καὶ προτιμοῦμε τὴν καταστροφή παρὰ τὴν «κούρα» ποὺ θὰ μᾶς διατάξῃ ὁ γιατρός! Γιατί ἡ θεραπεία σημαίνει ν' ἀναγνωρίσωμε μερικὰς ἀλήθειαις βασικὰς γιὰ βασικὰ σφάλματα, ποὺ ἐκάμαμε οἱ νεώτεροι Ἕλληνες, ὅταν πῆγαμε, ὕστερα ἀπὸ τὸ εἰκοσιένα, νὰ κτίσωμε τὸ καινούργιο μας σπίτι. Ἄς θυμηθοῦμε ἄλλῃ μιὰ φορὰ τὴ «Διακήρυξιν τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων». Τὶς διαπιστώσεις ποὺ κάνει, γιὰ τὸ πόσο ἐγκληματικὸ κ' ἀλόγιστο ἦταν, ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες, εἰδικῶς ἐμεῖς, νὰ πάρωμε τὴν μόδα ποὺ εἶχαν τὰ περασμένα φιγουρίνια, τὴ μόδα τῆς ἀρνήσεως τῶν πνευματικῶν ἀξιών, ποὺ ἔχουν στήριγμά τους τὴν χριστιανικὴ πίστι—τὴν πίστι τῶν ἀγῶνων μας. Καὶ νὰ τὴν τὴν συνέπεια: τοῦτη ἡ ἀρρώστεια ποὺ μᾶς τσακίζει τώρα. Ποὺ ὑπῆρχε πάντα, μὰ τώρα, σὲ μιὰ γενεὰ μὲ τὸν πνευματικὸ ὑποσιτισμὸν ποὺ εἶχε φέρει ἡ ἀρνησις, ἀλωνίζει ἀνεμπόδιση μέσα στὸν ἐθνικὸν μας ὄργανισμό, γιατί δὲν βρῖσκει μπροστά της τὴν ἀμυντικὴ πανοπλία ποὺ μᾶς ἔδιδε ἡ πίστις. Καὶ χρειάζεται ν' ἀναγνωρίσωμε ἀκόμα πόσο, γιὰ μᾶς εἰδικῶς τοὺς Ἕλληνες, γιὰ τὴν ἀγωνιστικὴν μας τόνωσι, γιὰ τὴν πνευματικὴν μας ἰσορροπήσι, γιὰ τὴν ἐθνικὴν μας συνοχήν, γιὰ τὴν θεραπεία τοῦ ὄργανισμοῦ μας, γιὰ τὴν ζωὴν μας, εἶναι ἀπαραίτητο νὰ ὁμολογήσωμε πὼς δὲν ἔπρεπε, πὼς ἦταν ἐγκλημα ἀληθινὸν κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ μας, νὰ φύγωμε ἀπὸ τὶς ἀξίαις αὐτὰς καὶ πρέπει νὰ τὶς κάνωμε πάλι, μὲ ὅλη τὴν ψυχὴν καὶ ὅλη τὴν συνέπεια, θεμέλιο τῆς ζωῆς μας, τῆς ἀτομικῆς καὶ τῆς ἐθνικῆς. Νὰ τ' ἀναγνωρίσωμε ὅλα αὐτά! Ναι, ἀλλά... θεραπεία ποὺ θὰ ξεκινήσῃ ἀπὸ μιὰ τέτοια ἀναγνώρισι, μᾶς φαίνεται δύσκολη θεραπεία!

ΣΤ'.

Νὰ ὅμως, πὺν ἡ στήλη αὐτὴ ἔφθασε στὰ ὄρια πὺν ἀρχίζει νὰ εἶναι ἀδικη. Ὁχι! Δὲν εἶναι ἀλήθεια πὺν δὲν τὴ θέλομε τὴ θεραπεία! Ἡ, ἂν θέλετε, ἡ ἀδιαφορία γιὰ τὴν θεραπεία εἶναι κάτι, μὲ ἔκτασι πολὺ μικρότερη ἀπὸ τὴν ἔκτασι πὺν ἔχει ἡ ἀρρώστεια. Μπορεῖ ἡ ἀρρώστεια νὰ ἔχη πάρεσι πολὺ μεγάλη ἔκτασι στὸ σύνολο, καὶ μάλιστα σ' ἐκεῖνο πὺν λέγεται ἡγεσία, ἡ γέτις τάξις. Ὁμως ἡ ἀδιαφορία, ἡ ἀναληγσία, ἀκόμη, ἂν θέλετε, ἡ ἀντιπάθεια γιὰ τὴν θεραπεία, ἡ ἔμμονὴ στὴν ἀρνησι, ὄχι, αὐτὸ δὲν μποροῦμε νὰ ποῦμε πὺν εἶναι γενικὸ χαρακτηριστικὸ τοῦ ἐθνικοῦ μας οργανισμοῦ. Θάταν ἀδικο, θάταν ψέμα νὰ τὸ ποῦμε! Γι' αὐτὸ ἄλλως τε καὶ προβάλλει αὐτὴ ἡ ἀπίστευτὴ ἀντίφασις. Καὶ σὲ ἄλλες περιόδους τῆς ἱστορίας μας, μὰ καὶ τώρα, σήμερα, ἕνας πὺν μᾶς παρατηρεῖ, ἔμας τὸν ἐλληνικὸ λαὸ, κυριολεκτικῶς τὰ χάνει, μὴ μπορῶντας νὰ σχηματίσῃ μιὰν ἀληθινὰ ἀντικειμενικὴ κρίσι. Βλέπει σ' ἐμᾶς τόσες μικρότητες παρὰ πλευρα σὲ τόσα ἀνυπερέβλητα μεγαλεῖα. Τόση πνευματικὴ νέκρα καὶ ὅμως τόση ζωὴ καὶ τέτοια δημιουργία, ὑποδειγματικὴ ἀλήθεια καὶ ζηλευτὴ στὸν κόσμο, καὶ πνευματικὴ ἐργασία καὶ ἀνθησι τόση, ὥστε δὲν ξέρεσι κ' αὐτὸς τί νὰ πῆ.

Καὶ ὅμως γιὰ τὴν γενεά μας τοῦλάχιστον ἡ ἀντίφασις αὐτὴ, ἔχει φανερὴ τὴν ἐξήγησι τῆς. Ἀπλούστατα ζοῦμε σ' ἐποχὴ, ὅπου τὸ κακὸ βροῖσκειται στὸ θερισμὸ καὶ τὸ καλὸ στὴν καινούργια του βλάστῃσι. Ἐτσι ἡ γῆ μας εἶναι γεμάτη ἀπὸ τὴν σαπίλα τῶν καρπῶν τοῦ παρελθόντος, μὰ καὶ καταπράσινη ἀπὸ τὴν σπορὰ τῆς καινούργιας ζωῆς. Ἡ παλῆὰ μέρα φεύγει, ἀλλὰ ἀκόμη ἔχει τὴν ἐκδήλωσι τῆς, τὴν ἀρρώστεια. Ἡ καινούργια μέρα ἀνατέλλει, ἀλλὰ ἀκόμη βρί-

σκεται στὴν ἀνατολή. Δὲν ἔδιωξε ἀκόμη τὸ κακὸ, δὲν τὸ ἔστειλε στὴν ἱστορία. Ἐκαμε ὅμως τὸ καλὸ μιὰ πραγματικότητα, πὺν κινεῖ τὸν θαυμασμὸ—ἔστω καὶ δίπλα στὴν ἀπογοήτευσι καὶ τὴν πίκρα—καὶ δημιουργεῖ κάθε ἐλπίδα. Στὸ τέλος, τὸ σημερινὸ δράμα τῆς Ἑλλάδος εἶναι ἡ πάλη ἀνάμεσα στὸ σάπιο πὺν φεύγει, ἀλλὰ δὲν ἔφυγε καὶ πασχίζει νὰ ματαιώσῃ ἢ νὰ καθυστερήσῃ τὴν φυγὴν του, καὶ στὸ καινούργιο πὺν ἐρχεται, μὰ ἀκόμη πρέπει ν' ἀγωνισθῇ γιὰ νὰ ὀλοκληρωθῇ ὁ ἐρχομὸς του. Καὶ γιὰ τὴν ζωὴ ἢ τὸ θάνατο τῆς Ἑλλάδος κρίσιμο εἶναι, ποῖος θὰ βγῆ νικητὴς στὴν πάλη αὐτὴ.

Ζ'.

—Καὶ ποῖος ἀρὰ γε θὰ βγῆ νικητὴς;

Μὰ... μήπως ὑπάρχει στὴν ἱστορία παρὰδειγμα πὺν νὰ δείχνῃ ἄλλη ἔκβασι τέτοιας πάλης, παρὰ τὴν νίκη τῆς καινούργιας, χαρούμενης ἡμέρας; Τὸ ζήτημα λοιπὸν δὲν εἶναι ποῖος θὰ νικήσῃ. Τὸ ζήτημα εἶναι πόσο γρήγορα θὰ νικήσῃ. Καὶ ἀκόμη, τί κακὸ μπορεῖ νὰ κάνῃ τὸ σάπιο καὶ τὸ παλῆ, ὥσπου νὰ σκεπασθῇ κάτω ἀπὸ τὴν πλάκα τοῦ τάφου του. Τί δοκιμασίες ἀκόμη μπορεῖ νὰ ὑποστοῦμε, ὥσπου νὰ ἐπικρατήσῃ στὸν ἐθνικὸ μας οργανισμὸ ἡ πνευματικὴ δύναμις καὶ μ' αὐτὴν ἡ ζωὴ πὺν θὰ γράφῃ τὴν καινούργια ἡμέρα, τὴν καινούργια ἱστορία, τὴν καινούργια Ἑλλάδα.

Καὶ γι' αὐτὸ, γιὰ νὰ κοστίσῃ στὸ Ἔθνος ὅσο μπορεῖ λιγώτερο ὁ ἀγὼν, πρέπει, εἶναι ἀνάγκη, ὅσοι θέλουν νὰ εἶναι τῆς καινούργιας αὐτῆς ἡμέρας ἐργάται, νὰ γίνουν πῶς πολὺ ἀγωνισταί. Ἀγωνισταί, δηλαδὴ πιστοί. Πιστοί, πὺν θὰ ἐκπροσωποῦν στὴν γενεά μας καὶ στὸ Ἔθνος μας, τὴν πορεία πὺν ἔγινε ἐδῶ καὶ δυὸ χιλιάδες χρόνια τώρα ἀπὸ τὸν Γολγοθᾶ πρὸς τὴν Ἀνάστασι!

ΤΙ ΔΙΔΑΣΚΕΙ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ;

Νὰ παρουσιάσωμεν εἰς τὸ ἑλληνικὸν κοινὸν τὸν συγγραφέα τοῦ παρόντος ἄρθρου, κ. Daniel-Rops, εἶναι βεβαίως ἐντελῶς περιττόν. Ὁ ἐκλεκτὸς αὐτὸς καὶ εἰς ὅλον τὸν κόσμον γνωστὸς ἐκπρόσωπος τῆς νέας ἀνθήσεως εἰς τὰ γαλλικὰ γράμματα καὶ τὴν γαλλικὴν γνησίως πνευματικὴν καὶ ἀληθῶς ὀδηγητικὴν δημιουργίαν, κάθε ἄλλο παρά ἄγνωστος μᾶς εἶναι. Ἐξ ἐπόψεως τῆς ἐδῶ χριστιανικῆς κινήσεως μᾶς εἶναι ἐπὶ πλέον ἕνας ἐξαιρετικὸς, πολύτιμος καὶ ἀγαπητὸς συνεργάτης καὶ συμμαχητῆς. Οἱ ἀναγνώσται μᾶς γνωρίζουν τὴν συμβολὴν του διὰ τὴν «Δηλώσιν» μᾶς, τὰ περὶ τῆς χριστιανικῆς Ἑλλάδος δημοσιεύματά του εἰς τὸν γαλλικὸν τύπον. Μὲ ἰδιαιτέραν χαρὰν δημοσιεύομεν τώρα τὸ κατωτέρω ἄρθρον, ποῦ ἔγραψεν εἰδικῶς διὰ τὰς «Ἀκτῖνας» καὶ ὡς πρόδρομον τῆς προσεχοῦς ἐπισκέψεώς του εἰς τὸν τόπον μᾶς.

Ἡ περίφημη φράσις τοῦ Πῶλ Βαλερύ, ποῦ κατηγοροῦσε τὴν ἱστορίαν ὅτι εἶναι τὸ πιὸ ἐπικίνδυνον στοιχεῖον στὴ χημεία τῆς διανοήσεως, μήπως δὲν εἶναι μόνον τὸ χαρακτηριστικὸν ἑνὸς μεγάλου πνεύματος ποῦ δὲν ἐδίσταζε νὰ χρησιμοποίησῃ τὸ παράδοξον στὴν ἔκφρασι τῶν ἰδεῶν του; Μὲ αὐτὴ τὴ φράσις ὁ ποιητῆς ἔδειχνε κάτι ποῦ ἀποτελεῖ πραγματικὰ ἕνα κίνδυνον, τὸν κίνδυνον κάποιου αἰσθηματικοῦ «ἱστορισμοῦ» ποῦ, βάζοντας στὴν ψυχὴ τοῦ πλήθους ἀναμνήσεις περασμένης δόξης καὶ νοσταλγικοὺς πόθους δυνάμεις, διεγείρει τοὺς ἐθνικοσμούς, διαιωνίζει τὴς συγκρούσεις μεταξὺ τῶν κληρονομικῶν ἔχθρῶν καὶ μεταβάλλει τὴν θεμιτὴν ὑπερηφάνειαν μιᾶς προγονικῆς παραδόσεως σ' ἕνα σωρὸ ἀπὸ ἀντεγκλήσεις καὶ μίση, ποῦ ἀκατάπαυστα ὀγκύνεται. Στὸ σημεῖον αὐτὸ ὁ συγγραφεὺς τοῦ «Ματιὲς στὸ σύγχρονον κόσμον» (Regards sur le monde actuel), δὲν ἔχει λοιπὸν παρά μεγάλο δίκρον.

Ἄλλ' ὅμως, αὐτὸ εἶναι, ἀλήθεια, ὅλο κι' ὅλο ποῦ θὰ μπορούσε νὰ ἀποκομίση ἀπὸ τὴν ἱστορίαν ἕνα πνεῦμα πρόθυμον νὰ βγάξῃ μαθήματα ἀπὸ αὐτήν; Γνωρίζω καλά—καὶ αὐτὸ εἶναι πολὺ θλιβερό—ὅτι τὰ ἐγχειρίδια τῆς ἱστορίας ἀπὸ τὰ ὅποια τὰ παιδιὰ διδάσκονται τὸ παρελθὸν εἶναι σχεδὸν διαγραμμένα σύμφωνα μὲ αὐτὰς τὴς ἀπόψεις καὶ ὅτι τίποτε ἢ σχεδὸν τίποτε δὲν ἔχει γίνεῖ μέσα σ' αὐτὰ γιὰ νὰ τοὺς δώσῃ τὸ αἶσθημα τῆς ἀνθρώπινης ἀλληλεγγύης, κάποιαι ἀδελφοσύνης, τῆς ἰδιότητος ὅλων τῶν

θνητῶν, ποῦ εἶναι πάρα πάνω ἀπὸ ὅλες τὴς διακρίσεις καὶ τὴς πολιτικὰς ἀντιθέσεις. Καὶ ὅμως θὰ ἦταν ἐξαιρετικὰ χρήσιμον νὰ σταθμίσῃ κανεὶς γιὰ ὅσους ζοῦν στὸν εἰκοστὸν αἰῶνα τὴν ἰσχυρὴ ἀλληλεξάρτησίν τοὺς καὶ ἀκόμη νὰ τοὺς κάμῃ νὰ καταλάβουν πόσο πρόσκαιρα πράγματα εἶναι γιὰ τὴ μούσα Κλειὸ οἱ ἀνησυχίες τοὺς, οἱ ἀναζητήσεις τοὺς μέσα στὰ σκοτάδια, ἡ φλόγα τοὺς, καὶ πῶς, ἀνεξάρτητα καὶ ἀπὸ τὴς χειρότερες ἀναταραχὰς ἢ ἀνθρωπότης συνεχίζει πάντοτε τὸ δρόμον τῆς.

Ἐνα ἀπὸ τὰ ἀσφαλέστερα διδάγματα ποῦ μπορεῖ νὰ δώσῃ ἡ ἱστορία, ὅταν τὴν μελετᾷ κανεὶς ἔξω ἀπὸ κάθε προκατάληψιν, εἶναι ὅτι ὑπάρχουν αἱ ἀνθρώπινοι σταθεραὶ ποῦ κάμνουν ὥστε διαφορετικὰς, στὴς συγκεκριμέναις λεπτομέρειαις τῶν, οἱ μεγάλας «στιγμῆς» τοῦ χρόνου νὰ πραγματοποιοῦνται μὲ ἀνάλογον τρόπο. «Οὐδὲν καινὸν ὑπὸ τὸν ἥλιον» καὶ ἡ «ἱστορία δὲν ἐπαναλαμβάνεται ποτέ», αὐτὰ τὰ δύο ἀποφθέγματα εἶναι, καὶ τὰ δύο μαζῆ, ἀληθινά. Δὲν πρέπει νὰ γυρεύῃ κανεὶς ἀπὸ τὸ παρελθὸν νὰ μᾶς δώσῃ ἕνα ὀδηγὸ ἀκριβῆ στὴς λεπτομέρειαις, γιὰ νὰ μᾶς ὀδηγήσῃ πρὸς τὸ μέλλον. Ἄλλὰ μπορεῖ κανεὶς νὰ παρατηρήσῃ τὴς μεγάλας καμπύλας, τὴς γενικὰς κατευθύνσεις, καὶ νὰ βγάλῃ τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ ἀνθρώπινη πορεία θὰ μπορέσῃ νὰ πάρῃ αὐτὴ ἢ τὴν ἄλλη κατεύθυνσιν. Ἔτσι π.χ. εἶναι ἐκπληκτικὴ ἡ διαπίστωσις ὅτι σὲ ὠρισμέναις στιγμῆς δημιουργεῖται στὴς κοινωνίας ἕνα εἶδος μοιραίας διευρύνσεως ποῦ κά-

νει τις ανθρώπινες ομάδες να περνοῦν ἀπὸ ἓνα περιωρισμένο πλαίσιο σὲ εὐρύτερα πεδία. Ὅπως εἶναι ἡ ὀλοκλήρωσις τῶν ἐλληνικῶν πόλεων στὴν νέαν ὄντοτητα τοῦ Μακεδονικοῦ κράτους, ἡ ἀπορρόφησις τῶν φεουδαρχικῶν ἰδιοκτησιῶν μέσα στὸ κράτος ποὺ ἰδρύετο ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς καί, σήμερα, ἡ ἀναπόφευκτη τοποθέτησις τὰ κράτη-ἔθνη, εἴτε τὸ θέλουν εἴτε ὄχι, στὸ πλαίσιο τῶν Ἡπειρῶν.

Ἔτσι ἐπίσης—ἄλλο παράδειγμα—βλέπουμε πάντοτε ὅτι ὅλες οἱ ἐποχὲς ὅπου ἡ ἀνθρωπότης ἐπέρασε μιὰ «καμπή», δηλαδὴ στὶς ἐποχὲς ὅπου ἰδέες-δυνάμεις καινούργιες ξεπηδοῦν, χαρακτηρίζονται ἀπὸ τὴν ἐμφάνισι ἐξαιρετικῶν μορφῶν, «ἠρώων», ὅπως ἔλεγε ὁ Καρλάυλ, ἀπὸ «μορφὲς τῆς πρῶρας», ὅπως ἔγραφε τελευταῖα ὁ Ρενὲ Γκρουσσέ, ὁ μεγάλος αὐτὸς ἱστορικός. Αὐτὸ τὸ φαινόμενο ποὺ μᾶς ἀνησυχεῖ ὅταν τὸ βλέπουμε νὰ ἐμφανίζεται στὶς μορφὲς τῶν συγχρόνων δικτατόρων, στὴν πραγματικότητα εἶναι τὸ ἴδιο ποὺ διαπιστώνομε στὴν ἐμφάνισι ἐνὸς Μ. Ἀλεξάνδρου ἢ ἐνὸς Καρόλου τοῦ Μεγάλου.

Σ' ἓνα ἄλλο πεδίο, ἡ ἱστορία μᾶς δίνει μαθήματα ὄχι εὐκατάφρονητα. Θέλω νὰ πῶ γιὰ τὸ πεδίο τῆς κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς ἠθικῆς. Μὲ μιὰ ἀπόλυτη νομοτέλεια, μὲ ἓνα εἶδος ἐπιμονῆς, μᾶς δείχνει ὅτι τὰ ἴδια λάθη καταλήγουν στὰ ἴδια ἀποτελέσματα. Ἐπὶ παραδείγματι ἡ διάσπασις καὶ τὸ μῖσος μεταξὺ τῶν λαῶν, ποὺ ἀνήκουν στὸν ἴδιο πολιτισμὸ, φέρνουν ἀναπόφευκτα τὴν κάταστροφή καὶ τῶν μὲν καὶ τῶν δέ. Ἡ Σπάρτη καὶ αἱ Ἀθῆναι εἶχαν πεισθῆ ὅτι εἶχαν τοὺς ἰσχυρότερους λόγους νὰ μισοῦνται καὶ νὰ ἀντιμάχωνται, ἄλλο τώρα τὸ ζήτημα ὅτι ὁ Πελοποννησιακὸς πόλεμος, ἦταν μιὰ ἀμοιβαία αὐτοκτονία, ποὺ παρέδωσε τὴν Ἑλλάδα ὀλοκλήρη στὴν κηδεμονία τοῦ Φιλίππου καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου. Γιὰ νὰ φέρωμε ἀκόμη ἓνα παράδειγμα, ἡ κατὰπτωσις τοῦ ἐλληνικοῦ κόσμου καί, ἔπειτα, τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, ἀκριβῶς ὅμοια μὲ μερικὰ συμπτώματα ποὺ εἶναι σὲ ὅλους μας γνωστά. Δηλαδὴ κοινωνικὴ ἀνισορροπία, μείωσις τῶν γεννήσεων, ἀμετρη ἀγάπη τῶν ἀγαθῶν τοῦ κόσμου αὐτοῦ καὶ τοῦ χρήματος, ποὺ ἀνάγονται ὅλα στὴ βα-

σικὴ προδοσία, ἐκείνη ποὺ ὁ Πλάτων ἔλεγε ὅτι ἔγινε ἡ αἰτία νὰ πεθάνῃ ὁ πολιτισμὸς τῶν Ἀτλάντων, τὴν προδοσία τῶν πνευματικῶν ἀξιών.

Καὶ ἐν τούτοις, ἐὰν δεχθῆ κανεὶς ὅτι τὰ ἴδια αἷτια προκαλοῦν στίς γενικὲς των γραμμῆς, τὰ ἴδια ἀποτελέσματα καὶ ὅτι τὰ ἴδια λάθη πληρώνονται μὲ τίς ἴδιες ποι-νές, ἡ ἱστορία βρίσκεται πολὺ μακριὰ ἀπὸ τοῦ νὰ δώσῃ σ' ἐκεῖνον ποὺ τὴν μελετᾷ ἓνα αἶσθημα ἀδρανεῖας καὶ πεσσιμισμού. Ἀσφαλῶς, αὐτὸ ποὺ μᾶς ἐπαναλαμβάνει, μὲ μιὰ φωνὴ ποὺ ἀντηχεῖ σὰν πένθημο σήμαντρο, εἶναι, γιὰ νὰ πάρωμε πάλι μιὰ ἄλλη ἔκφρασι τοῦ Βαλερύ, ὅτι οἱ πολιτισμοὶ εἶναι θνητοί! Στὸν Εἰρηνικὸ ὠκεανὸ, στὰ ὄροπέδια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, στὴν Ἑτρούρια, στὰ ἑλληνικὰ νησιά, ἡ ἱστορία μᾶς παρουσιάζει καθαρὰ τὴ γῆ σὰν ἓνα ἀπέραντο νεκροταφεῖο πολιτισμῶν. Ὅτι ἓνας λαὸς μπορεῖ νὰ χαθῆ ὀλοκληρωτικὰ καὶ γιὰ χιλιετηρίδες νὰ εἶναι σὰν σθουμένος ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη μνήμη, γιὰ νὰ ἐπανέλθῃ σ' αὐτὴ μόνον μὲ τὴν ἀνιχνευτικὴ σκαπάνη τῶν ἀρχαιολόγων, αὐτὸ θὰ ἦτο δύσκολο πιστεῦτό. Καὶ ὅμως, ἡ ἱστορία τοῦ Κράτους τῶν Χετταίων, ἡ ἱστορία τοῦ θαυμασίου Κρητικοῦ πολιτισμοῦ ἢ τοῦ παραδόξου βασιλείου τῶν Τυρρηγῶν, μᾶς τὸ λέει μὲ ἀναντίρρητα στοιχεῖα.

Ἀλλά, κάτι ἀκόμη ποὺ μᾶς λέει ἡ Κλειώ, καὶ ποὺ ἔχει πολὺ μεγαλύτερη σπουδαιότητα, εἶναι ὅτι ὁ θάνατος τοῦ πολιτισμοῦ εἶναι μόνον ἓνα ἐπεισόδιο, σχεδὸν χωρὶς σημασία, στὸ κύλισμα τῶν καιρῶν καὶ ὅτι τὸν πολιτισμὸ ποὺ πεθαίνει τὸν διαδέχεται ἓνας ἄλλος. Ἐγνοεῖται, ὅτι σ' ἐκείνους ποὺ ζοῦν τὴν ἴδια τὴ στιγμὴ τῆς καταστροφῆς, τοὺς φένηται ἀπέραντα θλιβερή, καταστροφικὴ καὶ χωρὶς καμμιὰ ἐλπίδα. Οἱ Ρωμαιογαλάται ποῦ, γύρω στὰ 400, εἶδαν νὰ ξεχύνονται στὶς πεδιάδες των οἱ ὄρδεις τῶν Γόθων καὶ τῶν Βανδάλων, ἤσαν ἀπόλυτα πεπεισμένοι ὅτι εἶχε χαθῆ τὸ πᾶν καὶ ὅτι αὐτὸ θὰ ἦταν τὸ τέλος τοῦ κόσμου. Στὴν πραγματικότητα, ἔπειτα ἀπὸ πολὺ πόνον καὶ αἰῶνες ἀβεβαιότητος, ἓνας καινούργιος, πῶς θαυμαστὸς πολιτισμὸς γεννιόταν, ὁ χριστιανικὸς πολιτισμὸς τοῦ Μεσαίωνος.

Τελικά, στὸν μηχανισμό αὐτό, πού ἡ Ἱστορία ἀφίνει νὰ διαγνώσωμε καὶ πού εἶναι συγχρόνως τόσο ἀκριβής ὅσο καὶ ἀπλοῦς, τόσο ἀπλοῦς ὅσο καὶ ἀντίθετος, ἡ ἱστορία μᾶς κάνει νὰ αἰσθανθοῦμε μιὰ γλυκεῖα καὶ παρήγορη πραγματικότητα: Γιὰ τὸν πιστό, τὴν πεποίθησι ὅτι ἔλα αὐτὰ τὰ ἐπεισόδια ὑπακούουν σὲ μιὰν ἀνώτερη θέλησι, πού κυβερνᾷ τὸν κόσμο καὶ πού γνωρίζει

πού τὸν κατευθύνει. Γιὰ ὅσους δὲν πιστεύουν, τὴν βεβαιότητα ὅτι τὸ ἀνθρώπινο καθάνα συνεχίζει χωρὶς διακοπὴ τὴν πορεία του καὶ ὅτι ποτέ, τίποτε δὲν εἶναι χωρὶς ἐλπίδα. Γιὰ ὅλους, τὸ μᾶθημα πού δίνει εἶναι αὐτὸ πού λέει ὁ Πασκάλ γιὰ τὴν ἀθλιότητα καὶ τὸ μεγαλεῖο τοῦ ἀνθρώπου, ἕνα μᾶθημα γαλήνης καὶ ταπεινοφροσύνης.

DANIEL—BOPS

ΣΤΑ ΔΡΟΜΑΚΙΑ ΤΟΥ ΣΥΝΟΙΚΙΣΜΟΥ ΜΑΣ

Στὰ δρομάκια τοῦ συνοικισμού μας
ἀναστήθηκε χτές
ὁ Χριστός.

Ἄξαφνα,
τὸν εἶδαμε νὰ περπατᾷ δίπλα μας.
Παρὰ τρίχα νὰ μὴν τὸν πάρομε εἶδηση.
Τόσο πολὺ σοῦ ἔμοιαζε, ἀδερφέ μου.
Τόσο πολὺ τοῦ ἔμοιαζες, ἀδερφέ μου.

Αὐτὸς δὲ συλλογίστηκε τὴ μπόχα.
Αὐτὸς δὲ συλλογίστηκε τὶς λάσπες, τὸ
[σκουπιδαριό.
Αὐτὸς δὲ συλλογίστηκε τοὺς φαρισαίους
πού θὰ κουτσομπολέψουν αὔριο,
πὼς βρήκε δὰ τόπο γιὰ ν' ἀναστηθεῖ!

Μονάχα συλλογίστηκε,
πὼς εἶναι καρδιές καὶ 'δῶ,
στὴ Δραπετσώνα μας.
Πὼς εἶναι μιὰ καρδιά ἢ Δραπετσώνα μας
[ὀλάκερη.

Μιὰ καρδιά βασανισμένη,
σὰν τὴ δικιά του.

ΑΝΤΩΝΗΣ ΣΑΜΑΡΑΚΗΣ

Π Ο Θ Ο Ι

Πηγμένη ἀντάρρα, σκοτεινιά·
ἢ σκέψη τρέμει, ἀγωνιᾷ,
κι' εἶν' ἡ καρδιά μας μαύρη.
Τάχα θὰ φύγει τὸ χαμό;
Πόσο ποθεῖ τὸ λυτρωμὸ
καὶ τὴ χαρὰ γιὰ νάβρει!

Σκλάβες ἀκόμα κι' οἱ ψυχές
—τ' ἀνάλαφρα πουλιὰ τοῦ χτές
οἱ αἰθέριες χρυσαλλίδες—
μὲ μουδιασμένα πιά φτερὰ
πετοῦν βαρειές, σὲ θλιβερὰ
ἐρείπια, νυχτερίδες.

Καὶ σέρνουμε πάνω στὴ γῆ
τὰ βήματά μας, ναυαγοί.
Κορμιά, ψυχές, συντρίμια...
Μέσα στὴ νύχτα τὴ θολὴ
ἀπόσταμένοι καὶ τυφλοὶ
σὲ κρύου τάφου γύμνια.

Καὶ ζοῦμε μὲ τὴν προσημονίᾳ
πάλι γαλάζιο νὰ φανεῖ
τῶν Οὐρανῶν τὸ ἀτλάξι
κι' οἱ πόθοι μας σὰν μιὰ φορὰ
ἀπλοῖ, στὴν Ἄπειρη χαρὰ
νὰ σβύσουνε γαλάζιοι.

ΦΟΙΒΟΣ ΑΙΓΑΙΟΣ

ΤΙ ΕΙΝΑΙ Ο ΥΛΙΣΜΟΣ

Δύο πράγματα δίνουν στην υλιστική κοσμοθεωρία εξαιρετική βαρύτητα. Τὸ πρῶτο, εἶναι ὅτι ὁ υλισμὸς ἐκυβέρνησε τὴν σκέψιν τοῦ 19ου αἰῶνος καὶ τὰ γεγονότα τοῦ 20οῦ. Ἀφοῦ ἐμεσουράνησε σὰν κοσμοθεωρία, ἐγίνε πολιτιστικὸ καθεστῶς καὶ διεπότισε τὴν ζωὴ τῆς ἀνθρωπότητος. Μεγάλα ρεύματα ποῦ ἀναστατώνουν τὴν ἐποχὴ μας, ἐκεῖ ἔχουν τὴν πηγὴν τους. Ὁ κομμουνισμὸς, ἐπάνω στὸν υλισμὸν θεμελιώνεται. Βέβαια, τὸν υλισμὸν τὸν ὀνομάζει διαλεκτικὸν. Ἐκεῖνο ὅμως, ποῦ εἶναι βέβαιον, εἶναι πὼς, ἀνεξάρτητα ἀπὸ μεθοδολογικὰς ἀποχρώσεις, ἡ θεωρία τοῦ κομμουνισμοῦ εἶναι υλιστικὴ. Ὁ υλισμὸς λοιπὸν βρίσκεται ἐπὶ τὴν βάσιν τῆς συγχρόνου ἱστορίας.

Τὸ δεύτερον, εἶναι ὅτι υλισμὸς καὶ Χριστιανισμὸς βρίσκονται σὲ σχεσί ἀπόλυτα καὶ ἀδιάλλακτα ἀντιθετικῆ. Ὑλισμὸς καὶ Χριστιανισμὸς εἶναι ὅπως τὸ νερὸ μὲ τὴ φωτιά. Ἄν ὁ υλισμὸς εἶναι ἀληθινός, τότε δὲν ὑπάρχει καμμία ἀπολύτως θέσις γιὰ τὸν Χριστιανισμὸν, καὶ κάθε τι ἐπὶ τῆ ζωῆς μας ποῦ εἶναι χριστιανικὸ πρέπει νὰ λείψῃ.

Ἡ ἐξαιρετικὴ αὐτὴ σημασία ποῦ ἔχει γιὰ τὴν ἐποχὴν μας ὁ υλισμὸς, ἐνέπνευσε τὴν μακρὰ σειρὰ ἄρθρων ποῦ ἐδημοσιεύθησαν ὡς τώρα, γύρω ἀπὸ τὸ θέμα αὐτό, στίς «Ἀκτίνες». Θὰ ἐπιχειρήσωμε τώρα νὰ κάμωμε μιὰ σύνοψιν τῶν ἄρθρων αὐτῶν, ποῦ νὰ δίνῃ στὸν ἀναγνώστη μιὰ γενικὴ εἰκόνα τῆς υλιστικῆς θεωρίας καὶ τῆς θέσεως ποῦ αὐτὴ κατέχει σήμερον ἐπὶ τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν ἐπιστήμην.

Ἐὰν θέλαμε νὰ δώσωμε ἓνα σύντομον ὄρισμὸν τοῦ υλισμοῦ, θὰ ἐλέγαμε ὅτι «υλισμὸς εἶναι τὸ φιλοσοφικὸν ἐκεῖνο σύστημα, ποῦ δέχεται σὰν μοναδικὴν πραγματικότητα, ἢ τοῦλάχιστον σὰν βάσιν κάθε ἄλλης πραγματικότητος, τὴν ὕλη»⁽¹⁾.

Ἡ ὕλη εἶναι ἡ μοναδικὴ ὑπόστασις ποῦ πραγματικὰ ὑπάρχει. Ἡ ὕλη εἶναι προαιωνία. Ἀποτελεῖται στὸ τέλος τῆς ἀναλύσεως ἀπὸ μικροσκοπικὰ ἀδιαίρετα σωματίδια, τὰ ἄτομα, ποῦ βρίσκονται σὲ αἰωνία κίνησι. Ἀπὸ τὰ ἄτομα, διὰ συμπυκνώσεως, ἐσχηματίσθη τὸ σύμπαν. Ὁ κόσμος, λειτουργεῖ ἀκριβῶς σὰν μιὰ τεραστία μηχανή. Διέπεται ἀπὸ νόμους αὐστηρὰ μηχανικούς. Ὁ νόμος τῆς αἰτιότητος ἔχει καθολικὴν ἰσχύν.

Ἡ ζῶσα ὕλη προῆλθε ἀπὸ τὴν νεκρὰ χάρις ἐπὶ τὴν εὐνοϊκὴν ἐπίδρασιν ὠρισμένων φυσικοχημικῶν παραγόντων. Αὐτὸ σημαίνει, ὅτι ἡ ζῶσα ὕλη ὑπακούει καὶ αὐτὴ τοῖς νόμοις ποῦ διέπουν τὴν νεκρὰ. Δηλαδή, τοῖς μηχανικοῖς, φυσικοῖς καὶ χημικοῖς νόμοις.

Ἔτσι, ἡ δημιουργία καὶ ἡ λειτουργία τοῦ σύμπαντος καθὼς καὶ τῆς ζωῆς, ἐξηγεῖται ἀπὸ τὸν υλισμὸν, χωρὶς τὴν παρέμβασιν ἀνωτέρας δημιουργικῆς δυνάμεως. Ἄλλωστε, Θεὸς καὶ πνευματικὸς κόσμος εἶναι πράγματα ἀνύπαρκτα, ποῦ ζοῦν μόνο ἐπὶ τὴν φαντασίαν τῶν ἀνθρώπων. Ὁ Θεός, —γιὰ τὸν υλισμὸν πάντοτε— εἶναι τὸ σύνολον τῶν φυσικῶν δυνάμεων, ποῦ ὁ ἄνθρωπος θεοποιεῖ. Ἡ κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Feuerbach εἶναι ἡ προσποίησης καὶ προβολὴ πόθων τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ μεταφυσικὸν πεδίου. Ὁ πνευματικὸς κόσμος εἶναι καθαρὴ δεισιδαιμονία, ποῦ δὲν ἀξίζει τὸν κόπον νὰ μιλήσῃ κανεὶς γι' αὐτήν.

Μὲ τὰ ψυχικὰ καὶ τὰ πνευματικὰ φαινόμενα ποῦ παρατηροῦνται ἐπὶ τὸν ἄνθρωπον ἀσχολοῦνται οἱ ὄπαδοι τοῦ υλισμοῦ, μόνον ἐφ' ὅσον ἠμποροῦν νὰ γίνωσιν ἀντικείμενον πειραματικῆς ἐρεῦνης. Τὰ ἐξηγοῦσιν δὲ ὡς ἐξῆς: «Ὅλα αὐτὰ τὰ φαινόμενα ποῦ ὀνομάζωμε ψυχικὰ, μᾶς λένε, παράγονται ἀπὸ τὶς ὑλικὰς λειτουργίας τοῦ ὀργανισμοῦ καὶ ἰδίως τοῦ νευρικοῦ συστήματος καὶ τοῦ ἐγκεφάλου. Ἡ κίνησις τῶν μορίων τοῦ εἶναι ἡ αἰτία τῶν ψυχικῶν φαινομένων, ποῦ διέ-

(1) Oswald Külpe: Einleitung in die Philosophie, σελ. 207.

πονται από τους ίδιους ακριβώς μηχανικούς νόμους που είδαμε ότι κυριαρχούν και στα υλικά φαινόμενα.

Η νόησις, τὰ αισθήματα, τὰ συναισθήματα, οἱ ἰδέες, παράγονται ἀπὸ τὸν ἐγκεφαλο ἀκριβῶς, ὅπως τὰ οὖρα παράγονται ἀπὸ τοὺς νεφροὺς καὶ ἡ χολή ἀπὸ τὸ ἥπαρ. Ἡ ἔντασις καὶ ἡ ποιότης τῶν ψυχικῶν ἰκανοτήτων εἶναι ἀνάλογη πρὸς τὸ μέγεθος, τὸ βάρος καὶ τὸν ἀριθμὸ τῶν ἐλικῶν τοῦ ἐγκεφάλου (Vogt). Ὁ Büchner μάλιστα δὲν δυσκολεύεται νὰ καθορίσῃ καὶ τὸ γάγγλιο τοῦ ἐγκεφάλου ὅπου κατοικεῖ ἡ κάθε ψυχικὴ ἰκανότης, ὅπως ὁ ὁρθὸς λόγος, ἡ φαντασία, ἡ ἔννοια τοῦ ἀριθμοῦ, ἡ ἔννοια τοῦ χώρου, ἡ ἔννοια τοῦ ὠραίου κλπ.

Ἔτσι, ὁ υλισμὸς ἢ ἀρνεῖται ἐντελῶς τὴν ὑπαρξί τοῦ πνευματικοῦ παράγοντος ἢ προσπαθεῖ νὰ τὸν ἐξηγήσῃ μὲ βᾶσι τὸν υλικό. Τὸ πνεῦμα, γι' αὐτόν, δὲν εἶναι κάτι τὸ αὐθύπαρκτο, ἀλλὰ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ὕλη, εἶναι παράγωγός της. Συνδέεται μᾶζι της μὲ τὴν σχέσι τοῦ αἰτιατοῦ πρὸς τὸ αἶτιο (ὕλη τὸ αἶτιο, πνεῦμα τὸ αἰτιατό).

Δὲν ξέρομε ἐὰν αὐτὸ ἀποτελεῖ τίτλο τιμῆς ἢ ὄχι, ὅμως ὁ υλισμὸς σὰν εἰκασία, σὰν στοχασμὸς φιλοσοφικός, μεταφυσικός, εἶναι τόσο παλῆς ὅσο καὶ ἡ ἱστορία τῆς ἀνθρωπίνης σκέψεως. Ὁ μοντέρνος υλισμὸς κανένα οὐσιαστικὰ νεώτερο στοιχεῖο δὲν περιέχει, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ἐξῆς βασικὸ ἰσχυρισμό. Ὅτι δὲν εἶναι ἀπλῶς ἓνα φιλοσοφικὸ, μεταφυσικὸ σύστημα, ἀλλὰ εἶναι σύστημα ἐπιστημονικῆς θεωρήσεως τοῦ κόσμου, πὸν τὸ ἐπιβάλλουν οἱ νεώτερες ἀνακαλύψεις καὶ πρόοδοι τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Μὲ μιὰ λέξι, ὁ υλισμὸς τοῦ 19ου αἰῶνος διεξεδίχθη τὸν τίτλο τοῦ ἐπιστημονικοῦ υλισμοῦ.

Αὐτὰ ἰσχυρίζεται, σὲ ἐντελῶς γενικῆς γραμμῆς, ὁ υλισμὸς. Ἀντέχουν ὅμως ἄρα γε οἱ διαπιστώσεις καὶ διακηρύξεις του σὲ μιὰ σοβαρῆ κριτικῆ; Ἄς προσπαθήσωμε νὰ ἀπαντήσωμε στὸ ἐρώτημα αὐτό.

★

1. Ὁ πρῶτος ἰσχυρισμὸς τοῦ υλισμοῦ, εἶναι, ὅπως εἶπαμε, ὅτι μοναδικὴ πραγματικότης εἶναι ἡ ὕλη καὶ ὅτι Θεὸς καὶ πνευματικὸς κόσμος δὲν ὑπάρχει.

Αὐτὸ φυσικὰ εἶναι μιὰ πρότασις δογματικῆ, πὸν δὲν ἀπεδείχθη, γιὰτὶ δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ ἀποδειχθῇ. Καμμία ἐπιστῆμη δὲν εἶναι σὲ θέσι μὲ μέθοδο ἐρεύνης πὸν ἀναφέρεται στὴν ὕλη νὰ προσκομίσῃ μιὰ τέτοια ἀπόδειξι. Κι' αὐτό, γιὰ τὸν ἀπλούστατο λόγο, ὅτι ἂν δεχθοῦμε ὅτι τὸ πνεῦμα εἶναι κάτι πὸν δὲν εἶναι υλικό, ὅτι εἶναι κάτι τὸ ὑπερυλικό, δεχόμεθα ταυτόχρονα πὸς εἶναι μιὰ ὄντοτης πὸν ἀπὸ τὸν ὀρισμὸ της, ξεφεύγει κάθε ἔλεγχου πὸν θὰ ἐγένετο μὲ υλικά ὄργανα, μὲ μέθοδο ἐρεύνης πὸν ἀναφέρεται στὴν ὕλη.

Δὲν ἔχομε ἀλήθεια προσέξει, ὅτι πίστις δὲν εἶναι μόνον ὅταν λέμε ὅτι ὕ π ἄ ρ χ εἰ Θεός. Ἀλλὰ ὅτι πίστις καὶ ὄχι ἐπιστῆμη—ἔστω καὶ ἂν δὲν τὸ ἀναγνωρίζωμε—εἶναι καὶ τὸ νὰ λέμε ὅτι Θεὸς δ ἔ ν ὕ π ἄ ρ χ εἰ καὶ ὅτι τὸ πᾶν εἶναι ὕλη.

Ὅταν, πρὶν ἀπὸ λίγες δεκαετίες, οἱ ὀπαδοὶ τοῦ υλισμοῦ μιλοῦσαν γιὰ τὴν ὕλη, τὸ ἔκαναν σὰν νὰ ἐπρόκειτο γιὰ μιὰ πραγματικότητα πέρα γιὰ πέρα χειροπιαστή, πὸν ἡ φύσις της μᾶς ἦταν τελείως γνωστή. Καὶ γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἀτένιζαν μὲ εἰρωνεία τὸ νεφελώδες πνεῦμα. Ἡ ὕλη, δὲν ἦταν γι' αὐτοὺς τίποτε ἄλλο ἀπὸ ἄτομα πὸν ἐκινοῦντο τυχαῖα μέσα στὸ χῶρο καὶ τὸν χρόνον. Ὅμως ἡ νεώτερη ἐπιστημονικὴ ἐξέλιξις ἔσβυσε ἀπὸ τὸν πίνακα τῆς ἐπιστήμης τὴν ἀφελῆ αὐτὴ εἰκόνα. Δὲν θὰ κουράσωμε τὸν ἀναγνώστη μὲ μιὰ ἐπίμονη ἐξερεύνησι τῶν κόσμων τῆς ἀτομικῆς φυσικῆς, ὅπου οὔτε ἡ ἔννοια τοῦ χώρου, οὔτε ἡ ἔννοια τοῦ χρόνου ὅπως τῆς ξέρομε, οὔτε καμμιά ἀπὸ τῆς παραστάσεις πὸν ἔχομε ἀπὸ τὴν καθημερινὴν ζωὴ ἢ τὴν κλασσικὴ μηχανικῆ, ἔχουν ἀξία⁽²⁾. Θὰ ποῦμε μόνον ὅτι, ἀντίθετα πρὸς τὸν υλισμὸ, ἡ σημερινὴ ἐπιστῆμη, στὸ ἐρώτημα, ἂν μπορούμε νὰ γνωρίσωμε τὴν υλικὴ πραγματικότητα κατὰ τρόπον ἀντικειμενικό, δηλαδὴ ἀνεξάρτητο ἀπὸ τῆς μεθόδους καὶ τὰ μέσα τῆς παρατηρήσεως, δίνει ἀπάντησι ἀρνητικῆ. «Ἐπειδὴ ὑπάρχει τὸ κβάντουμ τῆς ἐνεργείας, μᾶς εἶναι ἀδύνατον νὰ μειώσωμε ἀ-

(2) Παραπέμπομε τὸν ἀναγνώστη στὸ ἄρθρο τοῦ ὀρηγητοῦ κ. Δ. Κωτοάκη: «Τὸ κοσμοεἰδωλον τῆς νεωτέρας φυσικῆς» «Ἀκτίνες», Ἰανουάριος 1948.

περιορίσως την αντίδρασι τῶν μεθόδων τῆς παρατηρήσεως πού μεταχειριζόμεθα ἐπάνω στὰ τόσο εὐπαθῆ στοιχεῖα πού πρέπει νὰ παρατηρήσωμε γιὰ νὰ περιγράψωμε τὸν ἀτομικὸ κόσμον»⁽³⁾. Ἡ ἀβεβαιότης μάλιστα εἶναι τόσο μεγάλη, ὥστε φυσικοὶ τῆς περιωπῆς τοῦ Jeans νὰ δέχονται ὅτι, εἶναι δυνατὸν καὶ νὰ μὴ ὑπάρχῃ καθόλου ἀντικειμενικὴ πραγματικότης πού νὰ μπορούμε νὰ ὀνομάσωμε ὕλη. Καὶ ὅτι, τὰ σημερινὰ ἐπιστημονικὰ δεδομένα μᾶς ἀφίνουν ἐλευθέρους ἂν θέλωμε νὰ συμφωνήσωμε μὲ τὸν Leibnitz, ὅτι ἡ ὕλη «δὲν ἔχει πραγματικὴ ὑπαρξιν».

Βέβαια ἔμεϊς δὲν ἔχουμε ἀνάγκη γιὰ τὸ θέμα πού μᾶς ἀπασχολεῖ, νὰ φθάσωμεν ἕως ἐκεῖ. Μᾶς ἀρκεῖ ἀπλῶς ἡ διαπίστωσις τοῦ Bertrand Russel, ὅτι, «ἡ παλαιὰ ἀσφάλεια ἀνήκει στὸ παρελθὸν καὶ μαζί μ' αὐτὴν καὶ ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ πού ἔκαναν στὰ μάτια τῶν ὀπαδῶν τοῦ ὕλισμοῦ, τὴν ὕλη πρὸ πραγματικῆ ἀπὸ τὴν φευγάλεα σκέψιν»⁽⁴⁾.

2. Ἄς ἔλθωμε τώρα στὸν δεῦτερο ἰσχυρισμὸ τοῦ ὕλισμοῦ, ὅτι ἡ ὕλη εἶναι αἰωνία.

Πῶς ἀποδεικνύεται αὐτό; Μὲ τὴν ἀρχὴ τῆς ἀφθαρσίας τῆς ὕλης, ἀπαντᾷ ὁ ὕλισμός, ἀρχὴ πού στηρίζεται ἐπάνω σὲ πειραματικὰ δεδομένα. Ναι, ἀλλὰ σήμερα εἴμεθα πολὺ μακρὰ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ὅπου τὸ πᾶν ἠμποροῦσε νὰ ἐξηγηθῆ μὲ τὸ πείραμα τοῦ Lavoisier.

Ἡ ἀκτινοβολία τῶν ραδιενεργῶν σωμάτων, ὑπῆρξε ἡ ἀφετηρία γιὰ νὰ διαπιστώσῃ ἡ ἐπιστήμη, ὅτι ἡ ὕλη φθείρεται καὶ μεταβάλλεται σὲ ἐνέργεια. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐνέργεια ἔχει σύμφωνα μὲ τὴ θεωρίαν τῆς σχετικότητος, μᾶζα καὶ ἀδράνεια. Δηλαδή, ἔχει τὶς ιδιότητες τῆς ὕλης. Ἔτσι ἡ ὕλη εἶναι καὶ αὐτὴ μιὰ μορφή ἐνεργείας. Καὶ τὸ λιγώτερο πού θὰ εἶχε νὰ εἰπῆ κανεὶς εἶναι, ὅτι ἡ ἀρχὴ τῆς ἀφθαρσίας τῆς ὕλης, δὲν ἰσχύει ὅπως τὴν εἶχαν διατυπώσει οἱ ὀπαδοὶ τοῦ ὕλισμοῦ⁽⁵⁾.

(3) Louis de Broglie: L' Avenir de la Science, σελ. 33.

(4) Bertrand Russel: Outline of Philosophy, σελ. 311.

(5) Βλ. W. Westphal: Physik, σελ. 115.

3. Ὁ κόσμος, ἰσχυρίζεται πάντοτε ὁ ὕλισμός, ἐδημιουργήθη ἀπὸ τὰ ἄτομα μὲ τὴν βοήθεια τῆς συμπυκνώσεως. Καὶ ἡ ὑπέροχη, σιωπηλὴ ἁρμονία τοῦ σύμπαντος, ἀπὸ τὸν τυχαῖο συνδυασμὸ τῶν ἀτόμων, καθὼς αὐτὰ ἐκινουνο ἔτσι, χωρὶς κανένα σχέδιο, μέσα στὸ διάστημα. Εἶναι περιπυτὸ τὸ ἴδιο, σὰν νὰ εἰποῦμε, ὅτι ἀνακατείνοντας ἐπὶ μερικὰ χρόνια μερικὲς χιλιάδες γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου, θὰ κατορθώσωμε νὰ τὰ φέρωμε σ' ἓνα τέτοιο συνδυασμὸ, ὥστε νὰ σχηματίσωμε τὸ κείμενο τῆς Ἰλιάδος! Ὅμως τὰ μαθηματικά, δηλαδὴ ὁ λογισμὸς τῶν πιθανοτήτων, μᾶς λένε ὅτι ἡ πιθανότης νὰ συμβῆ τέτοιο πρᾶγμα εἶναι ἴση πρακτικῶς πρὸς ἓνα στρογγυλὸ μηδενικό⁽⁶⁾.

4. Ὁ ὕλισμός διακηρύσσει ὅτι τὸ πᾶν στὸν κόσμον κυβερνᾶται ἀπὸ νόμους μηχανικούς. Ὁ νόμος τῆς αἰτιότητος διέπει ὅλα τὰ φαινόμενα, χωρὶς νὰ ἐξαιροῦνται οὔτε τὰ βιολογικὰ οὔτε τὰ ψυχικὰ. Τὸ ὠραῖο δῆμος ἐδῶ, εἶναι, ὅτι ἐνῶ ὁ ὕλισμός, προσπαθοῦσε, σ' ὄνομα τῆς ἐπιστήμης, νὰ ἐπεκτείνῃ αὐθάλητα τὴν αἰτιότητα στους τομεῖς τῆς ὀργανικῆς καὶ ψυχικῆς ζωῆς, ἡ ἴδια ἡ ἐπιστήμη τοῦ ἀφαιροῦσε τὸ ἔδαφος πού πατοῦσε καὶ πού θεωροῦσε τόσο σταθερό. Πραγματικά, ἡ ἔρευνα τοῦ κόσμου τῆς ἀτομικῆς φυσικῆς, ἔδειξε ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀποδειχθῆ πῶς ὁ νόμος τῆς αἰτιότητος ἰσχύει στὰ φαινόμενα τῆς ἀτομικῆς κλίμακος, ὅπως ἀποδεικνύεται ὅτι ἰσχύει στὰ μακροσκοπικὰ φαινόμενα. Δὲν μᾶς λείει ἡ ἐπιστήμη ὅτι ὁ νόμος αὐτὸς δὲν ἰσχύει. Δὲν μπορεῖ ὅμως νὰ μᾶς διαβεβαιώσῃ καὶ γιὰ τὸ ἀντίθετο. Καὶ τοῦτο γιὰτὶ, στὴν ἀτομικὴ κλίμακα, ὁ παρατηρητής, ἢ μᾶλλον ἡ μέθοδος τῆς παρατηρήσεως, ἔξασκεῖ ἐπάνω στὸ φαινόμενο μιὰ ἐπίδρασι πού ἀλλοιώνει τὸ χαρακτηριστικὸν του καὶ εἰσάγει τὴν ἀπροσδιοριστία πού ἐκφράζον αἱ ἐξισώσεις τοῦ Heisenberg. Ἔτσι, γιὰ τὴν ἐξήγησι τῶν ἀτομικῶν φαινομένων, ἡ μοντέρνα φυσικὴ ἀναγκάζεται νὰ χρησιμοποιῆ τὸν λογισμὸ τῶν πιθανοτήτων καὶ νὰ δίνῃ στους νόμους τῆς στατι-

(6) Βλ. I. Οἰκονομίδη «Δημιουργία καὶ πιθανότης» «Ἀκτίνες» Μάρτιος 1944.

στικὸ χαρακτήρα. «Ὁ ντετερμινισμός, γράφει, ὁ μεγάλος φυσικός Louis de Broglie δὲν εἶναι πλέον ἀποδείξιμος ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην ἐπιστὴμὴν καὶ μπορεῖ νὰ διατηρηθῆ μόνον σὰν μεταφυσικὸ ἀπόφθεγμα»⁽⁷⁾. Ἄλλὰ, μεταφυσικὸ ἀπόφθεγμα ἴσον δόγμα.

5. Στὴν προσπάθειά του νὰ ἐξηγήσῃ τὸ μεγάλο μυστήριον τῆς ζωῆς, ὁ υλισμὸς διεκήρυξε, ὅτι ἡ ζωὴ καὶ ἡ ἐνέργεια οὐκ εἶναι ἀπὸ τὴν ἀνόργανον ἢ νεκρὰ ὕλη, μὲ τὴν ἐπίδρασι διαφόρων φυσικοχημικῶν παραγόντων. Μήπως αὐτὸ εἶναι ἐπιστημονικὸ δεδομένο; Ἀσφαλῶς ὄχι. Ἐναν αἰῶνα τώρα, τοῦλάχιστον μιὰ φορὰ τὴν ἡμέρα ἀκοῦμε σὲ ὄλους τοὺς τόνους ὅτι ἐπίκειται τὸ μεγάλο γεγονός. Καὶ ὅμως, κανεὶς δὲν κατώρθωσε ὡς σήμερα νὰ παραγάγῃ στὸ ἐργαστήριον ζωὴ ἀπὸ τὴν νεκρὴ ὕλη. Ἐκαναν βέβαια πολλὸ θόρυβο οἱ ὀπαδοὶ τοῦ υλισμοῦ, γύρω ἀπὸ τὴν ἐπιτυχία πού σημείωσαν ὠρισμένα πειράματα παραγωγῆς λευκωμάτων ἀπὸ ἀνόργανον ὕλη. Ὅμως ἀπὸ τὰ λευκώματα ὡς τὴν ὀργανωμένην ζῶσαν ὕλην ὑπάρχει τεραστία ἀπόστασις. Ὅσο γιὰ τὴν διαβεβαίωσι ὅτι αὐτὸ πού δὲν ἐγίνε ὡς σήμερα θὰ γίνῃ αὐτοῖς, εἶναι μιὰ προεξόφλησις τοῦ μέλλοντος, χωρὶς ἐπιστημονικὴ ἀξία. Ἐπειτα τὰ πειράματα ἐπάνω στοὺς μικροοργανισμοὺς καὶ ἰδιαίτερα τὰ περίφημα πειράματα τοῦ Παστέρ⁽⁸⁾, ἀπέδειξαν ὅτι κάθε ζωὴ ἔχει τὴν ἀρχὴν τῆς σὲ ζωικὰ σπέρματα, δηλαδὴ σὲ μιὰν ἄλλην ζωὴν. Κατοχυρώθηκε ἔτσι ἡ ἀρχὴ *omne vivum ex vivo* καὶ ἐχτυπήθηκε ἡ αὐτόματος γένεσις.

Ἄλλὰ, ἀκόμη περισσότερο, τὰ πορίσματα τῆς νεωτέρας βιολογίας κατέφεραν στὸ

σημεῖο αὐτό, ἀποφασιστικὰ πλήγματα στὴν κοσμοθεωρία τοῦ υλισμοῦ. Ἡ σχετικὴ νεώτερη ἔρευνα ἔδειξε φανερὰ τὸ βαθὺ καὶ ἀγεφύρωτο χάσμα πού ὑπάρχει ἐνάντια στὴν νεκρὴ καὶ στὴν ζῶσαν ὕλη. Ἡ μηχανοκρατία, ἔδειχθη φανερὰ μονομεροῦς καὶ ἀνίκανη νὰ ἐξηγήσῃ τὸ σύνολον τῶν φαινομένων τῆς ζωῆς. Τὸ κύτταρον τῆς ζωντανῆς ὕλης εἶναι φορεὺς μιᾶς ζωτικῆς δυνάμεως πού τοῦ δίνει τὴν ἰκανότητα νὰ κινήται καὶ νὰ ἀναπτύσσεται, ὄχι σύμφωνα μὲ τὴν μηχανικὴν αἰτιότητα, ἀλλὰ μὲ τὴν γενικώτερην σκοπιμότητα τῆς ζωῆς. Ὁ ζωντανὸς ὀργανισμὸς δὲν εἶναι ἕνας μηχανισμὸς, ἕνα μηχανικὸ ἄθροισμα κυττάρων, ἀλλὰ ἕνα ὅλον. Ἐὰν χωρίσωμε ἕνα κατώτερον ὀργανισμὸν σὲ δύο, δὲν ἔχομε δύο νεκρὰ ἢ ἀτελῆ κομμάτια, ἀλλὰ δύο ἀνούργιους ὀργανισμοὺς, τόσο ἀρτίους ὅσο καὶ ὁ πρῶτος. Τέτοια πράγματα ὅμως δὲν θὰ ἦταν ποτὲ δυνατὰ ἐὰν εἶχαμε μπροστά μας μηχανεὺς καὶ ὄχι βιολογικὰς ὁλότητες⁽⁹⁾.

Βέβαια, τὰ βιολογικὰ φαινόμενα ἀποτελοῦνται καὶ ἀπὸ φυσικοχημικὰς ἀντιδράσεις. Ἄλλὰ δὲν εἶναι μόνον φυσικοχημικὰς ἀντιδράσεις. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ παραγάγωμε ζωντανὸν κύτταρον μὲ τὴν ἀπλὴν ἀνάμιξι τῶν χημικῶν οὐσιῶν πού τὸ ἀποτελοῦν καὶ στίς ἀναλογίαις πού πρέπει⁽¹⁰⁾.

Ἔτσι, στὴν νεώτερη βιολογία, ἡ μηχανοκρατικὴ υλιστικὴ θεώρησις κατέρρευσε τελείως καὶ μποροῦμε νὰ εἰποῦμε ὅτι δὲν γίνεται δεκτὴ ἀπὸ κανένα σοβαρὸν ἐπιστήμονα. Ὁ πρῶτος πού τὴν ἀπρηνήθη, καὶ αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ προσέξωμε ἰδιαίτερος, ἦταν ὁ Driesch, πού ἦταν ἀπὸ τοὺς πρῶτους ἀφοσιωμένους μαθητὰς τοῦ Χαϊνελ! Τὰ πειράματα τοῦ Driesch ἀπὸ τὸ 1889 ἕως τὸ 1899, εἶχαν ἀποφασιστικὴ σημασία γιὰ τὴν βιολογία. Στὸν τομέα αὐτὸν τῆς ἐπιστῆμης ἀπεκαλύφθη ὅτι ὅλη αὕτη

(7) Louis de Broglie: *L' Avenir de la science* σελ. 34.

(8) Ὅπως εἶναι γνωστὸ ὁ Παστέρ, ἀπέδειξε ὅτι οἱ μικροοργανισμοὶ πού ἀναπτύσσονται μέσα στὸ νερό, προέρχονται ἀπὸ σπέρματα καὶ ὠάρια πού βρίσκονται στὸν ἀέρα καὶ δὲν εἶναι καρποὶ αὐτομάτου γενέσεως ὅπως θέλησαν νὰ ὑποστηρίξουν οἱ ὕλισται. Βλ. τὴν ἐδικὴν μονογραφίαν τοῦ καθηγ. Γρ. Παπαμιχαήλ: «Ὁ Παστέρ καὶ ἡ αὐτόματος γένεσις τῆς ζωῆς».

(9) Παραπέμπομε τὸν ἀναγνώστη στὸ βαρυσήμαντο ἄρθρον τοῦ Driesch «Ἡ ἐπὶ τῆς βιολογίας τοῦ υλισμοῦ» «Ἀκτίνες» Μάρτιος 1948.

(10) Βλ. Θ. Βορέα: «Εἰσαγωγή εἰς τὴν Φιλοσοφίαν» σελ. 214.

ή ύλιστική ιστορία, ήταν, δυστυχώς, ένα ένσυνείδητο ψέμα.

Ἡ κατάρρευσις συνεπληρώθη με τὴν πτώσι τῆς αἴγλης πού εἶχεν στὰ περασμένα χρόνια ἡ θεωρία τοῦ Δαρβίνου, γιὰ τὴν καταγωγή καὶ τὴν ἐξέλιξι τῶν εἰδῶν⁽¹¹⁾. Ἡ θεωρία αὐτή, ἦταν ἡ μόνη πού ἐξητοῦσε νὰ δώσῃ ἐπιστημονικὴ ἐξήγησι μὲ μηχανικὸ τρόπο στὴν ποικιλία τῶν εἰδῶν καὶ τὴν καταγωγή τοῦ ἀνθρώπου. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ ύλισμὸς προσπάθησε νὰ τὴν κρατήσῃ μὲ τὰ δόντια. Ἀλλά, δὲν τὸ κατώρθωσε. Σήμερα, λέει ὁ Driesch, κανένας ἀμερόληπτος βιολόγος δὲν δέχεται τὴν θεωρία τῆς καταγωγῆς, ὅπως τὴν διεμόρφωσε ὁ Δαρβίνος.

6. Τὸ κορύφωμα ὅμως τῆς αὐθαιρεσίας τοῦ ύλισμοῦ, σημειώνεται στὴν προσπάθειά του νὰ ἐρμηνεύσῃ τὰ ψυχικὰ καὶ τὰ πνευματικὰ φαινόμενα, καὶ νὰ μᾶς πείσῃ πὼς εἶναι ἀποτελέσματα τῶν ύλικῶν λειτουργιῶν τοῦ ὄργανισμοῦ, παράγωγα τῆς κινήσεως πού κάνουν τὰ μόρια τοῦ ἐγκεφάλου.

Ἐδῶ, ὁ ύλισμὸς, ἐστηρίχθη ἐπάνω στὴν ἀλληλεπίδρασι πού ὑπάρχει μεταξὺ σώματος καὶ ψυχῆς. Βέβαια, τὴν ἀλληλεπίδρασι αὐτὴ κανεῖς δὲ σκέπτεται νὰ τὴν ἀρνηθῇ. Εἶναι, σίγουρα, ἓνα ἐπιστημονικὸ δεδομένο, βγαλμένο ἀπὸ τὴν παρατήρησι καὶ τὸ πείραμα. Τὸ νὰ τὴν ἐρμηνεύσῃ ὅμως κανεῖς, σύμφωνα μὲ τὰ γούστα του καὶ νὰ τὴν μεταβάλῃ ἀπὸ σχέσι ἀλληλεξαρτήσεως σὲ στενὴ αἰτιώδη σχέσι καὶ μάλιστα μονόπλευρη, αὐτὸ εἶναι ἓκατὸ τοῖς ἓκατὸ αὐθαιρεσία. Πολλὰ φιλοσοφικὰ συστήματα ἄλλωστε ἐδέχθησαν τὴν ἀλληλεξάρτησι ψυχῆς καὶ σώματος, χωρὶς μὲ αὐτὸ νὰ καταλήξουν στὸν ύλισμὸ.

Εἶναι βέβαια ἀλήθεια, πὼς ὅταν καταστρέφεται ἓνα μέρος τοῦ ἐγκεφάλου καὶ οἱ ἀντίστοιχες ἐκδηλώσεις τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν ἐπηρεάζονται κ' αὐτές. Βλάβη τοῦ ἐγκεφαλικοῦ κέντρου τῆς μνήμης, ἐπιφέρει διαταραχὰς στὴν ἐκδήλωσι τῆς

ψυχικῆς λειτουργίας τῆς μνήμης κ.ο.κ. Ἴσχυεῖ ὅμως καὶ τὸ ἐντελὸς ἀντίθετο. Ὅτι ὑπάρχουν δηλαδὴ καὶ βαρύτερες διαταραχὰς τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν (ὅπως στὶς νευρώσεις, ψυχοσθένεια, σχιζοφρενία) χωρὶς ἀπολύτως καμμία, οὔτε τὴν δὲ μικρὴ βλάβη στὴν ἐγκεφαλικὴ οὐσία ἢ τὸ νευρικὸ σύστημα. Τί θὰ εἰποῦμε γιὰ τὶς περιπτώσεις αὐτές, μὲ ὁδηγὸ τὸν ύλισμὸ;

Ἀσφαλῶς, τὸ πνεῦμα χρησιμοποιεῖ τὸν ἐγκέφαλο γιὰ νὰ ἐκδηλωθῇ στὸν ἐξωτερικὸ κόσμο. Μόνο ὅταν ὁ ἐγκέφαλος (ὅπως ἄλλωστε καὶ ἄλλα ὄργανα τοῦ σώματος) σὰν ὄργανο τῆς ψυχῆς, λειτουργεῖ καλά, οἱ ψυχικὲς ἐκδηλώσεις καὶ τὸ ὄργανικὸ τους σύνολο, ἢ προσωπικότης, ἐμφανίζονται ἐξωτερικὰ ὁμαλὰ καὶ φυσιολογικὰ. Ἀντίθετα, εἶναι φυσικὸ, ὅταν τὸ ὄργανο αὐτὸ εἶναι σὲ μερικὰ σημεῖα χαλασμένο, νὰ μὴν ἠμπορῇ νὰ εἶναι καὶ ἡ πρὸς τὰ ἔξω ἐκδήλωσις ὑγιῆς. Αὐτὸ εἶναι τόσο φανερὸ ὅσο φανερὸ εἶναι καὶ τὸ ὅτι, τὰ ἐρτζιανὰ κύματα δὲν ἠμποροῦν νὰ ἐκδηλωθοῦν σὲ μουσικὴ, ὅταν εἶναι χαλασμένος ὁ δέκτης-ραδιόφωνο. Χωρὶς βέβαια νὰ βγαίνη ἀπ' ἐδῶ τὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ ραδιόφωνο εἶναι ἡ αἰτία τῆς μουσικῆς καὶ οἱ βλάβες του ἀπόδειξις ὅτι τὰ ἐρτζιανὰ κύματα εἶναι ἀποκύημα τῆς φαντασίας τοῦ ἀνθρώπου. Ἐνῶ πάλι, εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχωμε διαταραχὰς τῶν κυμάτων ἀπὸ δυσμενεῖς ἀτμοσφαιρικὰ συνθῆκες καὶ γι' αὐτὸ νὰ μὴ ἠμποροῦμε νὰ ἀκούσωμε καλά τὴν μουσικὴ, ἐνῶ τὸ ραδιόφωνο μᾶς δὲν ἔχει πάθει οὔτε τὴν παραμικρὴ βλάβη. Εἶναι ἡ περίπτωσις τῶν ψυχικῶν νοσημάτων τῆς δευτέρας κατηγορίας. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ ψυχοθεραπεία ἔχει λάβει τέτοιες διαστάσεις στὴν ἐποχὴ μας.

Ἡ σύγχρονη ἰατρικὴ ψυχολογία ἐξεκαθάρισε τελείως τὰ προβλήματα αὐτά. Ἡ συνειρμικὴ ψυχολογία πού προσπάθησε νὰ ἐξηγήσῃ τὸν ψυχικὸ βίω μὲ τὸ μηχανικὸ συνειρμὸ τῶν παραστάσεων ἀπέτυχε. Ἡ χωρὶς ψυχὴ ψυχολογία ἀνήκει εἰς τὸ παρελθόν. Οἱ μεγαλύτεροι ψυχολόγοι διακηρύσσουν αὐτὸ πού εἶπε ὁ κορυφαῖος τῶν ὁ C. G. Jung, «ὅτι δὲν μποροῦμε νὰ ἀρνηθοῦμε τὸν ὑπερυλικὸ παράγοντα ψυχῆ, χωρὶς νὰ βγοῦμε ἀπὸ τὰ ὄρια τῆς ἐντιμῶ-

(11) Ἰ. Οἰκονομίδης: «Ἡ θεωρία τῆς ἐξελίξεως σήμερον» «Ἀκτίνες» Φεβρουάριος 1948 καὶ «Ὁ ἄνθρωπος καὶ ἡ καταγωγή του» «Ἀκτίνες» Νοέμβριος-Δεκέμβριος 1949 καὶ Ἰανουάριος 1950.

τητος»⁽¹²⁾. Γενική είναι σήμερα ή αναγνωρίζεις ότι ή προσωπικότης δέν είναι τὸ ἄθροισμα τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν, ἀλλὰ ή ικανότης τῆς συνθέσεώς των, με ὄργανο τή συνείδησι, πού κλείνει μέσα της ισχυροτάτη τήν τάσι πρὸς τὸν αὐτοέλεγχο καὶ τήν αὐτοκριτική. Ἡ συνείδησις ἀποτελεῖ ἓνα δεδομένο ἐπιστημονικὸ πὸν διακρίνει τόσο πολὺ τήν ἀνθρώπινη ὑπαρξί ἀπὸ τήν ὁποιαδήποτε μορφή ὕλης, ὥστε μόνο ή ἀχαλίνωτος φαντασία νὰ μπορῆ νὰ γεφυρώσῃ τὸ χάσμα. Τέλος, οἱ νεώτατες κατευθύνσεις τῆς ἰατρικῆς ὄχι μόνον δέχονται τήν ὑπαρξί τοῦ πνεύματος, ἀλλὰ ἀνακαλύπτουν ὄλο καὶ περισσότερο τίς βαθύτατες ἐπιδράσεις, πού ἔχει ή πνευματικὴ κατάσταση τοῦ ἀνθρώπου ἐπάνω στήν πορεία τῶν ὀργανικῶν νόσων⁽¹³⁾.

Ἔτσι ἀποκαρυνόμεθα ὀριστικά ἀπὸ κάτι ἀντιλήψεις πού, δέν εἶναι ὑπερβολή νὰ τὸ εἰποῦμε, ἤγγιζαν τὰ ὄρια τοῦ γελοίου. Γιατί ὅταν ὁ ὕλισμός λέει, ὅτι ή μουσική τοῦ Μότσαρτ βγήκε ἀπὸ τίς τυχαῖες κινήσεις πού ἔκαναν τὰ μόρια τοῦ ἐγκεφάλου του, καὶ ὅτι ή ἴδια αἰτία ἔκανε τὸν χριστιανὸ μάρτυρα νὰ βαδίσει ἐκουσίως πρὸς τὸν θάνατο... Ἄλλὰ ἐβγήκαμε ἐδῶ ἀπὸ τήν σοβαρότητα.

★

Ἀπ' ὅσα εἶπαμε παραπάνω, βγαίνει τὸ συμπέρασμα, ὅτι ή ἀπόπειρα τοῦ ὕλισμοῦ, νὰ καλύψῃ τήν φιλοσοφική του ἀδυναμία πίσω ἀπὸ τὰ προχώματα τῆς ἐπιστήμης, καὶ νὰ παρουσιάσῃ τὰ δόγματά του σάν ἀλήθειες πού τάχα ἀπέδειξαν ή ἐπιστήμη, δέν ὑπῆρξε καθόλου ἐπιτυχής. Ἀκριβῶς ἀπ' ἐκεῖ πού ἐπερίμενε προστασία, ἀπ' ἐ-

(12) Β. Πλουμίδη, «Ὁ Jung γιὰ τήν ὑπόστασι τοῦ ψυχικοῦ παράγοντος» «Ἀκτίνες» Μάιος 1948.

(13) Ἄρ. Α. Ἀσιπώτη: «Ἡ ἀρρώστεια καὶ ὁ ψυχικός βίος» «Ἀκτίνες» Μάρτιος 1951 καὶ Α. Καραντώνη: «Ἡ ὑπερνίκησις τοῦ ὕλισμοῦ στήν ἰατρική» «Ἀκτίνες» Μάιος 1947. Βλ. καὶ τήν ἐντελῶς πρόσφατη ἔκδοσι τοῦ Ἰνστιτούτου Ἰατρικῆς Ψυχολογίας καὶ Ψυχικῆς ὕγιεινῆς «Ἡ ἀρρώστεια καὶ ή ψυχή», κατάφορτη ἀπὸ ἐξαιρετικά πλοῦσι καὶ ὀλότελα σύγχρονα ἐπιστημονικὸ ὕλικό.

κεῖ ἐδέχθηκε σκληρὰ καὶ ἀποφασιστικά πλήγματα πού ἐσάρωσαν τὸ οἰκοδόμημά του σὲ ἐρείπια. «Πολλοὶ ἐπιστήμονες τῆς μοντέρνας ἐποχῆς», γράφει ὁ Louis de Broglie, «θύματα ἐνὸς ἀνωφελοῦς ρεαλισμοῦ, υἰοθέτησαν χωρὶς νὰ τὸ καταλάβουν μία μεταφυσική με ὕλιστικὸ καὶ μηχανιστικὸ χαρακτῆρα, καὶ τῆς θεώρησαν σάν τήν ἀπόλυτο ἔκφρασι τῆς ἐπιστημονικῆς ἀληθείας. Ἡ τελευταία ἐξέλιξις τῆς φυσικῆς προσέφερε μεγάλη ὑπηρεσία στή σύγχρονη σκέψι με τὸ νὰ ἐρειπώσῃ τήν ἀπλοϊκὴ αὐτὴ μεταφυσική»⁽¹⁴⁾. Καί, ἀκόμα περισσότερο ἀπὸ τή φυσική, συνετέλεσαν στήν ἐρείπωσι αὐτή, ὅπως εἶδαμε, οἱ ἐπιστήμες τῆς βιολογίας καὶ τῆς ψυχολογίας.

Ἔτσι, ή ἐπιστήμη, ἀπηγόρευσε στὸν ὕλισμό νὰ φέρῃ αὐθαίρετα τὸν τίτλο «ἐπιστημονικός ὕλισμός». Καὶ ὁ ὕλισμός, θέλοντας καὶ μὴ, εἶναι τώρα ἀναγκασμένος νὰ παραδεχθῆ πὸς εἶναι κ' αὐτὸς μιὰ μεταφυσική, δηλαδὴ κάτι πού τοῦ ἦταν πάντοτε ἐξαιρετικὰ μισητὸ καὶ πού προσεπάθησε με κάθε τρόπο νὰ πολεμήσῃ καὶ νὰ ἐξευτελίσει. Ἄλλὰ οὔτε καὶ στήν φιλοσοφία μπορεῖ πια νὰ ἔχη θεοὶ ὁ ὕλισμός. Ὅπως γράφει ὁ Külpe, πού δέν ἤμπορεῖ νὰ κατηγορηθῆ γιὰ μεροληψία ὑπὲρ τοῦ Χριστιανισμοῦ, «ὁ ὕλισμός εἶναι μιὰ μεταφυσική παραδοχή, ὄχι μόνον ἐντελῶς ὑποθετική, ἀλλὰ καὶ ἐντελῶς ἀπίθανη, πού ἔχει χάσει κάθε ἀξία στοὺς φιλοσοφικούς κύκλους τῆς ἐποχῆς μας»⁽¹⁵⁾.

Γι' αὐτὸ εἶμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ συμφωνήσωμε με τὸν Driesch ὅταν λέγει ὅτι «ὁ θεωρητικὸς ὕλισμός εἶναι μιὰ κοσμοθεωρία πού ἀνῆκε στὸ παρελθόν». Διωγμένος ἀπὸ τήν φιλοσοφία καὶ τήν ἐπιστήμη, «οὐδὲν ἰσχύει ἔτι εἰ μὴ βληθῆναι ἔξω καὶ καταπατεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων».

Καὶ οἱ συνέπειες πού τὸ γεγονός αὐτὸ πρέπει νὰ ἔχη στή ζωὴ μας; Ἄλλὰ, ή ἀναζητήσις τῶν συνεπειῶν αὐτῶν ἀποτελεῖ τὸ περιεχόμενο τοῦ ἀγῶνος πού διεξάγει τὸ περιοδικὸ αὐτό.

Δ. ΠΥΡΓΙΩΤΗΣ

(14) Louis de Broglie Ἰδ. ἔργ. σελ. 28.

(15) Ὁ Külpe Ἰδ. ἔργ. σελ. 220.

ΟΙ ΠΟΛΥΤΕΚΝΟΙ ΚΑΙ ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΩΝ

Ένα κοινωνικόν πρόβλημα και πρόβλημα μεγάλο κατήντησεν ἐκεῖνο πού ἔπρεπε νά θεωρηθῆται—και νά ἀξιοποιηθῆται—ὡς εὐλογία και πηγὴ δυνάμεως διὰ τὸ Ἔθνος μας: ἡ πολυμελὴς οἰκογένεια.

Ἀφ' ἐνὸς τῶν καιρῶν ἡ δυσχέρεια, ἔπειτα ἡ γενικὴ κρατικὴ ἀβελτηρία και τέλος—τί θὰ ὠφέλει ἂν ἠθέλαμεν νά τὸ κρῦψωμεν;—ἔνα πνεύμα ἀδιαφορίας μᾶλλον δὲ ἀσυμπαθείας κατὰ τῆς πολυμελοῦς οἰκογενείας, ἔκαμαν, ὥστε νά ἔχωμεν τώρα ἐμπρός μας τὸ δυσχερὲς αὐτὸ πρόβλημα. Καὶ ἀντὶ μιᾶς θαρραλέας, συστηματικῆς ἀντιμετωπίσεως τοῦ προβλήματος αὐτοῦ ἀπὸ ὑψηλοτέρας σκοπιᾶς, βλέπομεν διαφόρους «παραχωρήσεις», εἰς τὰς ὁποίας, ἐξαναγκασθόμενον, προβαίνει τὸ κράτος, χωρὶς μὲ αὐτὸ νά κἀνῃ τίποτε τὸ οὐσιαστικόν.

Τὸ σύνολον τῶν παραχωρήσεων τούτων συνοψίζεται εἰς ἓνα κατοχικόν Νόμον, τὸν Νόμον 1910 τοῦ 1944 «περὶ κωδικοποιήσεως και συμπληρώσεως τῆς Νομοθεσίας περὶ πολυτέκνων».

Αἱ διατάξεις αὗται συνίστανται εἰς τὴν παροχὴν ὠρισμένων διευκολύνσεων, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑπὸ μορφὴν ἀπαλλαγῶν, ἀφορῶν εἰς τὴν ἀντιμετώπισιν ὠρισμένων προβλημάτων, ὡς τῆς στέγης, τῆς ὑγιεινῆς περιθάλψεως, τῆς μορφώσεως τῶν τέκνων, τῆς γεωργικῆς ἀποκαταστάσεως και διαφόρων ἄλλων μικροδιευκολύνσεων και προτιμήσεων, μέχρι τῶν διευκολύνσεων ταξιδίων.

Σπουδαιότερα ὄλων εἶναι ἡ διάταξις ἡ ἀφορῶσα εἰς τὴν ἰδρυσιν Ταμείου Προνοίας και προστασίας ἀπόρων πολυτέκνων (ἄρθρ. 11), ἡ ὁποία ὁμως δὲν κατώρθωσεν ἀκόμη νά καταστῆ οὐδὲ σκιὰ πραγματικότητος.

Καθόσον ἀφορᾷ τὰς λοιπὰς, αὗται ἐφαρμόζονται ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον κολοβωμένα, ἐὰν κρίνῃ κανεὶς ἀπὸ τὴν ἀρθρογραφίαν τοῦ ὀργάνου τῆς Ἀνωτ. Συνομοσπονδίας τῶν Πολυτέκνων, «Ἡ Φωνὴ Πολυτέκνων». Ἡ

ἐν λόγῳ προσπάθεια περιστρέφεται κυρίως περὶ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν διατάξεων τοῦ νομοθετήματος τούτου, παραλλήλως πρὸς τὴν καταβαλλομένην ἀξιεπάμεινον προσπάθειαν νά γίνῃ συνειδητὴ τοῦλάχιστον εἰς τοὺς πολυτέκνους, ἡ ἀξία τῆς συμβολῆς τῆς πολυμελοῦς οἰκογενείας εἰς τὴν ζωὴν τῆς κοινωνίας και ἡ πνευματικὴ τοποθέτησις τοῦ ὅλου θέματος.

Χαρακτηριστικὰ τῆς συγχύσεως ἡ ὁποία παρ' ὅλα ταῦτα ὑφίσταται εἰς τοὺς ἀρμοδίους κύκλους, εἶναι τὰ ἐξῆς δύο περιστατικά.

Τὸ πρῶτον ἀφορᾷ τὴν κατάργησιν τοῦ ἐπίδοματος τῶν οἰκογενειακῶν βαρῶν, εὐεργετήματος τὸ ὁποῖον εἶχον ἐπιτύχει οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι κατὰ τὴν κατοχὴν. Τὸ ἐπίδομα αὐτὸ κατηγορήθη ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἐσχάτως δοθείσης ἀυξήσεως τῶν μισθῶν τῶν δημοσίων και λοιπῶν ὑπαλλήλων, ὡς μία ἴσως ἀπὸ τὰς περιττὰς δαπάνας, αἱ ὁποῖαι ἔπρεπε νά περικοποῦν. Εἶναι ὁμως ἀνάγκη νά γνωσθῇ πῶς κατενέμετο τὸ ἐπίδομα τούτο: Δέκα τοῖς ἑκατὸν ἐπὶ τῶν ἀποδοχῶν τῶν ὑπαλλήλων διετίθετο διὰ τὴν σύζυγον και πέντε τοῖς ἑκατὸν δι' ἕκαστον τῶν τέκνων μὲχρις ὁμως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν τριῶν τέκνων. Ἐνῶ ἡ κοινὴ λογικὴ λέγει, ὅτι ἀπὸ ἐκεῖ και πέρα ἀκριβῶς θὰ ἔπρεπε νά ἀρχίξῃ τὸ ἐπίδομα, διότι ἀπὸ ἐκεῖ και πέρα ἀρχίζει ἡ ἀνάγκη τῆς εἰδικῆς προστασίας. Τὸ δεύτερον ἀφορᾷ εἰς διάταξιν τῆς προαναφερθείσης περὶ προστασίας τῶν πολυτέκνων Νομοθεσίας, σχετικὴν μὲ τὴν ἀποκατάστασιν ἀκτημόνων καλλιεργητῶν (ἄρθ. 12). Κατ' αὐτὴν χορηγεῖται βιώσιμος κληρὸς δι' οἰκογένειαν ἀποτελουμένην ἐκ τῶν γονέων και τριῶν ἀγάμων τέκνων. Ὁ κληρὸς προσανέξανεται κατὰ τὸ ἐν πέμπτῳ δι' ἕκαστον ἐπὶ πλέον τέκνον, μέχρις ὁμως τοῦ ἀριθμοῦ ἑτέρων τριῶν τέκνων. Τί θὰ γίνῃ ἀπ' ἐκεῖ και πέρα; Ἡ ἀδιαφορία εἶναι ἡ μόνη ἀπάντησις!

★

Ἐκ τῶν ὅσων μέχρι τοῦδε ἐγράφησαν προκύπτει ὅτι σύγχυσις ἐπικρατεῖ καὶ ὡς πρὸς τὸν προσηγορισμὸν τῶν προβλημάτων τῆς πολυμελοῦς οἰκογενείας. Τὰ προβλήματα αὐτὰ δύνανται νὰ συνοψισθοῦν εἰς τρεῖς κατηγορίας, ὡς ἀκολούθως:

Πρῶτον: Προβλήματα συντηρήσεως. Ἦτοι στέγασις, διατροφή, ἐπένδυσις, ὑγιεινὴ περίθαλψις.

Δεύτερον: Προβλήματα ἀγωγῆς. Ἦτοι μόρφωσις, διάπλασις χαρακτήρος, ἠθικὸς ἐξοπλισμὸς, ἐπαγγελματικὴ ἐκπαίδευσις καὶ

Τρίτον: Προβλήματα ἀποκαταστάσεως. Ἦτοι ἐξεύρεσις ἐργασίας, σταδιοδρομία τῶν ἀρρένων καὶ προίκισις τῶν θηλέων.

Ἄλλ' ἢ ἔρευνα ἐπὶ τῶν προβλημάτων αὐτῶν προϋποθέτει λελυμένον τὸ βασικὸν πρόβλημα τοῦ προορισμοῦ τῆς οἰκογενείας καὶ τῆς θέσεώς της εἰς μίαν κοινωνίαν πού κυβερνᾶται πράγματι ἀπὸ ἀνωτέρας, πνευματικῆς ἀρχῆς. Ἄλλ' ἐπ' αὐτῶν μὲν ἔχουν, βεβαίως, γράψει κατ' ἐπανάληψιν αἱ «Ἀκτίνες». Τὸ ζήτημα ὅμως εἶναι, πῶς θὰ κάμωμεν πραγματικότητα τὴν οἰκογένειαν, τῆς ὁποίας τὸ Ἔθνος μας ἔχει ἀνάγκη, τὴν ἀληθινὰ ἐλληνικὴν τὴν ἀληθινὰ χριστιανικὴν οἰκογένειαν, ἐπὶ τῆς ὁποίας τὸ Ἔθνος θὰ στηρίξῃ τὸ μέλλον του.

★

Πρῶτον ἔρχεται, βεβαίως, τὸ πρόβλημα ἀγωγῆς, πού θὰ ὀδηγήσῃ εἰς τὴν οἰκογένειαν αὐτήν. Τὰ δὲ προβλήματα ἀγωγῆς δὲν ἐπιλύονται διὰ τῆς «Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως». Εἶναι προβλήματα χρήζοντα σοβαρᾶς ἀντιμετωπίσεως, τόσον θεωρητικῆς ὅσον καὶ ἐμπράκτου ἀπὸ μέρους τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου.

Ἀπαιτεῖται ἀπλή διαφώτισις, στηριζομένη ὅμως εἰς εὐρείαν καὶ βαθεῖαν θεωρητικὴν ἔρευναν καὶ κατάρτισιν. Ἀπαιτεῖται παραλλήλως συμπαραστάσις, βοήθεια συστηματικῆ, ἔμπρακτος, ζωντανή, ὅχι μόνον εἰς τὸν ἀγῶνα ἀντιμετωπίσεως τῶν ὑλικῶν ἀναγκῶν, ἀλλὰ τοῦλάχιστον ἐξ ἴσου καὶ εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς διαμορφώσεως τῆς ζωῆς τῆς οἰκογενείας, εἰς ζῶν μίαν πνευματικῆς ὄντοτης. Τοιοῦτον ἀγῶνα συ-

στηματικὸν καὶ ἐπίμονον δύνανται ν' ἀναλάβουν οἱ ἴδιοι οἱ Σύλλογοι τῶν πολυτέκνων, ἐνισχυόμενοι ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν, τὸ Κράτος, τὴν ἰδιωτικὴν πρωτοβουλίαν πού ἐργάζεται μὲ τόσον ἀποτελεσματικὸν τρόπον εἰς τὰς χριστιανικὰς Ὀργανώσεις. Καὶ τί δὲν εἶναι, ἀλήθεια, δυνατόν νὰ κατορθώσουν φωτισμένοι ἱερεῖς καὶ διδάσκαλοι. Ὅχι μόνον εἰς τὴν ἐπαρχίαν, ἀλλ' εἰς αὐτὴν τὴν καρδίαν τῶν Ἀθηνῶν. Ἀρκεῖ νὰ κατανοήσωμεν ὅτι ἀντιμετωπίζομεν πρόβλημα κοινωνικὸν τεραστίως σημασίας καὶ ὅτι κατὰ συνέπειαν ὀφείλομεν νὰ τὸ ἀντιμετωπίσωμεν ὡς σύνολον, ἀναλαμβάνοντες ἕκαστος τὸ ἀναλογοῦν φορτίον.

Θὰ παραμένουν φυσικὰ πάντοτε ὀξύτατα τὰ προβλήματα τ' ἀφορῶντα εἰς τὴν θεραπείαν τῶν ὑλικῶν ἀναγκῶν. Ἄλλ' ὅσον πενιχρὰ καὶ ἂν φαίνονται τὰ μέσα πού διαθέτει τὸ Κράτος καὶ ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία, ὅταν τὸ βασικὸν πρόβλημα, ἂν εἶναι δυνατόν ἢ ὄχι νὰ ὑπάρξῃ εὐημεροῦσα κοινωνία χωρὶς εὐημεροῦσαν οἰκογένειαν, καταλάβῃ τὴν θέσιν ἢ ὁποία τοῦ ἀνήκει εἰς τὴν κοινὴν συνειδησιν, ὅταν δηλαδὴ ἡ πολυμελὴς οἰκογένεια παύσῃ νὰ θεωρῆται ὡς κοινωνικὸν μέρος καὶ θεωρεῖται, ὅπως εἶναι, εὐλόγιον Θεοῦ, τότε θὰ ἐξευρεθοῦν καὶ τὰ μέσα καὶ οἱ πόροι. Τότε καὶ εἰς τὴν «Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως» θὰ ὑπάρξῃ χώρος, ὄχι διὰ μακροσκελεῖς καὶ πολυπλόκους εὐεργετικὰς διατάξεις, ἀλλὰ διὰ μίαν πλήρη ἀντιμετώπισιν ἀποδεικνύουσαν κατανόησιν καὶ πραγματικὸν ἐνδιαφέρον. Τότε καὶ οἱ «ἀρμόδιοι» θὰ εἶναι προθυμότεροι διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν διατάξεων. Τότε καὶ ἡ κοινωνία θὰ παρουσιάξῃ, ἀντὶ τῆς περιφρονητικῆς ἀδιαφορίας, μίαν προθυμίαν εἰς τὴν ἀποδοχὴν ὀρισμένων βαρῶν, χάριν τῶν πολυμελῶν οἰκογενειῶν.

Ἄλλ' ἐννοεῖται, ὅτι τὸ πρόβλημα τοῦτο δὲν δύναται νὰ ἀντιμετωπισθῇ μεμονομένως καὶ ἀσχέτως τῆς πραγματοποιήσεως μιᾶς γενικωτέρας στροφῆς πρὸς τὰς πνευματικὰς ἀξίας, εἰς τὸ πλαίσιον τῶν ὁποίων καὶ μόνον δύναται νὰ εὕρῃ τὴν πραγματικὴν του θέσιν!

★

Δὲν θ' ἀπασχολήσωμεν τὸν ἀναγνώστην

μὲ λεπτομερῆ ἀνάλυσιν τῶν προαναφερθέντων βασικῶν προβλημάτων τὰ ὅποια ἀπασχολοῦν τοὺς πολύτεκνους. Δὲν χρειάζεται εἰδικὴ κατάρτισις διὰ τὰ κατανοήσωμεν ἢ διὰ τὰ εὐρωμεν τὰς λύσεις τῶν. Εἶναι ὅμως ἀνάγκη νὰ λεχθοῦν μερικὰ ἀκόμη ὡς πρὸς τὸν τρόπον ἀντιμετωπίσεως τῶν προβλημάτων αὐτῶν.

Κατ' ἀρχὴν δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν ὅτι κύριος ἀντικειμενικὸς σκοπὸς εἶναι ἡ ἀνάπτυξις καὶ εὐημερία τῆς οἰκογενείας. Κατὰ συνέπειαν, ὅλαι αἱ προσπάθειαι πρέπει νὰ τείνουν ὄχι εἰς τὸ ν' ἀπαλλάξουν τὸν οἰκογενειάρχην τοῦ βάρους καὶ τῆς φροντίδος διὰ τὴν συντήρησιν καὶ τὴν ἐξέλιξιν τῆς οἰκογενείας του, ἀλλ' εἰς τὸ νὰ καταστήσουν τὴν οἰκογένειαν, θεωρουμένην ὡς μίαν ἐνιαίαν πνευματικὴν, βιολογικὴν, κοινωνικὴν καὶ οικονομικὴν μονάδα, ἱκανὴν ν' ἀντιμετωπίσῃ τὰ προβλήματα τῆς ζωῆς της, μὲ τὴν συμπαράστασιν τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου.

Ἡ ἐπιβαλλομένη κατὰ συνέπειαν τακτικὴ θὰ στηρίζεται εἰς τὰς ἐξῆς τρεῖς βασικὰς ἀρχάς:

1ον) Ὅτι ἡ κυρία φροντίς καὶ ἡ μέριμνα διὰ τὴν διαχειρίσιν τῶν προβλημάτων αὐτῶν θὰ ὀφείλῃ ν' ἀνατεθῇ εἰς τοὺς ἰδίους τοὺς πολύτεκνους, ἀπλῶς ὑποβοηθούμενους καὶ καθοδηγούμενους ἑξωθεν.

2ον) Ὅτι οἰαδήποτε βοήθεια χορηγούμενη εἰς τὴν πολυμελῆ οἰκογένειαν, πρέπει ν' ἀποβλέπῃ κατὰ κανόνα εἰς τὸ νὰ ὑποβοηθήσῃ τὴν οἰκογένειαν αὐτὴν νὰ κατορθώσῃ διὰ τῶν ἰδίων κατὰ τὸ δυνατόν δυνάμεων ν' ἀντιμετωπίσῃ τὰ προβλήματα τῆς.

3ον) Ὅτι τὰ προβλήματα τῆς οἰκογενείας, ἔστω καὶ ἂν ἀνεφέρθησαν κεχωρισμένως εἰς τρεῖς κατηγορίας—συντήρησις, ἀγωγή, ἀποκατάστασις—ὀφείλουσι ν' ἀντιμετωπίζονται ὡς ἐνιαῖον σύνολον, διότι εἶναι ἀρρήκτως συνδεδεμένα μὲ τὴν καθόλου ὑπόστασιν καὶ ζωὴν τῆς οἰκογενείας.

Ἡ τακτικὴ, ἀντιθέτως, τῶν ἀπαλλαγῶν, καθόσον μὲν ἀφορᾷ τὸν «εὐεργετούμενον», ἐνῶ δὲν συντελεῖ εἰς τὴν τόνωσιν τῆς δραστηριότητός του, συμβάλλει εἰς τὴν χαλάρωσιν τῆς συνειδήσεώς του ὡς πολίτου, δημιουργοῦσα εἰς αὐτὸν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι

αἱ ἔναντι τοῦ Κράτους ὑποχρεώσεις, δὲν εἶναι ἀπαρabiαστοι. Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸ Κράτος, ἀφ' ἐνός μὲν ἀποστερεῖται τοῦτο ὠρισμένων πόρων, τῶν ὁποίων τὸ μέγεθος δὲν δύναται νὰ ἐκτιμήσῃ, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὑποβάλλεται εἰς σοβαρὰς προσθέτους δαπάνας, διὰ τὴν διεκπεραίωσιν τῶν σχετικῶν μὲ τὰς ἀπαλλαγὰς διατυπώσεων. Τέλος, ἡ παρ' αὐτοῦ διαχειρίσις τῶν ζητημάτων τούτων προσθέτει ἐργασίαν, τούτέστι καὶ πάλιν δαπάνας, καὶ ὑποβάλλει τὸν πολίτην εἰς κουραστικὰς, ἐν πολλοῖς δὲ καὶ ἐξευτελιστικὰς διατυπώσεις, μὲ ὅλας τὰς γνωστὰς δυσαρέστους συνεπείας.

Ἡ χορηγούμενη πρὸς τοὺς πολύτεκνους βοήθεια ὀφείλῃ ν' ἀφορᾷ κυρίως εἰς οὐσιαστικὴν ἐνίσχυσιν ὑπὸ μορφὴν δανείων, ἐπαρκῶν ὅμως ὥστε νὰ δυναθῇ ἡ πολυμελὴς οἰκογένεια νὰ διαμορφώσῃ συνθήκας ἐργασίας τοιαύτας, ὥστε διὰ τῆς χρησιμοποίησεως τῆς ἐργασίας τῶν μελῶν της καὶ τῆς καλῆς διαχειρίσεως, ν' ἀντιμετωπίσῃ τὰς πανοειδεῖς ἀνάγκας τῆς ζωῆς της.

Ἰδιαιτέρα προσοχὴ θὰ ἔπρεπε νὰ δοθῇ εἰς τὸν χειρισμὸν τοῦ προβλήματος τῆς κατοικίας, τὸ ὅποion δὲν πρέπει νὰ ἀντιμετωπίζεται αὐτοτελῶς, ἀλλ' ἐν συναφείᾳ πρὸς τὴν ἐπαγγελματικὴν ἀπασχόλησιν καὶ ἐν συσχετισμῷ πρὸς τὰς ἐν γένει εἰδικὰς συνθήκας ζωῆς τοῦ οἰκογενειάρχου. Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ὀφείλομεν νὰ ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν ἐπὶ τῆς εὐκολίας μὲ τὴν ὁποίαν παρέχονται δικαιώματα ἀπαλλοτριώσεως ἐκτάσεων εἰς οἰκοδομικοὺς συνεταιρισμοὺς διὰ τὴν ἴδρυσιν συνοικισμῶν κατοικίας. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὄχι μόνον δημιουργοῦνται πρόσθετοι δαπάναι διὰ τὴν διαμόρφωσιν τοῦ συνοικισμοῦ—συγκοινωνία, ὑπόνομοι, ὕδρευσις, φωτισμός—ὄχι μόνον ὑφίσταται δαπάνας καὶ ἀπώλειαν χρόνου ὁ ἰδιοκτῆτης διὰ τὰς μετακινήσεις του, ἀλλ' εἰς τὸ τέλος ἔχει ἀποκτήσει διὰ θυσῶν καὶ μόχθων μίαν περιουσίαν ἀμφιβόλου ἀξίας καὶ χρησιμότητος διὰ τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἐξέλιξιν τῆς οἰκογενείας του.

Ἀντιθέτως θὰ ἔπρεπε νὰ χορηγοῦνται εἰδικῶς διὰ τοὺς πολύτεκνους δικαιώματα καὶ ἀπαλλοτριώσεις οἰκοπέδων ἐν τῶς τῶν πόλεων δι' ἐπαγγελματικὴν ἐγκατάστασιν καὶ κατοικίαν. Ἀνάλογοι οἰκονομ-

και ἐνισχύσεις θὰ ἠδύναντο νὰ χορηγοῦνται πρὸς ἐπαγγελματικὴν ἀποκατάστασιν τῶν τέκνων τῶν πολυτέκνων ἢ ἀντὶ προικὸς εἰς συζύγους θυγατέρων πολυτέκνων.

Εἰδικώτερον διὰ τὰς γεωργικὰς οἰκογενείας, ἡ δωρεὰν παραχώρησις κλήρου ἐξ ἀξιοποιουμένων γαιῶν ἢ ἀπαλλοτριώσεως ἐκτάσεων αἱ ὁποῖαι ἀνήκουν εἰς τὸ Δημόσιον ἢ τοὺς Δήμους καὶ Κοινότητας θὰ ἔπρεπε νὰ συνδυάζεται μὲ τὴν χορήγησιν μακροπροθέσμων καλλιεργητικῶν δανειῶν, ἄλλως ἀποβαίνει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δῶρον ἄδωρον.

Διὰ τοὺς ὑπαλλήλους μόνον δικαιολογεῖται, ἡ χορήγησις μονίμου ἐπιδόματος καθὼς καὶ τὰς χήρας καὶ τὰ ὄρφανά.

Πάντως αἱ ἀνωτέρω ἐνισχύσεις θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι ἀνάλογοι τοῦ ἀριθμοῦ τῶν τέκνων καὶ τῆς φύσεως τοῦ ἐπαγγέλματος, προσαυξανόμεναι, ἀντὶ νὰ περικλύπωνται πέραν ὀρισμένου ἀριθμοῦ τέκνων.

Διὰ τὰς περιπτώσεις ἀσθενείας θὰ ἦτο προτιμώτερον, ἀντὶ τῆς δωρεὰν ἢ μὲ ἐκπτώσιν νοσηλείας ἢ ἰατρικῆς περιθάλψεως ἢ χορηγήσεως φαρμάκων, νὰ δίδωνται ἐκτακτὰ ἐπιδόματα ἀναλόγως τῶν περιπτώσεων, ὥστε νὰ παραμένῃ εἰς τὸν βοηθούμενον, μέχρι ἐνὸς βαθμοῦ, ἡ ἐλευθερία ἐπιλογῆς καὶ νὰ μὴ θίγεται τὸ συναίσθημα τῆς ἀξιοπρεπείας αὐτοῦ. Διότι διὰ τῶν ἡδη ὑφισταμένων «νευρογενικῶν διατάξεων», ἰδίως εἰς τὰς περιπτώσεις αὐτάς, κατὰ τὰς ὁποίας ὁ ἐνδιαφερόμενος εὐρίσκειται ὑπὸ εἰδικὰς ψυχολογικὰς συνθήκας, δημιουργεῖται εἰς αὐτὸν ἕνα συναίσθημα πικρίας πολὺ ἐπιβλαβές, τόσον διὰ τὴν ἀτομικὴν του ὑπόστασιν καὶ πρόοδον, ὅσον καὶ διὰ τὰ συναισθημὰ του ἔναντι τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου.

Τέλος καὶ αὐτὸ τὸ πρόβλημα τῆς ἀγωγῆς δὲν εἶναι δυνατόν, οὐδὲ συμφέρον κοινωνικῶς, ν' ἀντιμετωπίζεται ἀσχέτως καὶ ἀνεξαρτήτως τῆς ἀντιμετωπίσεως τῶν προβλημάτων περὶ τῶν ὁποίων ἐγένετο λόγος.

Ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη καθόσον ἀφορᾷ τὸ εἰδικώτερον θέμα τῆς μορφώσεως ὑπάρχει διάταξις περὶ ὑποτροφικῆς ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τῶν ἐκπαιδευτικῶν τελῶν καὶ μία

θεωρητικὴ ἐντελῶς ὑποχρέωσις τῶν Δήμων καὶ Κοινοτήτων περὶ δωρεὰν χορηγήσεως βιβλίων καὶ γραφικῆς ὕλης εἰς τοὺς ἀπόρους μαθητὰς.

Καὶ καθόσον μὲν ἀφορᾷ τὴν στοιχειώδη ἐκπαίδευσιν τὰ μέτρα πρέπει νὰ εἶναι γενικά. Ὅχι καὶ πάλιν ὅμως ὑπὸ μορφὴν ἀπαλλαγῶν ἀλλ' ὑπὸ μορφὴν θετικῆς ἐνισχύσεως. Ὑπὸ μορφὴν δηλαδὴ ἐπιδόματος σπουδῶν διὰ κάθε τέκνον. Διότι ἐπὶ τέλους τὸ παιδάκι ποὺ πηγαίνει εἰς τὸ σχολεῖον δὲν ἔχει μόνον ἀνάγκην ἀπὸ βιβλία καὶ τετράδια. Ἐχει προπάντων ἀνάγκην νὰ τραφῇ καλύτερα καὶ νὰ ἐνδυσθῇ εὐπρεπέστερα.

Διὰ νὰ ἀντιμετωπίσῃ ὅμως ἡ πολυμελὴς οἰκογένεια τὰ προβλήματα τῆς, ἠθικὰ καὶ ὕλικα, δὲν ἔχει μόνον ἀνάγκην τῆς κρατικῆς μερίμνης καὶ ἀντιλήψεως, ὑπὸ οἰανδήποτε μορφὴν ἐκδηλουμένης. Ἐχει πρὸ πάντων ἀνάγκην νὰ αἰσθανθῇ ἔμπρακτον τὴν στοργὴν τῆς κοινωνίας.

Ἀπὸ ἀγάπην ἔχει ἀνάγκην πρὸ πάντων ἡ πολυμελὴς οἰκογένεια, ὁ θεματοφύλαξ αὐτὸς τῶν ἐθνικῶν παραδόσεων καὶ ἡ ἐστία τῆς ζωτικότητος τῆς φυλῆς. Δὲν εἶναι σχῆμα λόγου τ' ἀνωτέρω. Ἡ πραγματικότης εἶναι. Ἡ πλέον ἀπὴν καὶ ἀδιαμφισβήτητος πραγματικότης. Διότι καὶ ἡ προχειροτέρα ἔρευνα δύναται ν' ἀποδείξῃ ὅτι ὅσοι παρέμειναν πιστοὶ εἰς τὸ καθῆκον καὶ τὰς ὑψηλὰς παραδόσεις τοῦ Ἑθνους, ὅσοι ἀνεδείχθησαν ἀξιοὶ τῆς ἐμπιστοσύνης καὶ τῆς τιμῆς μὲ τὰς ὁποίας τοὺς περιέβαλεν ἡ Πατρίς, ὑπῆρξαν κατὰ κανόνα, παιδῆ πολυτέκνων καὶ μάλιστα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πτωχῶν οἰκογενειῶν.

Ἄς στραφῇ ἡ Ἑλληνικὴ κοινωνία μὲ ἀγάπην πρὸς τὴν οἰκογένειαν. Τὴν οἰκογένειαν τῆς ὁποίας ἐπὶ τέλους μέχρι χθὲς, ἀκόμη καὶ σήμερον, ἀποτελεῖ μέλος. Καὶ ἂς εἶναι βεβαία ὅτι εἰς τὴν στοργὴν αὐτὴν θὰ εὕρῃ τὴν λύσιν τῶν κοινωνικῶν προβλημάτων τὰ ὁποῖα χρησιμοποιοῦνται ὡς πρόσχημα διὰ τὸ αἰματοκύλισμα τῆς ἀνθρωπότητος.

ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ ΔΙΠΛΑΣ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΤΟΥ MILNE

Είναι πράγματι ενδιαφέρουσα ή βιογραφία περί του άποθανόντος καθηγητού τής Αστρονομίας Milne, την όποιαν δημοσιεύει, εις τό με κάποιαν καθυστέρησιν κυκλοφορήσαν περιοδικόν «The Observatory» του παρελθόντος Δεκεμβρίου, ό διαπρεπής Άγγλος άστρονόμος W. H. McCrea. Αί «Άκτινες» ήδη από του παρελθόντος Νοεμβρίου κατεχώρησαν άρθρα ειδικών συνεργατών των σχετικά με την δράσιν του μεγάλου τούτου επιστήμονος. Άλλ' ή παράθεσις μερικών χαρακτηριστικών τής ζωής του, όπως τά αναφέρει ό καθηγητής McCrea και τά υπογραμμίζει, θά είναι ενδιαφέροντα διά τούς αναγνώστας του περιοδικού αυτού.

Εϋθύς μόλις ό Milne έτελείωσε τās σπουδάς του καλεϊται στρατιώτης και ύπηρετεί επί τριετίαν (1916-1919) εις την αντιαεροπορικήν άμυναν τής πατρίδος του. Έτσι καθυστερεί ή ειδίκευσις του εις την επιστήμην. Άκόμη διακόπτει επί πενταετίαν (1939-1941) τās επιστημονικάς του άπασχολήσεις διά νά έργασθ ή πάλιν εις τεχνικά ζητήματα και θέματα τής πυροβολικής, κατά τόν δεύτερον παγκόσμιον πόλεμον, κατά τό διάστημα δέ αυτό, όπως θά εξηγηθ ή εν συνεχεία, είχε πολλās περιπετειάς. Κατ' αυτόν τόν τρόπον όκτώ έτη τής άνδρικής του ήλικίας τά διαθέτει εις την ύπηρεσίαν τής πατρίδος, άσχολούμενος εις προβλήματα τά όποια δέν ειχον άμεσον σχέσιν με την ειδικήν επιστήμην του.

Εν τούτοις ό Milne εξελίσσεται ταχύτατα ως επιστήμων. Άναχωρών από τά μαθηματικά, εισέρχεται εις την μαθηματικήν φυσικήν και από εκεί εισδύει εις την έρευναν τών άστέρων και του σύμπαντος! Αί τιμαί αρχίζουν νά έρχωνται ή μία μετά την άλλην, αλλά και τά προβλήματα που τόν άπασχολούν πληθύνονται. Οί έρευνηται προσβλέπουν πρός αυτόν με έμπιστοσύνην, αλλά και αι άντιρρήσεις διαφόρων ειδικών τόν οδηγούν εις βαθυτέρας σκέψεις. Τό

1932 έρχεται εις τό Potsdam τής Γερμανίας, διά νά συζητήση προσωπικώς, επί φλεγόντων ζητημάτων, με τούς καθηγητάς Einstein και Freundlich. Συζητεί μαζή των, αλλά τελικώς δέν δέχεται την γενικήν θεωρίαν τής σχετικότητας. "Η μάλλον δέν του χρειάζεται, προκειμένου νά διατυπώση την κοσμολογικήν του ύπόθεσιν. Τού άρκεί ή ειδική σχετικότης. Αί συνεδριάσεις τής Βασιλικής Άστρονομικής Έταιρείας καθίστανται άκρως ενδιαφέρουσαι, από όσα εκεί παρουσιάζει. Καί τά δημοσιεύματα διαδέχονται τό ένα τό άλλο. "Ολοι οι ειδικοί τόν άκούουν με προσοχήν και επιβάλλεται διεθνώς. «Διά περισσότερον από ένα τέταρτον του αϊώνος, ό Milne, ύπήρξεν ένας πολύ εξάίρετος σκαπανεύς και όδηγός, που συνέβαλεν εις την πρόοδον τής άστροφυσικής και τής κοσμολογίας... "Ο θάνατός του εις την πρόωρον ήλικίαν τών 54 έτών, ήτο μία μεγάλη άπώλεια διά την επιστήμην», γράφει ό McCrea. Καί συνεχίζει: «Δέν τόν κλαίουν μόνον όλοι όσοι συνειργάσθησαν μαζή του εις επιστημονικά θέματα, ούτε μόνον όσοι έγνωρίσαν την διανοητικήν του διαύγειαν εις τά διάφορα συμβούλια. Διά πολλούς ό θάνατός του έπροξένησεν εξαιρετικήν λύπην, διότι κυρίως έχασαν τόν ευγενή και άξιαγάπητον εκ τών ανθρώπων και ένα πολύ σταθερόν φίλον».

Ό βίος όμως του ανθρώπου δέν είναι πάντοτε ευχάριστος, και ή χαρά αναμιγνύεται τόσο συχνά με την λύπην. Καί συμβαίνει συχνά, εις περιπτώσεις κατά τās όποιās οι πολλοί θαυμάζουν την δόξαν και τās τιμάς που αποδίδονται εις ένα, αυτός ό ένας, νά εύρίσκειται εις πολλαπλήν θλίψιν. Μία τοιαύτη περίπτωση είναι και ή του Milne. Τό 1938 ήτο εις τό μέγιστον τής δόξης του και τότε άκριβώς αποθνήσκει ή σύζυγός του υπό τραγικάς όντως συνθήκας, εϋθύς μετά την γέννησιν του τρίτου παιδιοϋ των. Τό 1940 νυμφεύεται εκ νέου και άποκτᾶ τέταρτον τέκνον, αλλά ζή

μακρὰν τῆς κατοικίας του, λόγῳ τῆς ἐπιστρατεύσεως καὶ τῶν βομβαρδισμῶν. Αἱ κακουχίαι αὐταὶ καταβάλλουν τὴν δευτέραν του σύζυγον ἢ ὁποία ἀποθνήσκει τὸ 1945 καὶ τὸν βυθίζει εἰς μεγαλύτεραν δοκιμασίαν. Ἄλλ' ὅλα αὐτὰ ἀπετέλουν μίαν μόνον πλευρὰν τῶν δοκιμασιῶν. Διότι ὑπῆρξε καὶ ἄλλη. Ἡ ὑγεία του ἦτο πάντοτε ἐπισηφελής. Τὸ 1923, ἤτοι εἰς ἡλικίαν 27 ἐτῶν, προσβάλλεται ἀπὸ ἐπιδημικὴν ἐγκεφαλιτιδα καὶ μένει δι' ἄρκυτον χρονικὸν διάστημα διανοητικῶς ἀνάπηρος. Ἀποκαθίσταται τέλος ἡ ὑγεία του, καὶ παρουσιάζει ἕκτακτον διανοητικὴν δραστηριότητα, κατὰ τὰ ἐπόμενα 20 ἔτη. Δὲν ἠμπόρεσεν ὅμως νὰ ἀποφύγῃ τελείως τὰς συνεπείας τῆς τοιαύτης ἀσθενείας του. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον τὰ τελευταῖα ἔτη ἦτο πολὺ φιλάσθενος ἄνθρωπος, μὲ νευρικὰς διαταραχάς, αἱ ὁποῖαι προεκάλλουν ἀκαμψίαν τῶν μυῶνων καὶ τρόμον. Ἡ καρδιά του εἶχε καὶ αὐτὴ προσβληθῆ καὶ ἡ ἄλλη αὐτὴ κατάστασις ἐπεδεινώθη, ὥστε νὰ ἐπέλθῃ τὸ μοιραῖον, ὅταν ὁ καθηγητῆς E. A. Milne εἶχε μεταβῆ εἰς τὸ Dublin, διὰ νὰ παρακολουθῆ τὰς ἐργασίας τῆς Βασιλικῆς Ἀστρονομικῆς Ἐνώσεως, τὴν 22 Σεπτεμβρίου 1950.

Ὁ McCrea γράφει πολλὰ περὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Milne. Δὲν ἦτο μόνον ἐπιστημονικὴ φυσιογνωμία, λέγει. Ἦτο καὶ ἄνθρωπος ἐξαιρετικὸς. Προσηγῆς εἰς ὅλους καὶ συμπαθητικὸς, ἀπέσπα τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ἐκτίμησιν ὅλων ὅσοι τὸν ἐπλησίαζαν. Ἀνεγνώριζε τὴν ἀξίαν καὶ τὰς ἐργασίας τῶν ἄλλων καὶ ἐξετίμα ὅλα τὰ ἐπιστημονικὰ ἰδρύματα τὰ ὁποῖα ἐγνώριζε. Καὶ θὰ ἔλθῃ εἰς πολλοὺς ἴσως ἢ ἀπορία: Ποῦ εὗρισκεν ὁ Milne τὴν τόσῃν ψυχικὴν δύναμιν διὰ νὰ ἐργάζεται δραστηρίως, διὰ νὰ ἀνταποκρίνεται εἰς τὰς πολλαπλὰς ἐπιστημονικὰς σχέσεις, διὰ νὰ παρουσιάζεται καλὸς οἰκογενειάρχης; Καὶ νὰ δεικνύῃ τὸν χαρακτῆρα αὐτὸν ἐν μέσῳ τῶσων θλίψεων καὶ ποικίλων δοκιμασιῶν! Τὴν ἀπάντησιν μᾶς τὴν δίδει ὁ βιογράφος του καθηγητῆς McCrea: «Διεπνέετο ἀπὸ βαθεῖαν θρησκευ-

τικὴν πίστιν καὶ αὐτὴ ἡ πίστις τὸν ἐνίσχυεν ἐξαιρετικὰ. Ἔτσι ἐθριάμβευε μὲ ἡρεμὸν ἀξιοπρέπειαν εἰς τὰς ἀλλεπαλλήλους τραγικότητας τῆς ζωῆς. Καὶ ἔπειτα ἀπὸ κάθε συμφορὰν ἐπανήρχετο πάντοτε νέος εἰς τὸ δημιουργικὸν ἐπιστημονικὸν του ἔργον, παρουσιάζων ὑπεράνθρωπον θάρρος καὶ δύναμιν θελήσεως».

Σχόλια ἀσφαλῶς δὲν χρειάζονται, διότι καὶ ἡμεῖς γνωρίζομεν τὰς κοσμοθεωριακὰς καὶ χριστιανικὰς πεποιθήσεις τοῦ Ἀγγλοσοφοῦ. Δὲν ἐγνωρίζαμεν ὅμως τὰς ἀνωτέρω δοκιμασίας τοῦ μεγάλου ἐπιστήμονος καὶ ἀνθρώπου. Καὶ δὲν γνωρίζομεν ἀκόμη ἐκεῖνο τὸ ὅποιον εἰς τὸ τέλος τοῦ ἄρθρου του ἀναγράφει ὁ McCrea: «Ὅτι δηλαδή ὁ Milne, παρ' ὅλον τὸν κλονισμὸν τῆς υγείας του εἰργάζεται δραστηρίως μέχρι τέλους τῆς ζωῆς του δημοσιεύων ἐπιστημονικὰς πραγματείας. Τὸν τελευταῖον καιρὸν ἔγραψεν ἔργον—τὸ ὅποιον εἶναι ὑπὸ δημοσίευσιν—περὶ τῆς ζωῆς τοῦ Sir J. Jeans, καὶ τοὺς ὑπολοίπους μῆνας πρὸ τοῦ θανάτου του ἠτοίμασε σειρὰν 10 μαθημάτων μὲ θέμα: «Ἡ σύγχρονος κοσμολογία καὶ ἡ χριστιανικὴ ἰδέα τοῦ Θεοῦ ὡς δημιουργοῦ» (Modern Cosmology and the Christian Idea of God the Creator), τὰ ὁποῖα θὰ ἔδιδεν εἰς τὸ Birmingham. «Δέκα ἡμέρας πρὸ τοῦ θανάτου του», σημειώνει ὁ βιογράφος του, «ἔκαμε τὴν τελικὴν διόρθωσιν τῶν διαλέξεων του αὐτῶν». Καὶ τελειώνει διὰ τῶν ἐξῆς: «Διὰ τῆς δημοσιεύσεως τῆς ἐργασίας του αὐτῆς, θὰ ἴδωμεν νὰ μᾶς δίδωνται αἱ ἀπόψεις καὶ αἱ ἰδέαι, ἐνὸς πολὺ θαυμαστοῦ νοῦ, ἐπάνω εἰς μερικά βαθύτατα προβλήματα τῆς ὑπάρξεως».

Ὅταν κατὰ τοιοῦτον τρόπον ὁμιλοῦν τὰ γεγονότα, περιτεύουν ἀσφαλῶς αἱ κρίσεις καὶ τὰ σχόλια. Διότι τὰ γεγονότα ὁμιλοῦν κατὰ τόσον σαφῆ, πειστικὸν καὶ ἀπροκατάληπτον τρόπον, ὥστε ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τοῦ ἀναγνώστου νὰ ἀρκῆ μόνον ἡ καλὴ διάθεσις καὶ ἡ δέουσα προσοχὴ κατὰ τὴν μελέτην αὐτῶν τῶν γεγονότων.

K. ΠΕΝΤΕΛΙΚΟΣ

ANDRÉ GIDE

Ὁ θάνατος τοῦ André Gide ἐπροκάλεσε, ὅπως ἦταν φυσικό, παγκόσμια συγκίησι. Ἀναρίθμητες εἶναι οἱ ἐκδηλώσεις τοῦ θαυμασμοῦ πού τοποθετεῖ τὸν συγγραφέα στὸ ἴδιο ἐπίπεδο μὲ τοὺς κλασσικούς, τὸν Ρουσσώ καὶ τὸν Montaigne. Καὶ ὁ δικός του σὺς τύπος δὲν ὑστέρησε, ἐκτὸς ἀπὸ ἐξαιρέσεις, σὲ τέτοιες ἐκδηλώσεις.

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία πὼς σ' ὄλες αὐτὲς τὶς ἐκδηλώσεις ὑπάρχει σὲ σημαντικό ποσοστὸ στήριγμα ἢ ἀλήθεια. Ἡ λογοτεχνικὴ ἀξία τοῦ ἔργου τοῦ Gide εἶναι ἀναμφισβήτητη, ὅσο ἀναμφισβήτητο εἶναι καὶ τὸ ὅτι ἡ σκέψις του παρουσιάζει, ἐκρά πολλὰς ἐνδιαφερόμενες πλευρὰς, πὺ ἀξίζει νὰ προσεχθοῦν καὶ ἀπὸ ἐκεῖνον πὺ δὲν εἶναι διατεθειμένος νὰ τὶς παραδεχθῆ ὡς τὶς τελευταῖες τοὺς συνέπειες. Ἡ συνεχὴς ἀνησυχία καὶ ἀναζητήσεις, ἢ θέλησις του νὰ ξεπερνᾷ κάθε στιγμὴ τὸν ἑαυτό του, ὁ ἀγῶνας του γιὰ πνευματικὴ εἰλικρίνεια, τὸ ὀξύτατο κριτικὸ του πνεῦμα, ἢ πάντοτε νεανικὴ του περιέργεια, εἶναι ὄλα τάσεις πολῦτιμες γιὰ τὸν πνευματικὸ ἄνθρωπο. Ἀκόμη καὶ ἡ ἐπαναστατικὴ του στάσις, ἢ ἐξέγερσις του ἀπέναντι σὲ θεσμοὺς κοινωνικὺς, πὺ καταπνίγουν τὴν ἐλεύθερη ἐκδήλωσι τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὸν ἀναγκάζουν νὰ παίρνη ἕνα δεῦτερο ἐγὼ ἀντίθετο μὲ τὴν πραγματικὴ του φύσι, πρέπει νὰ θεωρηθῆ, ὡς ἕνα σημεῖο, ἀληθινὰ δημιουργικὴ καὶ μεγάλη. Δὲν εἶναι ἄλλως τε αὐτὴ ἢ καταπίσις τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος, πὺ τὸν ἔκαμε νὰ ἀπαρηθῆ τὸν κομμουνισμό στὴν «Ἐπιστροφή ἀπὸ τὴν Ε.Σ.Σ.Δ.»;

Ὅμως μὴ ἀληθινὰ ἀντικειμενικὴ ἔρευνα τοῦ ἔργου τοῦ Gide δὲν μπορεῖ νὰ σταματήσῃ σ' αὐτὲς τὶς διαπιστώσεις. Ἀπὸ τὶς «Γήινες τροφές», τὸν «Ἀνηθικολόγο», τὶς «Περιπέτειες τοῦ λευκαδίου» τοὺς «Κιβδηλοποιούς» καὶ τὰ ἄλλα ἔργα του, βγαίνουν μαθήματα πολὺ συνταρακτικὰ, πὺ

δὲν ἀφίνουν τὸν ἀναγνώστη στὴ μακαριότητα ἑνὸς θαυμασμοῦ. Καὶ αὐτὸ τόσο περισσότερο, ὅσο ἐδῶ τὸ ἔργο εἶναι ἢ ἄμεση ἐκδήλωσι τῆς προσωπικότητος τοῦ συγγραφέως. Ὁ Ἄντρέ Βαλιέρ, ὁ Μισέλ, ὁ Μπερνάρ δὲν εἶναι ἄλλοι ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Gide, πὺ προβάλλει μέσα ἀπ' τὸ ἔργο του, τόσο ζωντανὸς ὅσο καὶ ἀπὸ τὶς σελίδες τοῦ ἡμερολογίου του.

Σ' αὐτὲς ἰδίως τὶς σελίδες μπορεῖ κανεὶς νὰ ἀνακαλύψῃ, τί ἀκριβῶς κρύβεται κάτω ἀπὸ τὴν προσπάθεια τοῦ Gide γιὰ τὴν οἰκειώσι τῶν πνευματικῶν ἀξιῶν. Ἐνας ψυχρὸς καὶ μυωπικὸς μοντέρνος ὀρθολογισμὸς πὺ ἦταν ἀκριβῶς ἡ αἰτία τῆς διαμάχης του μὲ τοὺς συγχρόνους του, τὸν Claudel, τὸν Charles du Bos καὶ τὸν Francis Jammes, πὺ εἰρωνευόταν τὴν πίστι τους. Καὶ κοντὰ σ' αὐτόν, ἢ ὑπεροψία τῆς μοντέρνας ἐποχῆς πὺ δὲν θέλει νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν ἠθικὴ ἀτέλεια καὶ ἀδυναμία τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν ἀνάγκη τῆς Χάριτος. «Ἡ σοφία», γράφει ἀρχίζει μὲ τὴν ἐπανάστασι τοῦ Προμηθέως». Ὁ Θεὸς εἶναι τὸ μεγάλο ψέμα, πὺ ἐπιβάλλει στὸν ἄνθρωπο ἐκεῖνο πὺ δὲν ἔχει γίνεῖ ὡς τώρα ἱκανὸς νὰ ἐπιβάλῃ μόνος στὸν ἑαυτόν του. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ ἀθεῖσμός του, λέει, προϋποθέτει μιὰ μεγάλη ἀρετή.

Καὶ ὅμως ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, βλέπομε τὸν Gide νὰ ὀμολογῆ τὴν πίστι του στὸ Χριστιανισμό. Τὸ Εὐαγγέλιο, πὺ τὸ ἤξερε πολὺ καλά, εἶναι τὸ ἰδανικὸ του.

Πὼς ὅμως συμβιβάζονται ὄλα αὐτὰ, μὲ τὸν ὀρθολογισμό καὶ τὴν ἄρνησι τοῦ Θεοῦ; Γιὰ νὰ τὸ καταλάβομε θὰ πρέπει νὰ νοιώσομε ὡς τὰ βάθη του τὸ δρᾶμα τοῦ Gide. Εἶναι τὸ δρᾶμα τοῦ ἀνθρώπου, πὺ πῆρε μιὰν ἀγωγὴ χριστιανικὴ, πὺ ἀνατράφηκε μὲ τὴν Βίβλο, μὰ καὶ ταυτόχρονα ἔφερνε μέσα του ἕνα αἰσθησιασμὸ ἐντονώτατο καὶ μάλιστα διάστροφο. Εἶναι τὸ δρᾶμα τοῦ διχασμένου ἀνθρώπου. Ἀνάμεσα στὰ

δυσόχοματτα τοῦ ἑαυτοῦ του, τὴν χριστιανική του φύσι ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος, τὸ πάθος του ἀπὸ τὸ ἄλλο, συνάπτεται ἓνας τραγικός ἀγώνας. Τὸ ἐσωτερικὸ κακὸ τὸν συντριβεί. Ἀποφασίζει λοιπὸν νὰ ἀποτινάξῃ τὸν ἠθικὸ ζυγὸ καὶ νὰ ἀκολουθήσῃ τὸν δρόμο τοῦ αἰσθησιασμοῦ τῶν «Γῆινων τροφῶν». Μὰ ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι βαθεῖα μέσα του, δὲν τὸν ἀφίνει. Ἔτσι, πιασμένος μεταξὺ σφύρας καὶ ἄκμονος, δὲν βρῖσκει παρὰ μιὰ μόνο λύσι. Τὸν συμβιβασμὸ τῶν δύο ἀντιθέτων τάσεων. Τὴν ἰσοπέδωσι ἀνάμεσα στὸ καλὸ καὶ τὸ κακὸ, τὴν ἴδρουσι μιᾶς δικῆς του ἠθικῆς. Ἐχει συλλάβει αὐτὸ τὸ τρελλὸ σχέδιο. Νὰ νομιμοποιήσῃ τὸ κακὸ, νὰ ριξῇ τὰ ὄρια τοῦ τὸ χωρίζουν ἀπὸ τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν. «Ἀπὸ προσωπικὴ πείρα ἤξερα», γράφει, «τόσο μάταια φθείρεται κανεὶς μέσα στὴν πάλη· τὴν πάλη πού ἐπὶ μακρὸ χρόνον εἶχα στήσει ἀνάμεσα στὰ τόσο ἀντιθετικὰ στοιχεῖα τῆς φύσεώς μου, ὡς τὴν ἡμέραν πού εἶπα· πρὸς τί; πού ἐζήτησα ὄχι πᾶν τὴν πάλη καὶ τὸν μερικὸ θρίαμβο, ἀλλὰ τὴν συνδιαλλαγήν. Καὶ ἀλλοῦ, μιλώντας γιὰ τὸν διαχωρισμὸ τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ὕλης καὶ γιὰ τὴν προσπάθειαν νὰ τὰ ἱεραρχήσωμε: «Ξέρω τί κοστίζει αὐτό. Ἀπὸ τότε πού ἔπαυσα νὰ τὰ ξεχωρίζω, βρῆκα τὴν ἠρεμίαν τῆς ψυχῆς μου».

Ἀπ' αὐτὴ τὴν ἄρνησι τῆς πάλης ἀνάμεσα στὸ πνεῦμα καὶ τὴν ὕλη, τὸ καλὸ καὶ τὸ κακὸ, βγαίνει καὶ ἡ ἄρνησις κάθε στοιχείου ὑπερφυσικοῦ στὸ Χριστιανισμὸ τοῦ Gide. Ἀπ' ἐδῶ ἔρχεται ἡ ἄρνησις τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, πού εἶναι γι' αὐτὸν κάτι τὸ ἀσύλληπτο, πού ἐναντίον του ἐπα-

ναστατεῖ ἡ λογική του. Ἀπ' ἐδῶ πηγάζει ἀκόμα ἡ νόθη πίστις του στὸν πνευματικὸ κόσμον, πού τὸν πιστεύει μόνον σὰν κάτι πού προέρχεται ἀπὸ μέσα μας, πού ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ ὕλικὸ ὑπόβαθρον πού τοῦ παρέχει τὸ σῶμα μας. Ὁ Gide ἦταν τὸ θῦμα μιᾶς ἁμαρτίας. Ἴσως νὰ μὴν βρῆκε βοήθον τὸν στήν κρίσιμην ὥραν δίπλα τοῦ τὸν Χριστιανὸ πού θὰ ἤξερε νὰ συμπαθῆ, ἀλλὰ μιὰ πουριτανικὴ αὐστηρότητα, ἀνίκητη νὰ τοῦ δείξῃ τὸ ἄπειρον Ἐλεος, πού μποροῦσε νὰ τὸν σώσῃ ὅσο χαμηλὰ καὶ ἂν εἶχε κυλήσει. Δὲν πρόκειται ἄλλως τε νὰ τὸν κρίνωμε σὰν ἄνθρωπον, σὰν ψυχῆ, σὰν πλάσμα τοῦ Θεοῦ. Δὲν εἶναι αὐτὸς ὁ ὄλος μας. Τὸ ἔργο του εἶναι πού μᾶς ἐνδιαφέρει. Γιατί αὐτὸ εἶναι πού μένει, μέσα στὶς τραγικὰς ὥρας πού περνᾷ ἡ ἀνθρωπότης. Κι' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ δρᾶμα τοῦ διχασμοῦ, αὐτὸ τὸ ἀνακάτωμα τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, ὁ ἱμμοραλισμὸς του, αὐτὸς ὁ Χριστιανισμὸς ὁ βγαλμένος ἀπὸ τὰ θεμέλια του, αὐτὸς ὁ Χριστιανισμὸς πού πίσω του κρύβεται ὁ ὀρθολογισμὸς καὶ ἡ ἀπιστία, εἶναι πού τὸν κάνουν ἐξαιρετικὰ ἐπικίνδυνον. Τὸ ἔργο τοῦ Gide εἶναι διαλυτικόν. Στὸ τέλος καταλήγει στὴν ἠθικὴν ἀσυνδοσίαν, τὴν πνευματικὴν κατάρρευσιν.

Γι' αὐτὸ καὶ δὲν θὰ προσθέσωμε στοὺς τόσους ἐπαίνους γιὰ τὸν Gide, ἓνα ἀκόμη. Ἀντίθετα, θὰ ποῦμε, πὼς εὐτυχῶς ἡ ἀνθρωπότης διαθέτει σήμερον πνευματικὸς ὀδηγὸς πολὺ καλύτερους ἀπὸ τὸν Gide. Γιατί ἂν καὶ ὅλοι τῆς οἱ πνευματικοὶ ἡγέται ἦταν ὁμοιοὶ του, ἀσφαλῶς δὲν θὰ ὑπῆρχε καμμιά ἐλπίς γιὰ τὸ μέλλον τοῦ πολιτισμοῦ μας.

Δ. ΠΥΡΓΙΩΤΗΣ

ΑΠΟΛΟΓΙΑ

Μανιασμένα σφυρίζουν οἱ ἄνεμοι
καὶ φέρονουν στ' ἄφτιά μου
ἀπελπισμένους λυγμοὺς
ματωμένον καρδιῶν πού πλήγωσα
καὶ τὴν ἀρμύραν δακρῶν
πού ἀνάιτια ἔκανα
σὲ φλογισμένες νὰ κυλήσουνε κόγχες.

Ἐφιαλτικὰ κι' ἀναρθρα πρὸς Σέ, Κύριε,
ἡ κραυγὴ μου ὑψώνεται
ἀπ' τ' ἀνήλιαγα τῆς ψυχῆς μου φαράγγια:
Λύτρωσε τὸν ταπεινὸ δοῦλον Σου ἀπ' τὰ
[πάθη καὶ μίσση.

ΝΙΚΟΣ ΤΟΥΤΟΥΝΤΖΑΚΗΣ

Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΜΑΣ

Είς άρθρον του, δημοσιευθέν εις τὸ τεύχος μας τοῦ παρελθόντος Δεκεμβρίου, ὁ κ. Γ. Διαμαντικός ἔκαμε διαγραμματικὴν ἀνασκόπησιν τῶν προβλημάτων, μετὰ τὰ ὁποῖα ἔκλεινε διὰ τὴν οἰκονομίαν μας τὸ ἔτος 1950. Ἦδη ὁ ἐκλεκτός συνεργάτης μας, μᾶς δίδει ἐν συνεχείᾳ τὴν εἰκόνα τῆς οἰκονομικῆς μας καταστάσεως, ὅπως μᾶς τὴν ἀφίνει τὸ πρῶτον τρίμηνον τοῦ 1951.

Ἡ εἰκὼν αὐτῆ, εἶναι ὅπως τὴν ἐπεριμέναμεν εἰκὼν ἀσθενοῦς βαρέως ἀσθενοῦς. Ἄλλ' ἀσθενοῦς ὁ ὁποῖος ἔχει καὶ λόγον νὰ ἐλπίζῃ καὶ τρόπον νὰ ἐργασθῇ διὰ νὰ εὕρῃ τὴν λύτρωσιν, τὴν ὑγείαν. Τοῦτο, ἐφ' ὅσον ἐννοεῖται, γίνῃ ὁ ἀγὼν διὰ τὴν ἐξυγίανσιν τῆς ὄλης μας ἐθνικῆς ζωῆς.

Δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον, θὰ ἔπρεπε, τὸ παρὸν ἄρθρον μαζὺ μετὰ τὸ σημερινὸν τοῦ κ. Μελίτη «ἡ ἀρρώστεια μας», νὰ διασασθοῦν ὡς ἀμοιβαίως συμπληρούμενα ἢ μᾶλλον ὡς ἐνότης. Εἶναι ἡ ἐνότης μεταξύ ρίζης καὶ καρπῶν.

Μετὰ τὴν εὐρείαν κινητοποίησιν τῆς Ἀμερικανικῆς οἰκονομίας διὰ τὴν ταχύτεραν ἀνάπτυξιν τοῦ ἀμυντικοῦ προγράμματος φαινόμενα πληθωρισμοῦ ἤρχισαν νὰ παρατηροῦνται ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους εἰς ὅλας τὰς χώρας μετὰ συνέπειαν τὴν ἀνοδὸν τῶν τιμῶν εἰς τὴν διεθνή ἀγοράν.

Εἰς τὴν εὐπαθεῖ ἑλληνικὴν οἰκονομίαν ὁ ἀντίκτυπος ὑπῆρξε μεγαλύτερος λόγῳ τοῦ τεραστίου ρόλου ποῦ τιμῶν αἱ εἰσαγωγαί. Ἡ ὕψους τοῦ τιμαριθμοῦ ἢ ὁποῖα ἤρχισε μετὰ τὰ γεγονότα τῆς Κορέας, συνεχίσθη καὶ κατὰ τὸ πρῶτον τρίμηνον τοῦ τρέχοντος ἔτους, ἀλλὰ μετὰ βραδύτερον ρυθμὸν. Ἡ συνολικὴ ἀνοδὸς ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου π. ἔτους ἕως σήμερον ἐγγίζει περίπου τὰ 20 ἑκατοστὰ διὰ τὰ βασικὰ εἶδη λιανικοῦ ἐμπορίου, πολὺ δὲ μεγαλύτερα εἶναι ἢ σημειωθεῖσα εἰς εἶδη εὐρείας καταναλώσεως τὰ ὁποῖα δὲν συμπεριλαμβάνονται εἰς τοὺς καταρτιζομένους τιμαριθμούς. Οὕτω τὸ γενικὸν ἐπίπεδον τιμῶν ἐσημείωσεν ἀνατίμησιν πολὺ ἀνωτέραν τῶν ἄλλων χωρῶν μετὰ τελικὸν ἀποτέλεσμα τὴν περαιτέρω διεύρυσιν τοῦ μεταξὺ τιμαριθμοῦ καὶ τιμῆς συναλλάγματος ὑφισταμένου, καὶ τὴν πτώσιν τοῦ βιοτικῆς ἐπιπέδου τῶν τάξεων αἱ ὁποῖα δὲν παράγουν ἢ δὲν ἐμπορεῦνται ἀγαθὰ.

Διὰ τὸ τρέχον ἔτος εἰδικότερον, ἢ ἀνοδὸς τῶν τιμῶν δημιουργεῖ πρόβλημα ἐκτάκτου σοβαρότητος λόγῳ ἀνεπαρκείας συναλλάγματος. Τοῦτο γίνεταί ἐμφανέστερον

ἂν ἀναφέρωμεν μερικοὺς ἀριθμούς.

Τὸ διατεθὲν διὰ τὰς εἰσαγωγὰς τοῦ 1950 συνάλλαγμα ἀνήλθεν εἰς 310 ἑκατομμύρια δολλάρ. Διὰ νὰ εἰσαγάγωμεν ἐφέτος τὸν ἴδιον ὄγκον καταναλωτικῶν ἀγαθῶν, μετὰ τιμὰς κατὰ 30 περίπου ἑκατοστὰ ἀνωτέρας τῶν περυσινῶν, ἀπαιτοῦνται περὶ τὰ 390 ἑκατομ. δολλάρια, χωρὶς παραλλήλως νὰ ὑπάρχουν ἐλπίδες βελτιώσεως τῶν συναλλαγματικῶν πόρων: πρῶτον διότι αὔξησης τῆς βοηθείας, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν καλύπτεται τὸ ἥμισυ καὶ πλέον τῶν εἰσαγωγικῶν ἀναγκῶν, δὲν φαίνεται πιθανὴ λόγῳ τῶν ἐκτεταμένων ὑποχρεώσεων τῆς Ἀμερικῆς καὶ δεύτερον διότι τὸ ἐξ ἑξαγωγῶν καὶ ἀδήλων πόρων προερχόμενον συνάλλαγμα εἶναι ζήτημα ἂν θὰ ὑπερβῇ τὸ περυσινὸν κατὰ 5 ἢ 10 ἑκατομ. δολλάρια.

Εὐνοϊκότερα βεβαίως θὰ ἦτο ἡ θέσις τῆς οἰκονομίας ἂν αἱ τιμαὶ τῶν ἐξαγομένων προϊόντων ἠκολούθουν τὰς διεθνεῖς ἀνατιμήσεις, ὅπως συμβαίνει καὶ εἰς ἄλλας χώρας. Πλὴν, ὄχι μόνον σήμερον, ἀλλὰ καὶ καθ' ὅλην τὴν μεταπολεμικὴν περιόδον ἡ ἀνταλλακτικὴ σχέση εἶχει ἀνατραπῆ κατὰ τρόπον λίαν ἐπιζήμιον διὰ τὴν Ἑλλάδα. Ἦδη αἱ εἰς δολλάρια τιμαὶ τῶν ἐξαγωγίμων εἰδῶν εἶναι μολὶς διπλάσιαι τῶν προπολεμικῶν ἐνώ διὰ τὰ εἰσαγόμενα πληρώνονται περίπου εἰς τὸ τετραπλάσιον.

Ἐλλειμμα θὰ προκύψῃ ἐπίσης καὶ ἀπὸ τὴν πλευρὰν τῆς ἐσωτερικῆς παραγωγῆς. Προβλέψεις διὰ τὴν γεωργίαν καὶ κτηνο-

τροφίαν δὲν εἶναι βεβαίως δυνατόν νὰ γίνουσι ἀπὸ τοῦδε, ἀλλὰ ἂν υποθέσωμεν τὴν ἀπόδοσιν τῶν ἰσῆν πρὸς τὴν περυσινήν ἢ συνολικὴ παραγωγή θὰ εἶναι πάντως κατωτέρα λόγῳ τοῦ κενοῦ ποῦ δημιουργεῖται ἀπὸ τὴν χαμηλὴν ἐσοδείαν ἐλαιολάδου. Ἡ βιομηχανία, ἐξ ἄλλου, θὰ εὐρεθῇ πρὸ δυσχερειῶν ἀποκτήσεως πρώτων ὑλῶν καὶ ἐκτὸς τούτου αἱ καταναλωτικαὶ δυνατότητες περιορίζονται λόγῳ τῆς μειωμένης ἀγοραστικῆς δυνάμεως σημαντικοῦ τμήματος τοῦ πληθυσμοῦ.

Ἡ συνολικὴ συνεπὼς μείωσις τοῦ ὄγκου τῶν ἀγαθῶν κατὰ τὸ τρέχον ἔτος θὰ ὑπερβῇ ἐνδεχομένως τὰ ἑκατὸν ἑκατομ. δολλάρια καὶ ἂν λάβῃ κανεὶς ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ ἀξία τῆς ἐθνικῆς παραγωγῆς τοῦ 1950 ἀνῆλθεν κατὰ χονδρικὸν ὑπολογισμὸν εἰς 1.000 περίπου ἑκατομ. δολλάρια, παρόμοιον ἔλλειμμα θὰ ἔχη δυσμενεστάτην ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ βιοτικῶ ἐπιπέδου.

★

Εἰς τὸν τομέα τῆς ἀνασυγκροτήσεως ἀπ' ὅπου ὡς γνωστὸν ἀναμένεται βελτίωσις τῆς ἐσωτερικῆς παραγωγῆς καὶ μείωσις τοῦ τεραστίου ἐλλείμματος τοῦ ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου, ἡ ἐξέλιξις εἶναι μᾶλλον ἀπογοητευτικὴ.

Ὅς ἐξάγεται ἀπὸ τὴν κατάστασιν τοῦ λογαριασμοῦ κινήσεως δραχμῶν τῆς βοηθείας, τὸ κατὰ τὸ πρῶτον ἐξάμηνον τοῦ τρ. οικονομικοῦ ἔτους—Ἰούλιος Δεκέμβριος 1950—δαπανηθὲν δι' ἀνασυγκρότησιν ποσὸν ἀνῆλθεν εἰς 640 δισεκατομμύρια δραχμ. ὑπελείφθη δηλαδὴ τοῦ προϋπολογισθέντος κατὰ 240 δισεκατομμύρια.

Τὰ κατὰ τὸ πρῶτον τρίμηνον τοῦ τρ. ἔτους διατεθέντα ποσὰ δὲν εἶναι ἀκόμη ἐπισημῶς γνωστὰ πλὴν τοῦ Ἰανουαρίου κατὰ τὸν ὅποιον ἠναλώθησαν 61 μόνον δισεκατομ. Διὰ τὸν Φεβρουάριον καὶ Μάρτιον τὰ ποσὰ ὡς φαίνεται δὲν εἶναι μεγαλύτερα καὶ οὕτω εἶναι ζήτημα ἂν τὸ σύνολον φθάσῃ τὸ ἥμισυ τῶν προβλεφθέντων τὸν παρελ. Ἰούλιον.

Ἡ σοβαρὰ αὕτη περικοπὴ γίνεται διὰ λόγους ἀντιπληθωρικοὺς καὶ ἰδίως διότι σημαντικὸν τμήμα τῶν δραχμῶν τῆς βοηθείας πρέπει νὰ διατεθῇ πρὸς κάλυψιν τῶν

ἠϋξημένων στρατιωτικῶν δαπανῶν.

Ἀπὸ τὴν ἰδίαν κατάστασιν πληροφοροῦμεθα ἐπίσης ὅτι τὰ διατεθέντα ποσὰ διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἔργων ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζεται ἡ ἀναδιοργάνωσις τῆς οικονομίας εἶναι οὐσιαστικῶς ἀσήμαντα. Ἀπὸ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1948 ἕως τὸ τέλος Ἰανουαρίου 1951 ἐπὶ συνόλου δαπανῶν δύο καὶ πλέον τρισεκατομμυρίων, μόνον 26 δισεκατομ. διετέθησαν εἰς τοὺς βασικοὺς τομεῖς: βιομηχανία, λιγνίτας, τουρισμὸν καὶ ἠλεκτροπαραγωγικὰ ἔργα. Τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ ὑπολοίπου ἠναλώθη διὰ τὴν ἀποκατάστασιν πολεμικῶν ζημιῶν καὶ ἰδίως διὰ τὸν οἰκισμὸν, τοὺς συμμοριοπλήκτους, τὴν συγκοινωνίαν καὶ τὴν ἐκτέλεσιν μικρῶν γεωργικῶν ἔργων. Τὰ πολυσέλιδα συνεπὼς «σχέδια ἀνασυγκροτήσεως» ποῦ ἔχουν καταρτισθῆ ἀπὸ τῆς ἐνάργεως τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ σχεδίου Μάρσαλ δὲν ἀποτελοῦν παρὰ σχέδια μόνον.

★

Εἰς τὴν σοβαρὰν συνεπὼς καθυστέρησιν τῆς ἀνασυγκροτήσεως, ἡ ὁποία ὀφείλεται εἰς τὸν συμμοριοπολεμον καὶ τὰς ἄλλας ἀντιξοότητες, προστίθενται νέα προβλήματα, ἡ ἀντιμετώπισις τῶν ὁποίων ἐξαρτᾶται τόσον ἀπὸ τὰς προσπάθειαις τῶν χειριζομένων τὰ οικονομικὰ ζητήματα ὅσον καὶ ἀπὸ τὸ ὕψος τῆς Ἀμερικανικῆς βοηθείας εἰς τὸν στρατιωτικὸν τομέα, ὥστε περισσότεραι δραχμαὶ νὰ διατίθενται διὰ παραγωγικὰ ἔργα.

Ὅτι κυρίως προκαλεῖ ἀπογοήτευσιν ἀπὸ Ἑλληνικῆς πλευρᾶς εἶναι ὅτι δὲν κατορθώθη νὰ καταρτισθῇ συγκεκριμένον οικονομικὸν πρόγραμμα ἀνταποκρινόμενον πρὸς τὴν πραγματικὴν θέσιν τοῦ προβλήματος. Ἡ ἀγνοία ἐπίσης περὶ τοῦ ρόλου τὸν ὅποιον παίζει εἰς τὴν σύγχρονον ζωὴν ἢ μὴ ὑπαρξίς ἀκριβῶν στατιστικῶν στοιχείων καὶ ἡ ἔλλειψις συγχρονισμένης οικονομικῆς σκέψεως εἶναι τὰ κυριώτερα αἷτια τῆς προχειρότητος τῶν λαμβανομένων μέτρων.

★

Τὸ προέχον ζήτημα τῆς στιγμῆς εἶναι πῶς θὰ ἀντιμετωπισθῇ ἡ περαιτέρω μείω-

σις τοῦ χαμηλοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου καὶ ἡ ἐπέκτασις τῆς ἀνεργίας.

Ἡ περιστολὴ τῶν νομισματικῶν μέσων —χαρτονομίσματος καὶ πιστώσεων— θὰ προλάβῃ ἴσως νέας ἀποτόμους ἀνατιμήσεις, οὐχὶ ὅμως καὶ τὴν πτώσιν τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου, τὸ ὕψος τοῦ ὁποίου ἐξαρτᾶται ἐν τῇ οὐσίᾳ ἀπὸ τὴν διαθέσιμον ποσότητα ἀγαθῶν, ἀπὸ τὸν ὄγκον δηλαδὴ τῶν εισαγωγῶν καὶ τῆς ἐγχωρίου παραγωγῆς. Ἐφ' ὅσον ὅμως αἱ εισαγωγαὶ θὰ εἶναι μικρότεραι καὶ ἡ ἐσωτερικὴ δραστηριότης χαμηλοτέρα λόγῳ τοῦ περιορισμοῦ τῶν πιστώσεων καὶ τῶν ἔργων ἀνασυγκροτήσεως ἢ μείωσις τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου πρέπει νὰ θεωρηθῇ ἀναπόφευκτος ἐκτὸς ἐὰν ἦτο δυνατὴ ἡ ἀφαίρεσις τῆς πλεοναζούσης ἀγοραστικῆς δυνάμεως μόνον ἀπὸ τὰς εὐπορωτέρας τάξεις.

Εἰς ἄλλας χώρας ἐπιτυγχάνεται τοῦτο διὰ τῆς φορολογίας ἐπὶ τῶν εἰδῶν πολυτελείας καὶ τῆς αὐξήσεως τοῦ προοδευτικοῦ φόρου ἐπὶ τοῦ εισοδήματος χωρὶς ὅμως νὰ θίγεται ἡ ιδιωτικὴ ἀποταμίευσις εἰς βαθμὴν παρακωλύοντα τὰς χρησίμους εἰς τὸ ἔθνος ιδιωτικὰς ἐπενδύσεις. Ἐδῶ ἀτυχῶς, ὁ μὲν θεσμὸς τῆς ἀμέσου φορολογίας δὲν κατορθώθη ἀκόμη νὰ ἀναπτυχθῇ ὅσον χρειάζεται, ἡ δὲ ἔλλειψις στατιστικῶν στοιχείων μᾶς ἐμποδίζει νὰ ἴδωμεν τὰς ὑπαρχούσας δυνατότητας εἰς τὸν τομέα τοῦτον. Πάντως, ἐκ τῶν ὑπαρχόντων στοιχείων, χονδρικῶς δύναται κανεὶς νὰ ἐξαγάγῃ τὸ συμπέρασμα ὅτι μόνον ἡ ἄμεσος φορολογία δὲν ἀρκεῖ διὰ τὴν κάλυψιν τοῦ ἐλλείματος, λόγῳ τῆς μειονεκτικῆς συνθέσεως τοῦ πληθυσμοῦ.

Εἰς χώρας μὲ ἐθνικὸν εισόδημα, ὑψηλότερον τοῦ Ἑλληνικοῦ, ὁ ἐπιδιωκόμενος σκοπὸς ἀντιμετωπίζεται εὐχερέστερον διότι τὸ ποσοστὸν τοῦ πληθυσμοῦ ποῦ ὑπόκειται εἰς τὴν πληρωμὴν ἀμέσου φόρου εἶναι ἀρκετὰ εὐρὺ· ἄλλοῦ ἀναλογεῖ πρὸς 40% τοῦ πληθυσμοῦ, ἄλλοῦ πρὸς 50 καὶ αὐξάνεται ὅσον πλουσιώτερον εἶναι τὸ εἰσόδημα. Εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀντιθέτως, τὸ εἰσόδημα τῶν 90 ἑκατοστῶν τῶν κατοίκων εἶναι χαμηλὸν καὶ δὲν ὑπάγεται εἰς τὴν ἄμεσον φορολογίαν. Περιορισμὸς ἄρα τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως τοῦ δεκάτου τοῦ

πληθυσμοῦ δὲν πρόκειται νὰ μείωσῃ τὴν κατανάλωσιν εἰς τὰ ἐπίπεδα ποῦ χρειάζονται διὰ νὰ ἀποκατασταθῇ ἰσορροπία, χωρὶς τοῦλάχιστον νὰ πληγῇ καιρίως ἡ ἀποταμίευσις καὶ αἱ ιδιωτικαὶ ἐπενδύσεις.

Αἱ προσπάθειαι συνεπῶς πρέπει νὰ στραφοῦν πρὸς δύο κατευθύνσεις: πρὸς τὴν γενίκεσιν καὶ δικαίαν ἐφαρμογὴν τῆς ἀμέσου φορολογίας· καὶ τὴν ἐνίσχυσιν τῶν συναλλαγματικῶν πόρων ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν βελτίωσιν τῆς ἐσωτερικῆς παραγωγῆς ὥστε ὁ περιορισμὸς τοῦ ὄγκου τῶν ἀγαθῶν νὰ μὴ φθάσῃ τελικῶς εἰς τὸ ὕψος ποῦ προδιαγράφεται ἐκ τῶν σημερινῶν δεδομένων.

★

Ἡ δυσάρεστος αὐτὴ εἰκὼν τῆς ἐξελίξεως τῆς οικονομίας κατὰ τὸ πρῶτον τρίμηνον τοῦ ἔτους καταδεικνύει σαφέστερον πλέον τὰς βαθεῖας ὀργανικὰς τῆς ἀδυναμίας καὶ τὰς τεραστίας ζημίας ποῦ ὑφίσταται μεταπολεμικῶς ἡ Ἑλλάς ἐκ τῆς ἀνατροπῆς τῶν ὄρων ἀνταλλαγῆς τῶν ἐξαγωγίμων προϊόντων της.

Ἡ ἔντασις τῆς διεθνοῦς ἀνωμαλίας καὶ τὸ ἐξοπλιστικὸν πρόγραμμα θὰ ἔχῃ ἀναμφίβολως δυσμενῆ ἐπίδρασιν ἐφ' ὅλων τῶν οικονομιῶν, ἀλλ' ἡ διαφορὰ μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ τῶν μετεχόντων εἰς τὸ σχέδιον Μάρσαλ χωρῶν εἶναι τεραστία διότι ἡ ἐκεῖ συντελεσθεῖσα πρόοδος κατὰ τὴν λήξασαν τριετίαν ὑπερέβη καὶ τὰς πλέον αἰσιοδόξους προβλέψεις: ἡ παραγωγή—καὶ τὸ ἐθνικὸν εἰσόδημα φυσικὰ—εἶναι σημαντικῶς ἀνωτέρα τῆς προπολεμικῆς· αἱ ἐξαγωγαὶ ἄφθονοι τὸ δὲ ἔλλειμμα τοῦ ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου ἐξηλείφθη. Τὸ ἰδικὸν μας ἔλλειμμα, ἀντιθέτως, εἶναι μεγαλύτερον· ἔχει δὲ τοῦτο ἰδιάζουσας σημασίαν διότι αἱ εισαγωγαὶ ἀναλογοῦν πρὸς τὸ τρίτον τῆς συνολικῶς καταναλισκομένης ποσότητος.

Ἀντίστροφος πορεία πρέπει νὰ ἀναμένεται μόνον εἰς τὴν περίπτωσιν χρησιμοποίηθῇ μὲ πληρότητα καὶ μὲ σύστημα ἡ ἐνεργούσα ἐργατικὴ δύναμις καὶ παύσωμεν νὰ ἀντιμετωπίζομεν τὰ προβλήματα μὲ προχειρότητα καὶ μὲ κομματισμὸν, ἀλλὰ μὲ τὴν ἀνωτερότητα, τὴν ὁποίαν ζητοῦν αἱ περιστάσεις.

ΓΕΩΡΓ. ΔΙΑΜΑΝΤΙΚΟΣ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΚΑΙ ΝΕΣΤΩΡ

ΔΙΗΓΗΜΑ

Α'.

Ὁ Νέστωρ ἔφτασε τρέχοντας στὸν Ἰππόδρομο, προσπέρασε τὴ μεγάλη πύλη τῶν ἐπισήμων καὶ προχώρησε στὴ γωνιαία, ἀπ' ὅπου περνοῦσαν τὰ ἄρματα, οἱ ἵπποι κ' οἱ ἀθληταί. Ἄπ' ἐδῶ ἔπρεπε νὰ περάσῃ κ' αὐτός. Ἄλλὰ πῶς, πού τὸ πλῆθος γύρω ἦταν μιὰ μάζα πυκνὴ κ' ἀξεχώριστη; Κι' ἂν τὸ περνοῦσε, θὰ τὸν ἀφηναν τάχα νὰ μπῆ οἱ μεγαλόσωμοι καὶ βλοσυροὶ ραβδοῦχοι, οἱ ἀξιωματικοὶ κ' οἱ στρατιῶτες, πού στέκονταν ἔξω ἀπὸ τὴς πύλες καὶ κρατοῦσαν τὸ πλῆθος σὲ ἀπόστασι;

Ἔμεινε γιὰ μιὰ στιγμή ἀναποφάσιτος, ρίχνοντας γύρω τὴ ματιὰ του στὸ πλῆθος, πού ζητοῦσε μὲ χειρονομίες καὶ κραυγές νὰ τὸ ἀφήσουν νὰ μπῆ. Οἱ στρατιῶτες ὁμῶς τοῦ ἔκλειναν τὸ δρόμο μὲ τ' ἀκόντια καὶ τὰ δόρατά τους, οἱ ἀξιωματικοὶ κρατοῦσαν γυμνά τὰ ξίφη τους, κ' οἱ ραβδοῦχοι, ἀκουμπώντας στὸν ὄμο τὴς βαριᾶς δέσμης τῶν ραβδιῶν τους, ἄφηναν νὰ προβάλουν ἀπειλητικοί, στὴ μέση τῆς καθεμιάς, οἱ λαμπεροὶ πελέκει.

Μέσα ἀπὸ τὸν Ἰππόδρομο ἀναπηδοῦσε ἀκατάπαυστα μιὰ ὑπόκοψη καὶ βαριά βουή. Μὲ δυσκολία μπορούσε κανεὶς, μέσα σ' αὐτὸ τὸ ἀπροσδιόριστο καὶ μονότονο βουητό, νὰ ξεχωρίσῃ κάπου-κάπου τὸ σύρσιμο τῶν τροχῶν τῶν ἁρμάτων, τὴς φωνῆς τῶν ἠνιόχων, τὴς κραυγῆς τῶν ἐνθουσιασμένων θεατῶν.

Ὁ Νέστωρ ἄρχισε ν' ἀνοίγῃ δρόμο μὲ τοὺς ἀγκῶνες ἀνάμεσα στὸ πλῆθος, πού, μὲ θυμωμένες φωνές, τὸν ἔσπρωχνε καὶ τὸν ἔβριζε. Μὰ ἐκεῖνος, λεπτός κ' εὐλύγιστος καθὼς ἦταν, τρύπωνε σιγά-σιγά καὶ προχωροῦσε. Μερικοί, βλέποντας τὴν ἀδημονία του καὶ τὴν ἐπιμονή του, ἔκαναν πειραχτικά ἀστεῖα: «Τόπο νὰ περάσῃ ὁ ἄρχων!» «Τὸν περιμένει, βλέπεις, ὁ Αὔγουστος!» Καὶ γελοῦσαν.

Ὁ Νέστωρ ὁμῶς μπόρεσε νὰ περάσῃ καὶ νὰ φτάσῃ μπροστὰ στοὺς φρουρούς. Μὰ ἐκεῖ τὸν σταμάτησαν.

—Ποῦ πᾶς; τοῦ εἶπε ἓνας αὐστηρά. Δὲν τὸ ξέρεις πῶς δὲν ὑπάρχει θέσι;

—Θέλω νὰ παλέψω μὲ τὸν Λυαῖο, εἶπε ἤσυχα ὁ Νέστωρ.

—Κι' ἐγὼ θέλω νὰ μονομαχήσω μὲ τὸν Αὐτοκράτορα, μὰ δὲ μὲ ἀφήνουν! κοροῖδεψε ὁ φρουρός. Καὶ πῶ αὐστηρά: Τράβα πίσω!

Καὶ τὸν ἔσπρωξε ὡς τὴ μάζα τοῦ πλῆθους.

—Βλέπετε γιὰτί βιαζόταν ὁ ἄνθρωπος; φώναξε γελαστά στὸ πλῆθος ἓνας ψηλὸς μελαχρινὸς νέος μὲ δασὰ φρύδια καὶ μεγάλα μαῦρα μάτια. Θὰ παλέψῃ μὲ τὸν Λυαῖο!

—Θὰ παλέψῃ μὲ τὸν Λυαῖο! ἀκούστηκαν ἀπὸ διάφορα σημεῖα φωνῆς γεμάτες ἀπὸ ἔκπληξη καὶ περιέργεια.

Κι' ὅλοι ἄρχισαν νὰ κοιτᾶζουν τὸν Νέστορα, ἄλλοι νὰ σηκώνονται στὴς μύτες τῶν ποδιῶν γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ τὸν δοῦν, ἄλλοι νὰ σπρώχνουν γιὰ νὰ περάσουν. Κι' ὅταν ἀντίκρουζαν τὸ σφιχτοδεμένο μὰ λιγνὸ κορμί του, πού ὅσο στητό κ' ἂν ἦταν, δὲν ἔσπερνοῦσε τὸ μέτριο ἀνάστημα, κ' ἀναθυμούνταν τὸν πελώριον ὄγκο τοῦ γιγάντιου παλαιστῆ τους, γελοῦσαν κοροῖδευτικά.

Ξαφνικά ὁ μελαχρινὸς νέος, γνέφοντας σ' ἓναν φίλο του πῶς κάτι σοφίστηκε, γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ μπῆ στὸν Ἰππόδρομο, φώναξε δυνατὰ στὸν ἀξιωματικό:

—Ἐκατόνταρχε! Ἐδῶ εἶναι ἓνας... σπουδαῖος παλαιστής! Γιατί δὲν τὸν ἀφήνετε νὰ... συγυρίσῃ τὸν Λυαῖο; Ἐγὼ εἶμαι ὁ... βοηθός του! Ἀφήστε μας νὰ μποῦμε!

Τὸ πλῆθος γελοῦσε καὶ χειρονομοῦσε ἐπιδοκιμαστικά.

—Καλὰ λείει ὁ Ἀρίσταρχος! φώναξε ὁ φίλος του. Ἀφήστε τους νὰ μποῦν!

—Ἀφήστε τους! Ἀφήστε τους! φώνα-

ζαν από παντού.

Ὁ Ἀρίσταρχος προχώρησε στὸν ἀξιωματικό.

—Θὰ διασκεδάσετε τὸν Αὔγουστο καὶ τὸν Καίσαρα, εἶπε. Μὰ καὶ δὲ βρέθηκε καλύτερος ἀπ' αὐτόν, γιατί νὰ πάη χαμένο τὸ ἀγώνισμα; Θὰ εἶναι κιάλας ἀστείο. Θὰ κάμετε τοὺς μεγάλους μας ξένους νὰ γελάσουν. Ἀφήστε μας.

Ὁ ἀξιωματικός σκέφτηκε λίγο, χαμογέλασε.

—Καλά, περάστε.

Ὁ Ἀρίσταρχος στάθηκε θαμπαμένος. Ἐριξε μιὰ ματιὰ στὴν ἀπέραντη Κονίστρα μὲ τὴ γεμάτη ἀπὸ ἀγάλματα καὶ ἀνδριάντες Ἀκανθα στὴ μέση, μὲ τὴ Σφενδόνη στὸ βάθος, μὲ τίς καταμέστες ἀπὸ πολύχρωμο καὶ βουερό πλῆθος τρεῖς ἀπανωτὲς σειρὲς κερκίδων καὶ στοῶν γύρω τριγύρω, μὲ τ' ἀμέτρητα τριποδικὰ θυματήρια, πού, σκοροπισμένα σ' ὅλη τὴν ἔκταση κ' ἐνωμένα μὲ λουλουδένιες γιριλάντες, ἀνάδιναν πυκνὰ καὶ μυρωμένα θυμιάματα—ἔριξε μιὰ γρήγορη καὶ ταραγμένη ματιὰ σ' ὅλ' αὐτὰ κ' ἐνωσε τὴν καρδιά του νὰ λαχαρᾷ καὶ ν' ἀναγαλλιᾷζ.

Γύρισε ὕστερα κ' ἔμεινε νὰ κοιτάζῃ μὲ θαυμασμό καὶ μὲ σέβας τὸ βαρὺ καὶ μεγαλόπρεπο Κάθισμα μὲ τὸ μεγάλο καὶ χρυσοστόλιστο αὐτοκρατορικό θεωρεῖο, πού, στηριγμένο σὲ πανύψηλες κολόνες, λαμποκοποῦσε. Πίσω ἀπ' αὐτὸ ὕψωνε τὸ ἐπιβλητικό του μεγαλεῖο τὸ Ἀνάκτορο⁽¹⁾. Καὶ κάτω, στὸ Στάμα, σὰν πανύψηλες κολόνες κ' αὐτοί, πού, μὲ τ' ἀστραφτερά τους κράνη βάσταζαν τὸ πολύτιμο βάρος τοῦ θεωρείου, ὀρθώνονταν, περήφανοι καὶ μεγαλόπρεποι, οἱ ἄνδρες τῆς Αὐτοκρατορικῆς Φρουρᾶς.

Ὅμως τὸ θεωρεῖο ἦταν σχεδὸν ἄδειο ἐκεῖνη τὴ στιγμή. Οἱ ὑψηλοὶ ξένοι, ὁ Διοκλητιανὸς καὶ ὁ Γαλέριος, θὰ ἔχουν ἀποτραβηχθῆ στὸ Ἀνάκτορο—σκέφτηκε ὁ

Ἀρίσταρχος—καὶ θ' ἀναπαύονται ἢ θὰ συσκέπτονται μὲ τὸν ἀνθύπατο καὶ τοὺς πολιτάρχους⁽²⁾. Θὰ φανοῦν ὁμως πάλι, δὲταν θὰ ξαναρχίσουν οἱ ἀγῶνες.

Θυμήθηκε τὸ λεύκωμα⁽³⁾ πὺ τὸ εἶχε δῆ στὴν πόλη, κολλημένο σ' ἕναν τοῖχο. Τώρα θὰ ἦταν ἡ σειρά τῶν ἀθλητῶν: τῶν δρομέων, τῶν πυγμάχων καὶ τῶν παλαιστῶν. Φυσικὰ καὶ τοῦ Λυαίου. Ἀλλὰ πὺ νὰ βρεθῆ ἀντίπαλος γι' αὐτόν; Χαμογέλασε καὶ θυμήθηκε τὸν ἄδειο χῶρο τοῦ λευκάματος κηροστά σ' ὄνομά του. Καὶ τοῦ κάκου ὁ κήρυξ, διαλαλώντας στοὺς δρόμους τοὺς ἀγῶνες, καλοῦσε ὅποιον θέλει νὰ μετρηθῆ μὲ τὸν Λυαῖο. Κανεὶς δὲν τολμοῦσε νὰ παρουσιαστῆ. Καὶ τώρα αὐτὸς ὁ ἀστοχαστός....

Γύρισε καὶ κοίταξε τὸν Νέστορα, πὺ τὸν εἶχε κιάλας ξεχάσει. Στεκόταν ἥσυχος κ' ἀπομονωμένος, χωρὶς κὰν νὰ κοιτάζῃ ὅ,τι ὑπῆρχε καὶ γινόταν γύρω του. «Ἄλλοκοτος ἄνθρωπος», συλλογίστηκε ὁ Ἀρίσταρχος.

—Στ' ἀλήθεια, τοῦ εἶπε, μὲ τὰ σωστά σου σκέφτηκες νὰ μετρηθῆς μὲ τὸν Λυαῖο;

—Ναί. Καὶ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ θὰ τὸν ταπεινώσω.

—Κανένας θεὸς δὲν ἀνακατεύεται σ' αὐτὲς τίς δουλειές. Τὴν βλέπεις αὐτὴ τὴν πόρτα; (Κι' ἔδειξε μὲ τὸ δάχτυλο μιὰ μικρὴ πύλη πίσω ἀπὸ τὴν Ἀκανθα). Εἶναι ἡ πόρτα, ἀπ' ὅπου βγάζουν τοὺς σκοτωμένους. Θέλεις λοιπὸν νὰ πεθάνῃς; Δὲν τὸ ξέρεις πὺς ὁ Λυαῖός εἶναι ὁ πιὸ δυνατὸς ἄνθρωπος τοῦ κόσμου;

—Τοῦ κόσμου, ἴσως. Μὰ πάνω ἀπὸ τὸν κόσμο κ' ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους εἶναι ὁ Παντοδύναμος.

Ὁ Ἀρίσταρχος ἄρχισε νὰ τὸν κοιτάζῃ μὲ ἀνησυχία. Θὰ ἦταν ἴσως κανένας φανατικός Ἑβραῖος ἢ καὶ κανένας ἀπ' αὐτοὺς τοὺς ἄλλους, πὺ πιστεύουν σ' ἐκεῖνο τὸν

(1) Δὲν πρόκειται βέβαια γιὰ τὸ ἀνάκτορο, ὅπου κατοικοῦσε ὁ ἀνθύπατος τῆς Θεσσαλονίκης, ἀλλὰ γιὰ ἕνα μικρὸ πίσω ἀπὸ τὸ θεωρεῖο κτίριο, πὺ λεγόταν κι αὐτὸ «ἀνάκτορο» καὶ ὅπου ἀναπαύονταν οἱ ἄρχοντες πρὶν ἀπὸ τὴν ἑναρξὴ ἢ κατὰ τὰ διαλείμματα τῶν ἀγῶνων.

(2) Ἡ Θεσσαλονικὴ τότε, μ' ὅλο πὺ ἦταν ἔδρα Ρωμαίου ἀνθυπάτου, εἶχε καὶ κάποιαν αὐτοδιοίκηση, ἐκλέγοντας κάθε χρόνον ἕνα συμβούλιο ἀπὸ ἕξι «πολιτάρχους».

(3) Πρόγραμμα τῶν ἀγῶνων, πὺ ἀνέγραφε τὰ διάφορα ἀγωνίσματα καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ἀγωνιστῶν.

φαντασιόπληκτο ἐπαναστάτη πού τὸν σταύρωσαν στὴν Ἱερουσαλήμ. Παράλογα κ' ἐπικίνδυνα πράγματα. Μ' αὐτοὺς μάλιστα τοὺς τελευταίους, πού ὁ Αὐτοκράτωρ τοὺς ἔχει ἐπικηρούση τόσο αὐστηρά, πρέπει νὰ εἶναι κανεὶς πολὺ προσεχτικὸς καὶ ν' ἀποφεύγη τὰ μπλεξίματα. Τώρα μάλιστα, πού, μὲ τὸ κόλπο τοῦ δῆθεν βοηθοῦ του, μπόρεσε καὶ μπῆκε πιά στὸν Ἰπλόδρομο, πρέπει, χωρὶς χρονοτριβή, ν' ἀποτραβηχθῆ. Στὸ κάτω-κάτω, καὶ γι' αὐτὸν ἀκόμη τὸν κακομοίρη, καλύτερα θὰ εἶναι νὰ τὸν παραλάβῃ ὁ Λυαῖος, παρὰ ὁ βασανιστὴς καὶ ὁ δῆμος.

Ξαναβρῆκε τὴν εὐθυμὴ διάθεσή του καὶ τοῦ εἶπε γελαστά:

—Καλὰ λοιπόν, μὰ καὶ βάλθηκαν νὰ μετροῦνθῃ μετὸν Λυαῖο, θὰ φροντίσω νὰ τὸ κατονίσω. Περίμενε ἐδῶ, ὅσο νὰ βρῶ τὸν Μαγγανάριο⁽⁴⁾.

Καὶ κατέβηκε στὴν ὑπόγεια στοά, ὅπου ἤξερε πὼς θὰ ἐτοιμαζόνταν οἱ ἀθληταὶ καὶ θὰ εὕρισκε βέβαια καὶ τὸν Μαγγανάριο.

Β'

Ἄς γελοῦσαν κ' ἄς τὸν κοροῖδευαν. Ὁ Δημήτριος εἶχε προσευχηθῆ γι' αὐτόν!

Τὸν εἶχε θρῆ καὶ σήμερα, ἤρεμο κ' εὐχαριστημένο, νὰ κάθεται ἀνάμεσα στοὺς ἄλλους φυλακισμένους καὶ νὰ τοὺς μιλά ἤσυχα καὶ φιλικά. Ὁ μικρὸς Μηνᾶς, ὄρθιος, ἀκουμποῦσε ἀπαλὰ στὸν ὄμο του. Μονάχα ὁ Χαροῦν ἔμενε, ὅπως πάντα, ἀποτραβηγμένος στὴ γωνία του, ἀμίλητος καὶ βλοσυρός, μὲ τὸ κεφάλι σκυμμένο διαρκῶς, σὰν νὰ κοίταζε ἐπίμονα τοὺς χαλκάδες καὶ τίς ἀλυσίδες, πού ἔδεναν τὰ χέρια καὶ τὰ πόδια του.

Ὅλοι οἱ ἄλλοι μὲ πόση προθυμία καὶ προσοχὴ ἄκουαν τὸν Δημήτριο! Καθισμένοι στὸ ὑγρὸ καὶ κρύο χῶμα τοῦ κελιοῦ, ἔμεναν σὲ ἀπόλυτη ἀκίνησία, προσέχοντας μήπως τὸ τρίξιμο τῶν βαριῶν τους ἀλυσίδων ταράξῃ τὴν εὐλαβικὴ σιωπὴ τους. Βέβαια, ὅπως πάντα, ἦταν κουρδισμένοι, ἀχτένιστοι καὶ βρώμικοι, ὅμως πὼς εἶχε

ἀλλάξει ἡ ἔκφρασή τους, πὼς εἶχαν γαληνέψει τὰ μάτια τους!

Θυμήθηκε τὴν πρώτη φορὰ πού εἶχε πάει στὴ φυλακὴ, ὅταν ἓνα πρωί—πρὶν ἅπὸ μῆνες—μὲ τὴ μόνιμη ἄδεια πού τοῦ εἶχε ἐξασφαλίσῃ ὁ πατέρας τοῦ Δημητρίου (πού κρατοῦσε ἀκόμα κάποια πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ δύναμη) πῆγε νὰ ἐπισκεφθῆ τὸν ἀγαπημένο του δάσκαλο καὶ φίλο.

Νόμιζε πὼς θὰ τὸν εὕρισκε σὲ κάποια ὑποφερτὴ κατάσταση. Μὲ τὴν ἐπιρροή τοῦ πατέρα του καὶ μὲ τὴν ἐλπίδα πού εἶχαν οἱ ἄρχοντες πὼς δὲ θ' ἀργοῦσε νὰ λυγίσῃ καὶ νὰ συμμορφωθῆ στὸ Αὐτοκρατορικὸ Διάταγμα⁽⁵⁾, δὲν τὸν εἶχαν ρίξει, μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους Χριστιανούς, στὶς φοριχτὲς κατακόμβες κάτω ἀπὸ τὰ τείχη, παρὰ τὸν ἔκλεισαν στὶς δημόσιες φυλακὲς τῶν κοινῶν ἐγκληματιῶν.

Καὶ ὅμως....

Ὅταν οἱ φρουροὶ σήκωσαν τοὺς μεγάλους σιδερένιους μοχλοὺς καὶ ἄνοιξαν τὴ βαριὰ ξύλινη πόρτα, νόμισε ὅτι κάποιος ἀπὸ μέσα τοῦ ἔριξε στὸ πρόσωπο μιὰ πηχτὴ, χλιαρὴ καὶ βρώμικη λάσπη, πού τοῦ ἔκλεινε τὰ ρουθούνια καὶ τοῦ ἔσβηνε τὴν πνοή. Ἄπλωσε τὰ χέρια μπροστὰ καὶ γύρισε τὸ κεφάλι νὰ προφυλαχθῆ, κάνοντας, χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ, ἓνα βῆμα πρὸς τὰ πίσω. Μὰ τὸν κράτησε ἡ φωνὴ τοῦ Δημητρίου: «Νέστωρ!»

Ὁδηγμένος ἀπὸ τὴν ἀγαπημένη φωνὴ προχώρησε μέσα, παραμερίζοντας μὲ τὰ χέρια τὸ ὑγρὸ καὶ βρώμικο σκοτάδι. Μέσα στὴν πηχτὴ ἀτμόσφαιρα ἔνωσε ν' ἀναδεύονται ἄλλόκοτοι κούφιοι ἤχοι ἀπὸ δύσκολες ἀνάσες, πνιγμένα βογκητά, μεταλλικὰ τρίξιμα. Σὲ λίγο ξεχώρισε κάποιες ἀνθρώπινες σκιὲς νὰ τρεμουλιάζουν πάνω στὸν τοῖχο, σκόνταψε σ' ἓνα ξύλο, ἔνωσε ἓνα μικρὸ καὶ κρύο χέρι νὰ παίρνῃ τὸ δικό του καὶ νὰ τὸ σέρνῃ ἀπαλά.

Καὶ ξάφνου στάθηκε μὲ φρίκη. Ἐξοικειωμένος πιά στὸ σκοτάδι, εἶδε καθαρά. Μὲ τὰ πόδια κλειδωμένα πάνω σὲ χοντρά ξύλα στερεωμένα στὸ πάτωμα, στέκονταν,

(5) Τὸ Διάταγμα, πού ὁ Διοκλητιανὸς, ἔπειτα ἀπὸ ἐπίμονη προτροπὴ τοῦ γαμβροῦ του Γαλέριου, υπέγραψε στὴ Νικομήδεια τὸ 303.

(4) Τίτλος τοῦ ἀξιωματοῦχου, πού εἶχε τὴν ἐπίβλεψη τῶν ἀγῶνων.

κολλημένοι στον τοίχο, καμιά δεκαριά άνθρωποι με σκοτεινές κι' άγριες μορφές. Στο κάθε τους χέρι και στο λαμό ήταν περασμένοι χοντροί σιδερένιοι χαλκάδες, που κρατούσαν δυό βαριές άλυσίδες, ή μιá νά ενώνη τὰ χέρια τους, αφήνοντας μιá μικρή μόνο απόσταση ανάμεσά τους, ή άλλη, κρεμασμένη από ένα μεγάλο σιδερένιο γάντζο, μπηγμένο ψηλά στον τοίχο, νά κρατᾶ τεταμένο τὸ λαμό και τὸ κορμί τους. Και καθώς τὰ κεφάλια τους ήταν τυλιγμένα μέσα σὲ ἄταχτα και μεπερδεμένα μαλλιά και γένια, και τὰ κουρελιασμένα τους ρούχα ἄφηναν νά φαίνονται τὰ γυμνά τους στήθια σκεπασμένα από πυκνὸ τρίχωμα, θυμήθηκε τις άλυσοδεμένες ἀρκουδες, πού, κάτω από τὸ ἀπειλητικὸ κονταροξυλο τοῦ κυρίου τους, στέκουν ὄρθιες στὰ πισινά τους πόδια.

«Ἐδῶ, Νέστωρ!» ξανάπε ή φιλική φωνή.

«Δημήτριο!»

Τὸν κοίταξε με άγωνία και πόνο. Ἐκείνος τοῦ χαμογελοῦσε τρυφερά.

«Κι' ἐσὺ μέσα σ' αὐτὰ τὰ φριχτὰ σίδερα, Δημήτριο!»

«Φυσικά κι' ἐγώ, ἀδελφέ μου. Ἀφοῦ εἶμαι ἐδῶ;»

«Μά ὁ πατέρας σου μοῦ εἶπε πὼς πέτυχε νά σὲ ἀπαλλάξῃ ἀπ' αὐτὸ τὸ μαρτύριο.»

«Μὴν κοιτᾶς τί πέτυχε ὁ πατέρας μου, Νέστωρ. Ποιὸ ἦταν τὸ σωστὸ νά κοιτᾶς. Δὲν τοὺς εἶδες τοὺς ἀδελφούς μας;»

Τὸ λεπτὸ ἀγόρι, πὸν τὸν εἶχε ὀδηγήσει μέσα στο σκοτάδι, σήκωσε τὰ λυτὰ του χέρια και τοῦ τὰ ἔδειξε.

—Γιὰ νά γλυτώσω ἐγώ, πήρε τὴ θέση μου! εἶπε με φωνή και μάτια πὸν ἔτρεμαν ἀπὸ συγκίνηση κι' εὐγνωμοσύνη.

Ὁ Δημήτριος ἀκούμπησε τὰ χέρια στο ξανθόμαλλο κεφάλι τοῦ παιδιοῦ και εἶπε:

«Ὁ Μηνᾶς, ὁ μικρὸς μου φίλος ἀπὸ τὴν Ἄλεξάνδρεια»⁽⁶⁾. Και τοῦ χάιδεψε τὰ μαλλιά.

Δύο φρουροί, πηγαίνοντας ἀπὸ τὸν ένα

στον ἄλλο, ξεκλείδωναν τὰ πόδια τους ἀπὸ τὰ χοντρά ξύλα, ἀφαιροῦσαν τὸ χαλκὰ πὸν ἔδενε τὸ λαμό τους με τὸ γάντζο και τοὺς ἄφηναν με τις άλυσίδες μόνο στὰ χέρια και στὰ πόδια. Θά μπορούσαν ἔτσι νά κινήσουν τὰ χέρια τους ὅσο τοὺς ἐπέτρεπε ή κοντὴ άλυσίδα και νά περπατήσουν με μικρὰ βήματα, σέρονοντας τὴν ἄλλη κι' ὅμως ἦταν τόσο μουδιασμένο ἀπὸ τὴ νυχτερινὴ ἀκινήσιá ὀλόκληρο τὸ κορμί τους, πὸν τὰ χέρια τους ἔπεφταν παραλυμένα και τὰ γόνατά τους λύγιζαν στο πάτωμα. Μόνο τὰ μάτια τους ἀγρίευαν πιὸ πολύ, κι' ή φωνή τους ἔσπουσε σὲ κραυγὲς μίσους, βλαστήμιες και βρισιές.

«Ἵπομονή, ἀδελφοί μου», εἶπε φωναχτὰ ὁ Δημήτριος. Ὅμως ἐκείνοι τὸν κοίταξαν γιὰ μιá στιγμή ὑποπτα κι' ἀγριωπά, κι' ἔξακολούθησαν νά βλαστημοῦν και νά βρίζουν, προσπαθώντας νά κάμουν μικρὰ συρτὰ βήματα, γιὰ νά διώξουν τὸ φοβερὸ μούδιασμα. Κι' οἱ άλυσίδες πὸν σέρονταν στο πάτωμα ἔτριζαν ἀπαίσια, σάν μικρὰ πνιγμένα ἀναφιλητὰ.

«Εἶναι τόσο δυστυχισμένοι», μουρομοῦρισε ὁ Δημήτριος. «Πρέπει νά τοὺς βοηθήσουμε, Νέστωρ.»

(Ὅπως ἔμαθε ἀργότερα, ἦταν ὅλοι βαρυποινίτες—Ἑβραῖοι, Αἰγύπτιοι, Ἕλληνες—καταδικασμένοι γιὰ διάφορα ἐγκλήματα, κλοπές, ληστείες, ἀπόπειρες φόνου. Ἄλλὰ και χωρὶς νά τὸ μάθαινε, μόνο πὸν εἶδε ἐκείνη τὴν ἡμέρα τις μορφές τους και ἄκουσε τις βλαστήμιες τους και τις βρισιές τους, ἦταν ἀρκετὸ γιὰ νά τὸ καταλάβῃ. Και νά φαντάζεται ὁ Δημήτριος πὼς θά μπορούσε νά τοὺς βοηθήσῃ!)

Ὁ φρουρὸς στο ἀναμεταξὺ εἶχε ἐλευθερώσει τὰ πόδια του ἀπὸ τὰ ξύλα. Κι' αὐτός, τυλίγοντας με τὸ χέρι τὴ μέση τοῦ Δημητρίου, τὸν βοήθησε νά κάμῃ μερικὰ βήματα πρὸς τὴν πόρτα, ἀπ' ὅπου τουλάχιστο τρύπωναν ἀπὸ τις χαραμάδες μερικὲς προῶνές ἀχτίδες και κάποιες καθαρὲς πνοές.

Φοροῦσε ἀκόμα τὴ στολή του. Τοῦ εἶχαν πάρει μόνο τὸ κράνος και τὸ ξίφος. Γι' αὐτὸ δὲ φάνταζε πιά σάν ἀξιοματικὸς, παρὰ ἔλαμπε σάν ἄγγελος.

«Σοῦ ἔφερα φαγητὸ ἀπὸ τὸ σπίτι, Δη-

(6) Ὁ συγγραφέας, με κάποιαν ἐλευθερία στὶς χρονολογίες, τοποθετεῖ στὴ φυλακή, κοντὰ στον Δημήτριο, τὸν μετέπειτα μάρτυρα και ἅγιο Μηνᾶ.

μήτρε. Και σου παραγγέλλουν να μὴν ἀπελπίσεις, γιατί φροντίζουν για τὴν ἀποφυλάκισή σου. Ζητοῦν μόνο... νὰ τοὺς βοηθήσης κι' ἐσύ».

Ὁ Δημήτριος τὸν κοίταξε μερικὲς στιγμὲς μὲ σιωπηλὸ παράπονο. Ὅσοτερα πήρε τὸ δέμα μὲ τὸ φαγητὸ καὶ πήγε κοντὰ σ' ἕναν χοντρὸ καὶ μισόγυμνο ἄνθρωπο, ποὺ εἶχε καθίσει στὴ γωνιά, μὲ τὴν πλάτη στὸν τοῖχο καὶ τὰ πόδια ἀπλωμένα στὸ πάτωμα. Τὰ πηχτὰ κι' ἄγρια μαλλιά του ἔσμιγαν μὲ τὰ μουστάκια καὶ τὰ γένια του καὶ σκέπαζαν ὀλόκληρο σχεδὸν τὸ μελαψὸ του πρόσωπο. Μόνο τὰ μάτια του ἔλαμπαν σὰν μικρὲς ἀπειλητικὲς φωτιές.

«Χαροῦν, τοῦ εἶπε φιλικά, μᾶς κάνεις τὴ χάρις νὰ μᾶς μοιράσης τὸ φαγητό;»

Ἐκεῖνος ἀποτράβηξε ἀπότομα τὰ γυμνά του πόδια κι' ἔριξε μιὰ γρήγορη κι' ἀστραφτερὴ ματιὰ στὸν Δημήτριο.

«Ὅχι! Δὲ μὲ νοιάζει!» εἶπε μὲ φωνὴ τραχιὰ. Κι' ἄρχισε νὰ ξύνη νευρικά τὸ τριχωτὸ του στήθος.

«Καλά, ἀδελφέ μου, ἀφοῦ δὲ θέλεις... Θὰ παρακαλέσω τὸν Μανασσῆ νὰ τὸ μοιράση. Κι' ἐσύ, Μηνᾶ, νὰ τὸν βοηθήσης.»

Ἔνας γλωμὸς καὶ ξερακιανὸς ἄνθρωπος, σέρνοντας ὅσο μπορούσε πὸ γρήγορα τὶς ἀλυσίδες του, ἦρθε κοντά, ἄνοιξε βιαστικὰ τὸ δέμα, καὶ βάζοντας ἕνα μεγάλο κομμάτι κρέας στὸ στόμα, ἄρχισε νὰ πετᾷ καὶ στοὺς ἄλλους. Κι' ἐκεῖνοι, ἀρπάζοντας ἐπιδέξια τὰ κομμάτια ποὺ τοὺς ἔριχνε, τὰ καταβρόχθιζαν μὲ μεγάλες ἀμάσητες μουκιές, σὰν λιμασμένα ζῶα.

«Πρέπει νὰ τοὺς βοηθήσουμε», ξανάπε ὁ Δημήτριος. «Γι' αὐτὸ θὰ σὲ παρακαλέσω νὰ προσπαθήσης νὰ μοῦ φέρης τὶς «μεμβράνες»⁽⁷⁾. Ζήτησέ τες ἀπὸ τὸν Τιμόθεο. Θὰ μοῦ ἦταν τόσο χρήσιμες γιὰ τὴν παρηγοριὰ καὶ τὴ φώτιση αὐτῶν τῶν δυστυχισμένων».

«Καλά, θὰ φροντίσω. Μὰ ἐσύ κάνεις σὰν νὰ πρόκειται νὰ μείνης ἔδωμέσα πὸλὸν καιρό».

«Θὰ μείνω, Νέστωρ».

«Δὲ θὰ μείνης! Δὲν πρέπει νὰ μείνης!

Ἔξω εἶσαι πολὺ πὸ χρήσιμος. Γι' αὐτὸ πρέπει κι' ἐσύ...».

Δὲν μπόρεσε ὁμως νὰ τελειώσῃ τὴ φράση του.

«Βλέπεις; Οὔτε καὶ νὰ τὸ ξεστομίσης δὲν τολμάς». Καὶ σὲ λίγο: «Ἐκεῖνος ποὺ πρέπει νὰ φύγῃ ἀπὸ ἔδωμέσα εἶναι ὁ Μηνᾶς».

(Καὶ τοῦ παραγγεῖλε πῶς ἔπρεπε νὰ ἐνεργήσουν. Ὁ πατέρας του θὰ φρόντιζε γιὰ τὴν ἀποφυλάκιση τοῦ παιδιοῦ, ἡ μητέρα του θὰ τὸ κρατοῦσε στὸ σπίτι, ὁ Τιμόθεος θὰ 'παίρνε ἀπάνω του τὴ διδασχὴ του, κι' ὅλοι μαζί στὸ τέλος θὰ τὸ ἔστελναν στὴν Ἀλεξάνδρεια, στοὺς ἐκεῖ Χριστιανούς. Ποῦ νὰ φανταστῆ ὁ Δημήτριος πῶς, ὅταν θὰ ἔφερε τὴ διαταγὴ γιὰ τὴν ἀποφυλάκιση, ὁ Μηνᾶς θὰ ἔβαζε σπαραχτικὲς φωνὲς καὶ κλάματα. «Ὅχι! Δὲ φεύγω!» ἔλεγε μὲ ἀναφιλητά. Καὶ παίρνοντας τὰ χέρια τοῦ Δημητρίου, τὰ φιλοῦσε κλαίοντας καὶ παρακαλῶντας. «Μὴ μὲ διώξης! Κράτησέ με, σὲ παρακαλῶ! Δὲ θέλω νὰ φύγω ἀπὸ κοντά σου!» Κι' ἦταν τόση ἡ ἀγωνία του, ποὺ ὁ Δημήτριος ὑποχώρησε. Κι' αὐτὸς κρατοῦσε ἀπὸ τότε τὴ διαταγὴ ἀπάνω του, ἄχρηστη, μὰ καὶ ἔτοιμη πάντα γιὰ κάθε ἐνδεχόμενο).

Ὁ Μανασσῆς στὸ ἀναμεταξῦ εἶχε τελειώσει τὴ διανομὴ καὶ δὲν ἔμενε παρὰ ὁ Χαροῦν. Πῆρε λοιπὸν τὸ τελευταῖο κομμάτι, ποὺ ἦταν καὶ τὸ μεγαλύτερο, καὶ τοῦ τὸ ἔριξε. «Ἔλα, τυχερὸς εἶσαι!»

Μὰ ἐκεῖνος τὸ ἄρπαξε μὲ θυμὸ, ἀναταράχτηκε ἐπειλητικὰ καὶ τοῦ τὸ πέταξε πίσω κατὰμουτρα.

«Δὲ θέλω!» μούγκρισε ἄγρια.

Ἄχ! Πῶς θὰ μπορούσε νὰ μείνη ἔδωμέσα ὁ Δημήτριος, πῶς θὰ μπορούσε;

...Καὶ ὁμως πόσο ἡσυχος κι' εὐχαριστημένος ἦταν σήμερα, καὶ μὲ πόση εὐλάβεια καὶ συγκίνηση τὸν ἄκουαν οἱ ἄλλοι!....

Γ'.

—Ἔ!... Ἐσύ!... Φίλε!... Παλαιστή! Κομήθηκες;

Ὁ Ἀρίσταρχος στεκόταν μπροστὰ στὸν Νέστορα. Καὶ δίπλα του, ψηλός, ἐπιβλητικὸς κι' ἀστραφτερός ὁ Μαγγανᾶριος.

(7) Τὸ Εὐαγγέλιο, ποὺ τότε γραφόταν συνήθως σὲ μεμβράνα.

—Αὐτὸς εἶναι! τοῦ εἶπε ὁ Ἀρίσταρχος.
Ὁ Μαγγανάριος ἔριξε μὴν ἐξεταστική ματιὰ στὸν Νέστορα, καὶ τὸ αὐστηρὸ του πρόσωπο αἰθρίασε. Ἡ ἀλήθεια ἦταν πὼς τὸ λεπτὸ κορμί του φαινόταν καλοδεμένο καὶ γερό, μὰ ἦταν τόσο ἀνόητο καὶ γελοῖο νὰ φανταστῆ πὼς θὰ μπορούσε νὰ τὰ βάλῃ μὲ τὸν Λυαῖο!

—Ἐέρεις ἀπὸ πάλι; ρώτησε.

—Ὅχι.

Μὲ δυσκολία ὁ Μαγγανάριος συγκέντρωσε ὅλη τὴν ἀξιοπρέπειά του, γιὰ νὰ κρήνη γρήγορα ἓνα χαμόγελο.

—Καὶ τί δουλειὰ κάνεις;

—Ἦμιον ἀξιωματικὸς στὸ Ρωμαϊκὸ στρατό, ἑκατόνταρχος. Τώρα εἶμαι μαραγκός.

—Ἐχεις πράσινο χιτῶνα;

—Ὅχι. Κι' οὔτε μοῦ χρειάζεται.

Ὁ Μαγγανάριος ἔσκυψε στὸ αὐτὶ τοῦ Ἀρίσταρχου.

—Καλύτερα. Θὰ εἶναι καὶ πιὸ κομικὸ. Ἐβάλα κίβλας τοὺς μίμους νὰ τὸ ἀναγγείλουν.

Καὶ γυρνώντας στὸν Νέστορα:

—Θὰ περιμένῃς ἐδῶ, εἶπε. Καὶ θ' ἀκολυθηθῆς τὴν πομπὴ πού θ' ἀνέβῃ.

Ἐκαμε μερικὰ βήματα μπροστὰ ἀπὸ τὴν εἴσοδο τῆς στοᾶς, στάθηκε ἴσιος κι' ἀκίνητος μερικὲς στιγμὲς καὶ σήκωσε ψηλὰ τὸ χέρι. Μεμιάς δυνατοὶ ἤχοι σαλπικῶν ἀκούστηκαν ἀπὸ τὸ Στάμα, κι' ἐννιά σαλπικτὲς προχώρησαν σὲ τρεῖς σειρὲς καὶ στάθηκαν μπροστὰ ἀπὸ τὸν Μαγγανάριο. Πίσω ἀπ' αὐτὸν παρατάχθηκε ἓνα ἀπόσπασμα ἀπὸ Ρωμαίους στρατιῶτες, μ' ἓνα δέκαρχο ἐπικεφαλῆς.

Ἡ βουὴ τοῦ πλήθους σταμάτησε, κι' ὅλοι ἔμειναν νὰ κοιτάζουν πρὸς τὸ αὐτοκρατορικὸ θεωρεῖο. Καὶ ξαφνικὰ μιὰ δυνατὴ καὶ μακρόσυρτη ἰαχὴ δόνησε τὴν ἀτιμόσφαιρα.

—Ὁ Αὔγουστος! εἶπε ὁ Ἀρίσταρχος. Τυχερὸς εἶσαι, φίλε. Θ' ἀγωνιστῆς μπροστὰ στὸν Διοκλητιανό! Τὸν βλέπεις; Αὐτὸς ὁ ψηλὸς στῆ μέση, μὲ τὴ λευκὴ τήβεννο καὶ τὴν πορφυρὴ χλαμύδα. Καὶ δίπλα του ὁ Καῖσαρ Γαλέριος, ὁ γαμβρὸς του⁽⁸⁾,

μὲ τὸ στεφάνι στὸ κεφάλι καὶ τὸ σαπφειρένιο περιδέραιο στὸ στήθος. Θὰ σὲ καμαρώσουν, βλέπεις, οἱ δυὸ κυρίαρχοι τοῦ κόσμου!

—Ἕνας εἶναι ὁ κυρίαρχος τοῦ κόσμου: ὁ Θεός! εἶπε αὐστηρὰ ὁ Νέστωρ.

Ὁ Ἀρίσταρχος τὸν κοίταξε χαμογελαστά.

—Καλὰ, καλὰ! τοῦ εἶπε καθησυχαστικά. Ὅμως, νὰ τὸ ξέρῃς, ὅταν θὰ ἔρθῃς κάτω ἀπὸ τὸ θεωρεῖο, πρέπει νὰ φωνάξῃς μαζί μὲ τοὺς ἄλλους: «Χαῖρε, θεῖε Αὔγουστε⁽⁹⁾. Χαῖρε Καῖσαρ!»

—Κανένας ἄλλος δὲν εἶναι «θεῖος», εἶπε ἦσυχά καὶ σταθερὰ ὁ Νέστωρ, ἔκτος ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ τὸν μονογενῆ του Τίον, τὸν Ἰησοῦν Χριστόν!

Ὁ Ἀρίσταρχος ἀναπήδησε τρομαγμένος καὶ κοίταξε γύρω μὲ ἀγωνία. Μὰ ἡ φωνὴ τοῦ Νέστορος εἶχε γαθῆ μέσα στοὺς νέους διαπεραστικὸς ἦχος τῶν σαλπικῶν. Καὶ ἡ πομπὴ ξεκίνησε.

Μπροστὰ οἱ σαλπικτὲς, ἔπειτα ὁ Μαγγανάριος, πίσω ἀπὸ αὐτὸν ὁ δέκαρχος μὲ τὸ ἀπόσπασμα. Ὅσοτερά οἱ ἀθλητὲς, πού, ἀνεβαίνοντας μὲ τάξη τὰ σκαλοπάτια τῆς στοᾶς, προχωροῦσαν μὲ βῆμα ἀργὸ καὶ ρυθμικὸ. Πρῶτοι οἱ δρομεῖς μὲ ἄσπρους κοντοὺς χιτῶνες, ἔπειτα οἱ πυγμάχοι μὲ γκριζοὺς, τελευταῖοι οἱ παλαιστὲς μὲ πράσινο. Μπροστὰ ἀπ' αὐτοὺς, μοναχὸς καὶ ξεχωριστός, ἓνας γιγάντιος ἄντρας μὲ πανήφλο καὶ γεροδεμένο σῶμα, μὲ στερεὰ καὶ σφιχτὰ χέρια καὶ πόδια πού γυάλιζαν σὰν ἀτσαλένια, μὲ πλατιοὺς τετράγωνους ὤμους, πού κρατοῦσαν ἓνα πελώριο δασὺ κεφάλι. «Ὁ Λυαῖος!» φώναζαν τὰ πλήθη. Καὶ τὸν καμάρωναν καὶ τὸν ἐπευφημοῦσαν.

ῥασε (τὸ 286) τὸ κράτος μὲ τὸν Μαξιμιανὸ καὶ κράτησε γιὰ τὸν ἑαυτὸ του τίς ἀνατολικὲς χῶρες μὲ ἔδρα τὴ Νικομήδεια, ἐπῆρε ἔπειτα (τὸ 291) γιὰ βοηθὸ του, μὲ τὸν τίτλο τοῦ «καίσαρος», τὸν γαμβρὸ του Γαλέριο. Τὸ ἀξίωμα ὅμως τοῦ καίσαρος ἦταν κατώτερο ἀπὸ τὸ ἀξίωμα τοῦ «αὐγούστου», πού τὸ εἶχε ὁ αὐτοκράτωρ.

(9) Ὅπως εἶναι γνωστό, οἱ Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες διεκδικοῦσαν γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους θεῖαν ιδιότητα καὶ ἀνάλογη λατρεία, πού φυσικὰ οἱ Χριστιανοὶ τίς ἀπέκρουαν καὶ τίς ἀρνιόνταν.

(8) Ὁ Διοκλητιανός, ἀφοῦ πρῶτα ἐμοί-

Ὁ Ἀρίσταρχος ἔσπρωξε τὸν Νέστορα πίσω ἀπὸ τοὺς πυγμάχους, καὶ ἀνάπνευσε ἀνακουφιστικά, ὅταν τὸν εἶδε νὰ παίρνῃ θέσῃ καὶ νὰ βαδίζῃ κανονικά.

Στὸ τέλος ἀκολούθησαν κ' ἔκλεισαν τὴν πομπή οἱ ραβδοῦχοι.

Τὴν ἴδια στιγμή ἀναπήδησαν ἀπὸ τὴ στοά, μὲ χαρούμενα ξεφωνητὰ καὶ γέλια, δυὸ παράξενοι νάνοι, βαμμένοι φανταχτερὰ καὶ ντυμένοι μὲ τὰ πιὸ ἀλλόκοτα καὶ παρδαλὰ ρούχα. Προχωρώντας μὲ μικρὰ κτηδηχτὰ βήματα καὶ χειρονομώματας ἀταχτα καὶ ζωηρά, ἦρθαν κάτω ἀπὸ τὸ αὐτοκρατορικό θεωρεῖο κ' ἄρχισαν νὰ κάνουν ἐπιδέξεις τοῦμπεσ καὶ νὰ χορεύουν μὲ περιέργω καμικὰ καμώματα, πού θύμιζαν μαϊμούδες.

— Πῶς βρέθηκες ἐνὶ ἐδῶ; εἶπε ὁ ἕνας στὸν ἄλλο. Ἡ θέσῃ σου ἦταν δίπλα στὸν Λυαῖο! Δὲν εἶδες πού βάδιζε μοναχός του; Ἔσένα περίμενε!

— Τὸ ξέρω πὼς ἐμένα βέβαια περίμενε, ἀποκρίθηκε ὁ ἄλλος. Ἔχασε, βλέπεις, τὸν ταιριαστό του σύντροφο. Τρελάθηκα ὁμῶς ν' ἀνακατευτῶ σήμερα μὲ τοὺς παλαιστές, γιὰ νὰ διατρέξω κ' ἐγὼ τὸν ἔσχατο τῶν κινδύνων;

— Γιατί; Ἀγρίεψε ὁ Λυαῖος;

— Ὅχι. Ἀγρίεψε ὁμῶς ἕνας ἄλλος, ἕνας τρομερός γίγας, πού μήτε δέκα Λυαῖοι δὲν μποροῦν νὰ τοῦ παραβοῦν στὴ δύναμη καὶ στὴν παλικάρια.

Ὁ πρῶτος νάνος ἔκαμε ζωηρὲς χειρονομίες ἀνησυχίας καὶ φόβου.

— Μὲ κάνεις νὰ τρέμω! εἶπε. Μπὰς καὶ κινδυνεύουμε κ' ἐμεῖς ἐδωπέρα;

— Βεβαίωτατα. Καὶ μόνο ἀπὸ τὸν ἀέρα, πού θ' ἀναταράξῃ ὁ γίγας, ὅταν θὰ στριφογυρίξῃ στὰ χέρια του τὸν ἄτυχο Λυαῖο, κινδυνεύουμε νὰ τσακιστοῦμε! Δὲν τὸν βλέπεις πὼς περπατᾷε καμαρωτὸς κ' ἀπειλητικὸς πίσω ἀπὸ τοὺς παλαιστές; Ὅυτε καὶ νὰ γδυθῇ, οὔτε καὶ ν' ἀλειφτῇ καταδέχτηκε! Τί ἀνάγκη ἔχει αὐτὸς ἀπὸ τέτοια πράγματα;

Ὁ ἄλλος ἔβαλε τὸ χέρι ἀντὶ τὴν πᾶνω ἀπὸ τὰ μάτια, γιὰ νὰ κοιτάξῃ τάχα καλύτερα, κ' ἄρχισε νὰ τρέξῃ δεξιά κ' ἀριστερά, σὰν νὰ ζητοῦσε καταφύγιο!

— Θεοὶ τοῦ Ὀλύμπου! θρηνηλογοῦσε.

Βοηθήστε μας! Σῶστε μας!

Ὁ Διοκλητιανὸς γέλασε ἐπιτέλους. Καὶ μεμιάς ὄλοι οἱ ἐπίσημοι τοῦ θεωρείου, πού κρατοῦσαν τὴ σοβαρότητά τους ὡς ἐκείνη τὴ στιγμή ἀπὸ σεβασμὸ πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα, ἄρχισαν κ' ἐκείνοι νὰ γελοῦν. Καὶ σὰν ἀντίπαλος τοῦ γέλιου τους, πού ἄπλωνε κ' ἀνοίγε κυματιστὰ πρὸς τὶς κερκίδες γύρω, ξέσπασε σὲ λίγο ἕνα ἀπέραντο χάχανο ἀπ' ὅλο τὸ πυκνότατο πλῆθος.

Γέλασε κ' Ἀρίσταρχος. Ἦταν στ' ἀλήθεια πολὺ παράξενη ἡ ἀποκοτιά αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Τόσο λοιπὸν τοὺς ζαλιζει αὐτὴ ἡ ἀλλόκοτη θρησκεία τους;

Ὅταν ἡ πομπή, σέρονοντας πίσω της τὸ ἀτέλειωτο χάχανο, ἔφτασε κάτω ἀπὸ τὸ αὐτοκρατορικό θεωρεῖο, οἱ ἀθλητὲς ὑψώσαν τὰ χέρια καὶ χαιρέτησαν ὄλοι μαζί: «Χαῖρε, θεῖε Αὔγουστε! Χαῖρε Καῖσαρ!»

Μονάχα ὁ Νέστορ γύρισε κατὰ τὴν ἀντίθετη πλευρά, σταύρωσε τὰ χέρια στὸ στήθος⁽¹⁰⁾ καὶ σήκωσε τὸ βλέμμα πρὸς τὸν οὐρανό. Κάτι ἔλεγε κοιτάζοντας ψηλά, μὰ τὰ λόγια του χάνονταν μέσα στὰ νέα γέλια πού ξέσπασαν ἀπὸ παντοῦ γιὰ τὰ παράξενα καμώματά του.

«Σίγουρα πού θὰ λήῃ ἀπ' ἐκεῖνα τὰ φοβερά του λόγια—σκέφτηκε ὁ Ἀρίσταρχος ἀνήσυχος. Ἄν τὸν ἀκούσῃ κανεὶς; Θὰ τὸν σκοτώσουν ἐπιτόπου!»

Κοίταξε μὲ ἀνησυχία τὸ θεωρεῖο, κάτω στὸ Στάμα, γύρω. Κανεὶς δὲν εἶχε καταλάβει. Μόνο ἕνας στρατιώτης τῆς Φρουρᾶς, πού στεκόταν κοντὰ του, ἔμενε νὰ κοιτάξῃ ἐπίμονα καὶ προσεχτικὰ τὸν Νέστορα.

— Περιέργω! εἶπε στὸν διπλανό του. Μοῦ φαίνεται πὼς τὸν ξέρω.

— Ποιόν;

— Αὐτὸν πού λέει πὼς θὰ παλέψῃ μὲ τὸν Λυαῖο! Κάπου τὸν ἔχω δεῖ.

— Μπορεῖ. Πάντα ἔκανες παρέα μὲ παλαβοὺς ἐσύ!

Ὁ Ἀρίσταρχος ἠσύχασε. Ὅχι βέβαια

(10) Ἡ συνθησιμένη στάση τῶν τότε Χριστιανῶν κατὰ τὴν προσευχὴ ἦταν μὲ τὰ χέρια σταυρωμένα στὸ στήθος. Προσεύχονταν ὁμῶς καὶ μὲ τὰ χέρια σηκωμένα ψηλά πρὸς τὸν οὐρανὸ ἢ ἀνοιχτὰ πρὸς τὰ πλάγια.

πώς τὸν ἐνοίαζε καὶ πολὺ γι' αὐτὸν τὸν ἄγνωστο, πού εἶχε πάρει μιὰν τόσο παράλογη ἀπόφαση, μὰ ἡ ἀλήθεια ἦταν πὼς ἄρχισε νὰ τὸν λυπάται, νὰ τὸν συμπαθῆ. Φαινόταν τόσο ἀνήξερος κ' ἀπονήρευτος, τόσο ἄγνός! Μετάνιωσε πού, ἀντὶ νὰ τὸν ἐμποδίση, τὸν εἶχε βοηθήσει νὰ μπῆ μέσα καὶ τὰ κανόνισε κιόλας μὲ τὸν Μαγγανάριο.

Στὸ μεταξὺ οἱ δρομεῖς ἔπαιρναν τὶς θέσεις τους, ἐνῶ οἱ ἄλλοι—οἱ πυγμαῖοι κ' οἱ παλαιστές—ἀποτραβιόταν κάτω ἀπὸ τὸ Κάθισμα, πίσω ἀπὸ τοὺς στοίχους τῆς Αὐτοκρατορικῆς Φρουρᾶς.

Ὁ Νέστωρ ἦρθε κ' ἀκούμπησε, μακριὰ ἀπὸ τοὺς ἄλλους, στὴ μέσα κολόνα, πίσω ἀπὸ τὸν Ἀρίσταρχο.

Τὴν ἴδια στιγμή ὁ διπλανὸς στρατιώτης πῆρε ἀπότομα τὸ χέρι τοῦ συντρόφου του.

—Καλὰ τὸ κατάλαβα! εἶπε ζωηρά! Κάπου τὸν ἔχω ξαναδεῖ ἐγὼ αὐτόν!

—Τόσο τὸ καλύτερο γι' αὐτόν, ἀποκρίθηκε ὁ ἄλλος. Θὰ ἔχη τουλάχιστο ἓναν γνώριμο, νὰ φροντίση γιὰ τὴν κηδεῖα του!

Ὁ Ἀρίσταρχος ἀποτραβήχτηκε ἀθόρυβα καὶ πλησίασε τὸν Νέστορα.

—Ἡ συμβουλή μου εἶναι ν' ἀλλάξης ἰδέα, τοῦ εἶπε σιγά. Σοῦ μιλῶ μὲ εἰλικρίνεια.

—Τὸ καταλαβαίνω, ἀλλὰ δὲν πρέπει ν' ἀνησυχῆς. Μὲ τὴ δική Του δύναμη θ' ἀγωνιστῶ, ὄχι μὲ τὴ δική μου. Γι' αὐτὸ καὶ θὰ νικήσω.

Ὁ Ἀρίσταρχος ἔμεινε νὰ τὸν κοιτάζει σιωπηλός. Κι' ἓνα περίεργο αἶσθημα ἄρχισε νὰ γεννιέται μέσα του, ἓνα αἶσθημα πού ἔμοιαζε μὲ θαυμασμό. «Τί δυνατὴ πίστη!»

Δ'.

...Ἄν ὁ Ἀρίσταρχος ἄκουε σήμερα τὴν προσευχὴ τοῦ Δημητρίου, πόσο καλύτερα θὰ καταλάβαινε!

Ὅταν τοὺς τὸ εἶπε στὴ φυλακὴ πὼς εἶχε πάρει τὴν ἀπόφαση νὰ παλέψῃ μὲ τὸν Λυαῖο, ἔβαλαν ὅλοι τὶς φωνές. «Ὅχι, Νέστωρ! Θὰ σὲ σκοτώσῃ!» «Εἶναι ἄγριος κ' αἰμοβόρος!»

Ὁ Δημήτριος εἶχε μείνει σιωπηλός καὶ συλλογισμένος. Ὅτερα προχώρησε σ' αὐτόν καὶ τοῦ εἶπε:

«Πῶς σοῦ ἦρθε ἡ ἰδέα νὰ παλέψῃς μὲ

τὸν Λυαῖο;»

«Ἦμιον στὴν ἀγορά, ὅταν ὁ κήρυξ φώναζε προκλητικὰ τ' ὄνομά του. «Κανεῖς δὲν τόλμησε νὰ δηλώσῃ ἴσαμε τώρα πὼς θ' ἀντιμετωπίσῃ τὸν παλαιστὴ τῶν ἐθνικῶν!» ἔλεγε μὲ περιφρονητικὴ περηφάνια. Κι' ἔνας ἀπὸ τὸ μαζεμένο πλῆθος φώναξε: «Γιατί δὲν τοῦ ρίχνουν καμπόσους Χριστιανούς ἀπὸ τὶς φυλακές; Τί στὰ θηρία, τί στὸν Λυαῖο! Αὐτὸς θὰ τοὺς κατασπαράξῃ πὼ εὐκολα!» Καὶ τὸ πλῆθος γελοῦσε καὶ φώναζε ἐπιδοκιμαστικά... Τότε θυμῆθηκα τὸν Δαβὶδ καὶ τὸν Γολιάθ, τὸν λαὸ τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τοὺς Φιλισταίους. Καὶ συλλογίστηκα: Ἔτσι καὶ τώρα ὁ λαὸς τοῦ Χριστοῦ ἀντιμετωπίζει τοὺς εἰδωλολάτρεις. Ἄν ὁ Θεὸς ἔδινε καὶ σὲ μένα αὐτὴ τὴ χάρη καὶ τὴ δύναμη, μιὰ τέτοια νίκη δὲ θὰ ταπεινῶνε μόνο ἓναν ἄπιστο, ἀλλὰ θὰ ἔκανε καὶ τοὺς καινούργιους Φιλισταίους νὰ καταλάβουν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ πιστέψουν».

Ἔγινε μιὰ μικρὴ, ταραγμένη σιωπὴ.

«Τὸ ξέρουμε πόσο εἶσαι γενναῖος, Νέστωρ», εἶπε ὁ Μανασσῆς. «Ὅμως ὁ Δαβὶδ εἶχε τουλάχιστο τὴ σφενδόνη. Ἐσὺ δὲν ἔχεις παρὰ τὰ χέρια σου».

«Ἔχω τὴν πίστη, ἀδελφέ μου».

Ὁ Δημήτριος ἔμεινε νὰ τὸν κοιτάζῃ μὲ χαρὰ καὶ συγκίνηση.

«Θὰ εἶναι ὅμως ἓνας σκληρὸς ἀγώνας», ξανᾶπε ὁ Μανασσῆς. «Θὰ ὑποφέρῃς, θὰ κινδυνέψῃς. Μπορεῖ καὶ νὰ σκοτωθῆς».

«Ἐσεῖς μοῦ τὰ λέτε αὐτά; Ἐσεῖς, πού τὰ πρόσωπά σας καὶ τὰ κορμιά σας εἶναι ἀκόμα γεμάτα ἀπὸ τὶς πληγὲς τοῦ μαστιγώματος;»

...Ὅταν πῆγε ἐκεῖνο τὸ πρωὶ στὴ φυλακὴ, τὸ κελὶ σπάραιζε ἀπὸ βογκητά. Τοὺς βρῆκε ὅλους πεσμένους χάρω, ν' ἀναταράζονται καὶ νὰ σπαρταροῦν ἀπὸ πόνο, νὰ στριφογυρίζουν μὲ ἀγανία τὸ κεφάλι, τὰ χέρια, τὸ κορμὶ ὀλόκληρο. Στὰ γυμνά τους στήθια καὶ στὴν πλάτη, ἐπὶ πρόσωπο, μεγάλες κόκκινες χαρακίες ἔσταζαν αἷμα.

Ὁ Μηνᾶς ἔκλαιε σιγανὰ πάνω ἀπὸ τὸν Δημήτριο. Ὁ Μανασσῆς, γδέρνοντας μὲ τὰ χέρια του τὸ χῶμα, θρηνηλογοῦσε συγκρατημένα. Μονάχα ὁ Χαρούν, καθισμέ-

νος, ὅπως πάντα, στή γωνιά του, φαινόταν ἀνέγγιχτος.

«Μηνᾶ, τί συμβαίνει;»

Ὁ Μηνᾶς ξέσπασε σὲ δυνατὸ κλάμα. «Μᾶς πῆραν τὸ Εὐαγγέλιο! Καὶ τοὺς μαστίγωσαν! Ἄχ! πῶς τοὺς μαστίγωσαν! Οἱ κακοῦργοι! Οἱ ἄπιστοι!» Καὶ δείχνοντας μὲ βαθύτατη περιφρόνηση τὸν Χαροῦν, πρόσθεσε: «Μόνο αὐτὸν δὲν τὸν πείραξαν! Γιατὶ εἶναι κι' αὐτὸς ἄπιστος!»

Ὁ Χαροῦν μούγκρισε κι' ἀνατάραξε βίαια τὰ χέρια, χωρὶς νὰ μιλήσῃ.

...Ἐκεῖνη τῇ νύχτῃ ὁ Δημήτριος τοὺς μάθαινε ἕναν ἐνὸ ψαλιό. Στὴν ἀρχὴ τὸν ἔλεγαν, ὅπως πάντα, χαμηλόφωνα. Σιγά-σιγά ὅμως ἡ φωνὴ τους δυνάμωνε κι' ὑψωνόταν ὀλοένα, καὶ σὲ λίγο ἔψελναν ὄλο μαζί δυνατὰ κι' ἀρμονικὰ:

«Ἐγὼ ποιμένα τὸν Θεὸ καὶ δὲ θὰ μὲ στέρησῃ.—Μὲς σὲ λιβάδια χλοερὰ μὲ τρέφει, μὲ σταλίζει—σ' ὀλόδροση κρυπτάλληνη πηγῇ μὲ ξεκουράζει—Τῇ λιποθυμημένη μου συνέφερε ψυχὴ μου—σὲ δρόμους δίκιους μ' ἔφερε γιὰ τ' ὀνομά Του τ' ἅγιο.—Καὶ στὸ σκοτάδι τ' ἄραχνο τοῦ θανάτου ἂν βαδίσω,—δὲ θὰ φοβάμαι ἐγὼ κακό, τί θὰ εἶσαι Σὺ κοντά μου,—ἡ ράβδος Σου ἢ ποιμενικὴ παρηγοριά, ὀδηγός μου»(11).

Οἱ Ρωμαῖοι ἄνοιξαν βιαστικὰ τὴν πόρτα καὶ μὴχαν μῆσα, μὲ τὰ δαδιά στὸ χέρι.

«Βουβαθῆτε!» εἶπε μὲ θυμὸ ὁ δέκαρχος. Κι' ἔριξε γύρω τὸ φῶς τοῦ δαδιοῦ του στὰ κολλημένα στοὺς τοίχους κορμιὰ τῶν φυλακισμένων. «Νὰ μὴν ξανακούσω ἄχνα! Εἶδεμή...».

Μὰ ξαφνικὰ κάτι εἶδε ν' ἀσπρίζῃ κάτω ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ δαδιοῦ σὲ μιὰ γωνιά... Μερβράνες!... Ἔσκυψε καὶ τὶς πῆρε, ἔριξε ἀπάνω τους τὸ φῶς κι' ἔμεινε νὰ τὶς κοιτάζῃ. Στὸ τέλος ξεχώρισε κάτι σημάδια, κάτι σὰν ψάρια, σὰν σταυρούς, κι' ἀνατινάχτηκε ἔξαλλος.

«Ποιανοῦ εἶναι αὐτό;» φώναξε ἄγρια. «Αὐτὸ εἶναι χριστιανικό! Ποιανοῦ εἶναι;»

«Δικό μου», εἶπε ὁ Δημήτριος.

«Ὅχι! Δὲν εἶναι δικό του! Δικό μου

εἶναι!», εἶπε ὁ Μανασῆς.

«Εἶσαι καὶ σὺ Χριστιανός;»

«Ναί!»

«Ἀπὸ πότε;»

«Πάντα ἤμουν, μὰ δὲν τὸ ἔξερα».

«Κι' ἐγὼ τὸ ἴδιο», εἶπε ἕνας ἄλλος. Καὶ μεμιας ὄλο μαζί: «Κι' ἐγὼ τὸ ἴδιο!»

Ὁ δέκαρχος, κρατώντας τὸ δαδί, τὸ ἔφερε γύρω-τριγύρω, ρίχνοντας τὸ φῶς του στὶς μορφὲς τῶν φυλακισμένων. Λίγο ἔλειψε νὰ μὴν τὶς ἀναγνωρίσῃ. Ἦσμενες, ἀτάραχες καὶ σοβαρές, τὸν κοίταζαν ἤσυχά καὶ σταθερά.

Κατέβασε ἀπότομα τὸ δαδί, πέταξε μιὰ βλαστήμια καὶ βγήκε.

Ἔστρεσα ἀπὸ λίγο ξαναμπήκε μὲ πέντε πάνοπλους φρουρούς καὶ μὲ τρεῖς ψηλούς, χοντροὺς κι' ἡμίγυμνους δούλους, πού κρατοῦσαν μαστίγια.

Ὁ δέκαρχος ἔκαμε ἕνα νόημα, κι' οἱ φρουροὶ ἔλυσαν ἀπὸ τοὺς γάντζους τοῦ τοίχου τὸν Μανασῆ καὶ δυὸ ἄλλους, τοὺς γύμνωσαν καὶ τοὺς ἔστησαν στὴ μέση.

«Θ' ἀρνήθητε τὴν πλάνη σας; Θὰ παραδεχτήτε τὸ Διάταγμα;» φώναξε ὁ δέκαρχος.

«Ὅχι!» εἶπαν κι' οἱ τρεῖς.

«Χρῆπάτε!»

Κι' ἄρχισε τὸ μαστίγωμα.

Μέσα στὸ τρεμάμενο φῶς τῶν δαδιῶν καὶ τῇ βαθιᾷ σιωπῇ ποὺ ἔγινε, τὰ μακριὰ δερμάτινα λουριά φάνταζαν σὰν τεράστια φίδια, πού ὀρθώνονταν ἀπειλητικὰ στὴν σὺρὰ τους, σφύριζαν ἀπαίσια, καὶ πέφτοντας μὲ ὀρμή, τυλίγονταν σφιχτὰ γύρω ἀπὸ τὰ γυμνὰ κορμιὰ τῶν τριῶν ἀνθρώπων.

Ὁ Μανασῆς, τὴν πρώτη φορά, ἔβαλε μιὰ δυνατὴ φωνή, μὰ ἔσφιξε, στερέωσε τὸ κεφάλι στοὺς ὦμους κι' ἔμεινε ἀκίνητος καὶ βουβός. Οἱ ἄλλοι δυὸ στέκονταν ἀτάραχοι καὶ σταθεροί, σὰν ριζωμένοι στὸ χῶμα.

Τὰ φοβερὰ λουριά, τυλιγμένα γύρω ἀπὸ τὸ στήθος καὶ τὴν πλάτη τους, ἔμεναν γιὰ λίγες στιγμὲς κολλημένα στὴ γυμνὴ σάρκα, σὰν νὰ βούλιαζαν μέσα της καὶ νὰ τῆς ρουφούσαν τὸ αἷμα, κι' ὕστερα, ξεκολλώντας μὲ δυσκολία, σηκώνονταν ὀρθια, κατάπιναν τὸ αἷμα ποὺ εἶχαν ρουφήξει καὶ ξαναχυμοῦσαν ὀρηκτικὰ, μὲ τὴν ἴδια πάντα

(11) Ψαλμ. κβ' (μετάφραση Θεοδ. Β. Κωνσταντίνου).

ἀχρόταγη δίφα. Καί μέσα στή μανιασμένη βουλιμία τους τὸ αἷμα ξέφευγε ἀπὸ τὸ στόμα τους καὶ πιτσιλιζε μὲ πύρινες βούλες τὰ κορμιά τῶν μαστιγιωτῶν.

Ὁ Δημήτριος σταύρωσε τ' ἄλυσοδεμένα του χέρια κ' ἄρχισε νὰ προσεύχεται. Ὁ Μηνᾶς, κολλημένος στὸ πλευρό του, ἔκρυβε μὲ φόβο καὶ ἀγωνία τὸ πρόσωπο στὶς πτυχές τοῦ χιτῶνα του.

Ξαφνικά, πάνω ἀπὸ τὸ σφύριγμα τῶν μαστιγιῶν καὶ τὴν πνιχτὴ ἀπήχηση τῆς πονεμένης σάρκα, ἀκούστηκε μιά χαμηλὴ καὶ μακρόσυρτη φωνή, πού δυνάμωνε ὀλοένα, γέμιζε κ' ἀνατάραζε τὸ βουθὸ καὶ τρομαγμένο κελί, καὶ στὸ τέλος, παίρνοντας ἔκφραση καὶ νόημα, ἀναπήδησε σὰν ἓνα θαυμαστό, ὑπερκόσμιο τραγουδί. Ἔνας ἀπὸ τοὺς κολλημένους στὸν τοῖχο φυλακισμένους ἔψελνε κάποιον ὕμνο. Ἔνας ἄλλος τὸν ἀκολούθησε, ἔπειτα καὶ ἄλλοι, καὶ σὲ λίγο ἔψελναν καὶ πάλι ὅλοι μαζί:

«Φῶς καὶ σωτήρας μου ὁ Θεός· θὰ φοβηθῶ ἐγὼ ποιόνε;—Ἔχω Θεὸ ὑπερασπιστή· σὲ ποιὸν μπρὸς θὰ δειλιάσω;» (12).

Ὁ δέκαρχος φρύαξε. Κι' ἀρπάζοντας ἀπὸ τὰ χέρια ἑνὸς δούλου τὸ μαστίγιο καὶ σέροντάς το μὲ δύναμη καὶ πείσμα δεξιά κ' ἀριστερά, χτυποῦσε τοὺς κολλημένους στὸν τοῖχο φυλακισμένους στὰ τυφλά, στὸ στήθος, στὸ πρόσωπο, στὰ χέρια, παντοῦ ὅπου ἡ λυσσασμένη ὀργή του ἔφερε τὸ ματωμένο καμτσίκι του.

Μὰ ἐκεῖνοι ἐξακολουθοῦσαν νὰ ψέλνουν: «Περίμενε μὲ ὑπομονὴ τὸν Κύριο, ψυχὴ μου,—ἀντίκρισε στάσου, καρδιά ἐσύ, καὶ δυνατὴ ἀναδείξου,—καρτέραγε μὲ ὑπομονὴ τὸν Κύριο καὶ θά 'ρθῆ».

«Χτυπάτε! Χτυπάτε!» φώναζε στοὺς δούλους ὁ δέκαρχος. Κι' ἐκεῖνοι χτυποῦσαν, χτυποῦσαν. Καὶ τὰ χτυπημένα σώματα λύγιζαν καὶ σωριάζονταν χάμω, ματωμένα, τσακισμένα, ἀναισθητά....

Ὅταν ἔφτασε ἡ σειρὰ τοῦ Δημητρίου μὲ τοὺς ἄλλους δὺὸ τελευταίους, ὁ ἓνας ἀπ' αὐτοὺς φώναξε:

«Εἶναι ὁ Δημήτριος! Ὁ χιλίαρχος τοῦ

Ρωμαϊκοῦ στρατοῦ! Ὁ γιὸς τοῦ πολιτάρχου Κλέαρχου! Θὰ τιμωρηθῆτε ἂν τὸν μαστιγώσετε!»

Ὁ δέκαρχος ἔμεινε γιὰ μιά στιγμὴ δισταχτικός. Μὰ ὁ Δημήτριος εἶπε ἤσυχά στὸν φρουρὸ πού τὸν εἶχε πλησιάσει:

«Λύσε με. Ἀπὸ μένα ἔπρεπε ν' ἀρχίσετε. Ἐγὼ δὲν εἶναι ὁ πρωταίτιος; Ἐγὼ λοιπὸν εἶμαι κ' ὁ πῶ ὑπεύθυνος».

«Τὸ λέει κ' ὁ ἴδιος!» εἶπε γελώντας σαρκαστικά ὁ δέκαρχος. «Αὐτὸς εἶναι ὁ πρωταίτιος!»

Καὶ ξαναπαίρνοντας τὸ σκληρὸ του ὕψος, γύρισε στοὺς δούλους καὶ φώναξε: «Χτυπάτε!»

Ὁ Δημήτριος σταύρωσε τὰ χέρια κ' ἄρχισε νὰ προσεύχεται. Οἱ δὺὸ ἄλλοι, κάθε φορὰ πού ἔβλεπαν τὸ μαστίγιο νὰ κατεβαίνει κατὰ πάνω του, προσπαθοῦσαν νὰ βάλουν τὰ κορμιά τους μπροστά. Μὰ ὁ δέκαρχος τοὺς ἀπομάκρυνε. Κι' ἐκεῖνοι, κοιτώντας ὀλοένα πρὸς τὸν Δημήτριο, στέναζαν καὶ βογοῦσαν κάθε φορὰ πού τὸ μαστίγιο ἔπεφτε στὸ γυμνὸ κορμί του. Ὁ Μηνᾶς, πεσμένος χάμω, ἔκλαιε γοερά.

Ξαφνικά τὸ κελί ἀναταράχθηκε ἀπὸ ἓνα ἀλλόκοτο μουγκρητό, ἄγριο κ' ἀπειλητικό. Ὁ δέκαρχος ἔριξε τὸ φῶς τοῦ δαδιοῦ κατὰ κεῖ καὶ εἶδε τὸ χοντὸ κεφάλι τοῦ Χαροῦν νὰ κουνιέται μὲ ἀγωνία πάνω στὸ χαλκὰ τοῦ λαμποῦ του καὶ ν' ἀγκομαχᾷ μ' ἓνα μακρόσυρτο βρουχητό, σὰν πληγωμένο λιοντάρι.

«Τί ἔχει αὐτός;» ρώτησε.

«Γίποτε. Ἔτσι ἄγριος εἶναι. Μὰ δὲν ἀνακατεῦεται μ' αὐτούς», ἐξήγησε ὁ φρουρός.

Κι' ὁ δέκαρχος ἔκαμε νόημα νὰ μὴν τὸν πειράξουν....

Ἔτσι τοὺς βρῆκε ἐκεῖνο τὸ πρωῒ. Καὶ νὰ τοῦ λήη σήμερα ὁ Μανασῆς πὰς μπορεῖ νὰ κινδυνέψῃ, μπορεῖ καὶ νὰ σκοτωθῆ ἀπὸ τὸν Λυαῖο!

«Ἐσεῖς τὰ λέτε αὐτά;» παραπονέθηκε ξανά.

Ὁ Δημήτριος τότε σταύρωσε τὰ χέρια στὸ στήθος, σήκωσε τὰ μάτια ψηλά καὶ ἄρχισε νὰ λήη:

«Ἰησοῦ Χριστέ, Ἐσύ, πού ἄκουσες τὴν

(12) Ἀπὸ τὸν κοτ' ψαλμὸ (μετάφρ. Θ. Β. Κωνσταντίνου).

ταπεινή μας παράκληση και ἦρθες νὰ φέρης στη σκοτεινή μας φυλακή και στις πιὸ σκοτεινὲς ψυχές μας τὸ φῶς τῆς συγγνώμης Σου και τῆς ἀγάπης Σου, δέξου και σήμερα τὴν ἰκεσία μας. Καὶ δῶσε τὴ χάρη Σου και τὴν εὐλογία Σου στὸν ἀδελφό μας, πού, πιστεύοντας, ὅπως ὁ Παῦλος, ὅτι «πάντα ἰσχύω ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί με Χριστῷ», θέλησε νὰ προσφέρει τὸν ἑαυτό του ὡς ἓνα σκεῦος ἐκλογῆς Σου, γιὰ νὰ λάμψη ἀκόμα μιὰ φορὰ ἡ δύναμή Σου και τὸ μεγαλεῖο Σου».

Τὸν πλησίασε πιὸ πολὺ κι' ἔβαλε τὰ χέρια στὸ κεφάλι του.

«Εὐλόγησέ τον, Ἰησοῦ. Τὸ ξέρεις πὼς καμμιάν ἔχθρα, κανένα μίσος δὲν ἔχει μέσα της ἡ καρδιά του γι' αὐτὸν πού πάει ν' ἀντιμετωπίσει. Ὅμως Ἐσὺ ὁ ἴδιος εἶπες: «Ὁ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται, ὁ δὲ ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται». Καὶ ὁ περήφανος αὐτὸς εἰδωλόλατρες «ὑψωσε» καὶ προβάλλει τὸν ἑαυτό του ὡς ἓνα εἶδωλο σαρκὸς και ὕλης κατάντικρυ στὸ θεῖο Σου πνεῦμα. Εὐλόγησε κι' ἐνδυνάμωσε τὸν

ἀδελφό μας νὰ ταπεινώσει στ' ὄνομά Σου αὐτὴ τὴν ἀλαζονία και τὴν ἀπιστία».

«Εὐλόγησέ τον!» εἶπε ὁ Μανασσῆς. Καὶ μεμιάς ὅλοι εἶπαν: «Εὐλόγησέ τον!»

«Καὶ κάμε, Χριστέ μας, οἱ παραπλανημένοι ἀδελφοί μας, πού ζοῦν χαμένοι μέσα στὸ σκοτάδι, νὰ δοῦν στὴ νίκη τοῦ ἀδελφοῦ μας τὴ λάμψη τῆς δόξας Σου, γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ βροῦν τὸ δρόμο πού ὀδηγεῖ σὲ Σένα. Ἀμήν».

«Ἀμήν», εἶπαν ὅλοι.

Τὸν φίλησε πρῶτα ὁ Δημήτριος. Ἐπειτα, ἓνας-ἓνας, ὅλοι οἱ ἄλλοι. Ἀγκάλιασε ὕστερα και φίλησε αὐτὸς τὸν μικρὸ Μηνᾶ και πλησίασε τὸν Χαρούνη, πού ἦταν πάντα καθισμένος στὴ γωνία του.

«Χαρούνη!» τοῦ εἶπε φιλικά.

Μὰ ἐκεῖνος ἀνατάραξε ἀπότομα τὰ χέρια, ταχτοποίησε τὶς ἀλυσίδες, ἀποτράβηξε τὰ πόδια κι' ἔσκυψε τὸ κεφάλι στὰ γόνατά του, σωπηλός...

(Τὸ τέλος στὸ ἐρχόμενο).

ΜΕΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

ΚΟΣΜΟΣ ΑΓΑΠΗΣ ΚΙ' ΟΜΟΡΦΙΑΣ

Θᾶν ἓνας κόσμος ομορφιάς
ἀγάπης
κόσμος
θᾶναι...

Θᾶχουν σιγήσει πιά τὰ μίση κείνα...

Θᾶν οἱ καρδιὲς καλὲς
ἀπλές.

Τόσο καλές,
σὰν τ' Ἀπριλίου τὰ κρίνα.

Κόσμος ἀγάπης θᾶναι

και στὶς ψυχές,
ὦ, στὶς ψυχές

χαρμόσυνες, χρυσὲς καμπάνες θᾶ χτυ-
[πάνε...

Κόσμος πού μόν' ὁ ποιητὴς μπορεῖ νὰ πλά-
[σει

μ' ἡμεροὺς κάμπους,
πρᾶα βουνά,
γαλήνια δάση...

Ἀγάπη, ναί

Μὲ τὴν ἀγάπη φτιάχνουν ὅλα.

Ἄγριοι τόποι γίνονται
μέρη παραδεισένια, μυροβόλα...

Ἐλ' ἀδερφοῦλη, δὲς λοιπὸν

και πάρε πάλι τὶς χρυσὲς
χορδὲς

και πὲς στὴν ἄνοιξη τραγοῦδια σὰν ἐ-
[κείνα...

Θυμᾶσαι;

Ἀγάπης ὦρα.

Οἱ καρδιὲς
εἶναι καλές.

Πόσο καλές!

Σὰν Ἀπριλίου κρίνα.

ΣΤ. ΜΠΟΛΕΤΣΗΣ

ΑΠΟΨΕΙΣ

ΕΝΑΣ ΚΑΛΟΣ ΦΙΛΟΣ

Εἰς ἐπομένῃ σελίδα δημοσιεύεται ἕνα μῆνυμα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου θὰ μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ ἐπιστήσωμεν ὅλως ἰδιαιτέρως τὴν προσοχὴν τῶν ἀναγνωστῶν μας. Πρὸέρχεται τὸ μῆνυμα αὐτὸ ἀπὸ ἕνα θερμὸν φίλον τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀληθινὸν συνεργάτην διὰ τὴν προσπάθειαν νὰ ἀνυψωθῇ ἡ θέσις τῆς χώρας μας εἰς τὴν παγκόσμιον συνείδησιν καὶ εἰς τὸν σύγχρονον πολιτισμὸν. Πρόκειται διὰ τὸν κ. Ernest Williams, ὁ ὅποιος ἐπεσκέφθη τὸν περσομένον μῆνα τὸν τόπον μας, διὰ νὰ περάσῃ μαζὺ μας μερικὰς ἑβδομάδας, νὰ γνωρίσῃ τὴν Ἑλλάδα, καὶ νὰ συντελέσῃ ὅσον ἤμπορεῖ διὰ νὰ γίνῃ στενωτέρα ἢ πνευματικὴ ἐπαφὴ μεταξὺ τῆς πατρίδος του καὶ τῆς ἰδικῆς μας πατρίδος. Ἄς σημειωθῇ, ὅτι ὁ κ. Williams, ὁ ὅποιος εἶναι ἀντιπρόεδρος τῆς ὀργανώσεως «Διεθνoῦς Χριστιανικῆς Ἡγεσίας» (International Christian Leadership) παρεκινήθη εἰς τὴν ἐδῶ ἐπίσκεψίν του ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἐκδόσεως τῆς Ἑλληνικῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπισημῶνων «Πρὸς ἕνα Χριστιανικὸν Πολιτισμὸν» (Towards a Christian Civilization). Ἐμελέτησεν ἐπισταμένως (ὅπως ἀποδεικνύει ἡ ἐπὶ τοῦ βιβλίου ἔκθεσις του) τὸ ἔργον αὐτὸ καὶ ἠθέλησε νὰ γνωρίσῃ ἐκ τοῦ σῶνεγγυς τὴν κίνησιν, ἢ ὁποία διέπεται ἀπὸ τοιαύτας ἀρχὰς καὶ ἀποβλέπει εἰς τοιαύτας ἐπιδιώξεις, ὅπως περιγράφονται καὶ ἐρευνῶνται εἰς τὰς σελίδας τῆς ἐν λόγω ἐκδόσεως.

Τὰς ἐντυπώσεις του τὰς βλέπομεν εἰς τὸ δημοσιεύομενον μῆνυμά του, ὥστε εἶναι περιττὴ πᾶσα περαιτέρω ἀνάπτυξις. Ἄς προσθεσωμεν τοῦτο μόνον, ὅτι ὁ κ. Williams, πρὸερχόμενος ἀπὸ τὸν κόσμον τῶν «τεχνικῶν» (ἡλεκτροδυναμικῆ ἦτο ὁ ἀρχικὸς κλάδος του) διετέλεσεν ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν ἀνώτατος διοικητικὸς λειτουργὸς τῆς Βρετανικῆς Ἀυτοκρατορίας καὶ ὑπὸ τὴν ἰδιότητά του αὐτὴν ἔχει περιοδεύσει τὸν κόσμον ὀλόκληρον. Ἐχει δ' ἐπὶ πλέον συγράψῃ καὶ σειρὰν ἔργασίων, μίαν τῶν ὁ-

ποίων, ἰδιαιτέρως ἐνδιαφέρουσα, εἶναι ἡ ὑπὸ τὸν τίτλον «Διαρκῆς εἰρήνη καὶ ἕνας καλύτερος κόσμος» (Lasting Peace and a Better World).

Εἴμεθα βέβαιοι ὅτι ὅλοι οἱ ἀναγνώσται μας θὰ συμφωνήσουν μὲ τὰς θερμὰς εὐχαριστίας μας, τὰς ὁποίας καὶ ἀπὸ τῆς στήλης αὐτῆς ἐκφράζομεν εἰς τὸν διαπρεπῆ αὐτὸν Ἀγγλον δημοσιολόγον καὶ ἐπὶ τοῦ παγκοσμίου πεδίου ἐργάτην τοῦ Χριστιανικοῦ Πολιτισμοῦ. Τὸν εὐχαριστοῦμεν καὶ δι' ἕλην του μὲν τὴν ἐργασίαν καὶ διὰ τὰ αἰσθήματα, τὰ ὁποία ἐκτίθενται εἰς τὸ μῆνυμά του, ἀλλὰ καὶ τελευταίον—ἀλλ' ὄχι ἐλάχιστον—διὰ μίαν εἰδικὴν ἔρευναν εἰς τὴν ὁποίαν τώρα ἀφιερώνεται, τὴν μελέτην τοῦ προσωπυγικοῦ ζητήματος, ζητήματος τὸσον ἐνδιαφέροντος ἰδιαιτέρως τὸν τόπον μας.

ΔΙΑ ΤΗΝ ΑΝΟΙΚΟΔΟΜΗΣΙΝ ΤΩΝ ΝΑΩΝ

Φοβούμεθα, ὅτι ὀμιλοῦμεν κατ' ἀνάγκην κάπως κατόπιν ἐστῆς, ἀλλ' ἔ βρανος τῆς 4ης Ἀπριλίου διὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν τῶν ἐκκλησιῶν ποῦ κατεστράφησαν εἶναι κάτι ποῦ συγκινεῖ μὲ τρόπον πολὺ διαρκέστερον παρὰ ἢ προθεσμία τοῦ ἐράνου. Ἐπειτα, εἶναι κάτι, τὸ ὅπολον πρέπει νὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ ἀκόμη περισσότερον. Θὰ ἦτο πράγματι ἐντελῶς ἀδικαιολόγητον ἐκ μέρους μας, ἐὰν δὲν κατεβάλλομεν ἕλην μας τὴν προσοχὴν εἰς τὸ νὰ ἀνοικοδομήσωμεν τὰς ἐκκλησίας μας, τὰς ὁποίας μᾶς κατέστρεψαν οἱ πολυειδεῖς καὶ πολυῶνμοι ἐχθροὶ τῆς χώρας.

Βεβαίως ἡ ἀνοικοδόμησις τῶν ἐρειπίων μας πρέπει νὰ εἶναι γενικὴ, ἀπὸ πάσης πλευρᾶς. Ἄλλ' ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τῶν βωμῶν ἀρχόμεθα. Αὐτὸ, ἀπὸ καταβολῆς τῆς Ἑλλάδος. Καὶ βεβαίως ἡ ἑλληνικὴ Ἐκκλησία εἶχε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐπωμισθῇ τὴν πρωτοβουλίαν μιᾶς σταυροφορίας, εἰς τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ μᾶς αἰσθανθῇ ὅλους ἀκολουθεῦντας.

Ἡ ἐκκλησις τοῦ Προκαθημένου τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας ἐξεδήλωσε, λοιπὸν,

δλων τῶν Ἑλλήνων τὰ αἰσθήματα. Καρπὸς τῆς πρέπει νὰ εἶναι οἱ νοοὶ μας ποὺ θὰ ἔχουν ἀνιδροθη ἐντὸς τῆς βραχυτέρας προθεσμίας. Ἔως δτου αὐτὸ γίνη, ὅλοι οἱ Ἕλληνες πρέπει νὰ αἰσθανώμεθα τὸν ἑαυτὸν μας μὲ τὴν ἀνησυχίαν ἑκείνου, ὁ ὁποῖος δὲν ἐξεπλήρωσε ἀκόμη χρέος κατ' ἐσοχὴν ἱερὸν, καὶ τοῦ ὁποῖου ἡ ἐκπλήρωσις ἔχει ζωτικὴν δι' αὐτὸν τὸν ἴδιον σπουδαιότητα.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΚΑΙ ΝΕΣΤΩΡ

Ἐπειδὴ ἡ ἀρμοδία στήλη ἔχει κάποιο ...κώλυμα, ἂς παρουσιάσωμεν ἡμεῖς τὸ διήγημα τοῦ διακεκριμένου μας συνεργάτου κ. Μελεῖ Νικολαΐδη, τὸ ὁποῖον ὑπὸ τὸν τίτλον «Δημήτριος καὶ Νέσιωρ» δημοσιεύεται κατὰ τὸ πρῶτον μέρος εἰς τὸ παρὸν τεύχος, διὰ νὰ κλείσῃ εἰς τὸ ἐπόμενον. Εἶναι ἓνα διήγημα παρμένο ἀπὸ τὴν ζωὴν τῆς διωκομένης Ἐκκλησίας τῶν πρώτων αἰώνων καὶ συνδυάζει τὴν ἀμέσως καταφανῆ λογοτεχνικὴν ἀξίαν ἐνὸς ἔργου, ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν πένναν τοῦ κ. Μ. Νικολαΐδη, μὲ τὰ χριστιανικὰ αἰσθήματα ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ἱστορικὴν μελέτην καὶ ἐνημέρωσιν. Θὰ μᾶς ἐπιτραπῆ ἕως νὰ ὑπογραμμίσωμεν ἐπὶ πλεόν καὶ τὰ ἐξῆς: Τὸ διήγημα αὐτό, τὸ ὁποῖον ἡμπορεῖ κἀλλίστε νὰ ὑπαχθῆ εἰς τὸ εἶδος τῶν τόσοσ γνωστῶν εἰς τὸν κόσμον ἐλόκληρον διηγημάτων, τῆς «Φαβιόλας», τῆς «Καλλιόστης», τοῦ «Quo Vadis», ἔχει δι' ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας κατὰ τοῦτο ἰδιαιτέραν σπουδαιότητα: Διότι ὑπάρχει ἡ διάχυτος ἐντύπωσις ὅτι μάρτυς καὶ διωκομένη Ἐκκλησία ἦτο κυρίως, σχεδὸν εἰπεῖν ἀποκλειστικῶς, ἡ Ἐκκλησία τῆς Δύσεως, τῆς Ρώμης, ἡ Ἐκκλησία τῶν κατακομβῶν. Χωρὶς βεβαίως οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον νὰ μειωθῆ ὁ σεβασμὸς καὶ ὁ θαυμασμὸς κάθε χριστιανοῦ πρὸς τὴν κατακόμβην τοῦ ἀγίου Καλλιόστου, πρέπει νὰ ἐνθυμούμεθα ὅτι ὑπάρχει καὶ ἡ μάρτυς ἐλληνικὴ Ἐκκλησία. Καὶ διὰ νὰ ἀφήσωμεν ἄλλα παραδείγματα τόσοσ χαρακτηριστικὰ καὶ ἀξιοθαύμαστα, ἐκεῖ εἰς τὴν Θεσσαλονικὴν ἐδικτώτερον ἔγιναν θρίαμβοι τῆς πίστεως, καὶ ἐχύθη αἷμα μαρτυρίου, τὸ ὁποῖον τόσοσ πολὺ συνετέλεσεν εἰς τὴν κατόπιν ἐξάπλωσιν τῆς

χριστιανικῆς πίστεως ἀνὰ τὸν κόσμον ἐλόκληρον. Καὶ ἀπὸ αὐτῆς ἀκόμη τῆς ἀπόψεως τὸ διήγημα τοῦ κ. Νικολαΐδη εἶναι ἰδιαιτέρως πολύτιμον.

ΟΜΑΣ ΕΛΛΗΝΙΔΩΝ

Ἡ «Ὅμας Ἑλληνίδων Βορείου Ἑλλάδος» συνεχίζει ἀκούραστος τὰς ἐργασίας τῆς, εἰδικῶς μάλιστα διὰ τὸ παιδομάζωμα. Δὲν προφθάνομεν νὰ βλέπωμεν καὶ νὰ σημειώνωμεν τὰ δείγματα τῆς ἐργασίας αὐτῆς. Γνωρίζομεν ὅτι αἱ Ἑλληνίδες ποὺ ἐργάζονται εἰς τὴν ὁμάδα οὔτε ἐπαίνοους οὔτε συγχαρητήρια περιμένουν. Ἄς περιορισθῶμεν λοιπὸν καὶ σήμερον, εἰς τὴν θερμὴν εὐχὴν νὰ εὐλογηθῆ πλήρως τὸ ἔργον τῶν καὶ νὰ στεφθῆ ἀπὸ ἐπιτυχίαν ἀξίαν τῆς τόσοσ εὐγενοῦς προσπάθειας καὶ τοῦ τόσοσ ἱεροῦ σκοποῦ.

Ο ΕΟΡΤΑΣΜΟΣ

Ἄς μᾶς ἐπιτραπῆ νὰ τονίσωμεν κάτι ὡς πρὸς τὰς ἐορτάς διὰ τὰ 1900 χρόνια ἀπὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ ἀποστόλου Παύλου εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἐλάβομεν γινῶσιν ἐνὸς προγράμματος ἐορτῶν. Δὲν ἠξέυρομεν ἐὰν τὸ πρόγραμμα αὐτὸ εἶναι τὸ πλήρες ἢ ἐδημοσιεύθη ἑλλιπές. Πάντως ὅμως πρέπει νὰ γίνουσι πολὺ περισσότερα ἀπὸ περὶ τοῦ ἓνα ταξιδι καὶ μερικὰς ὁμιλίας. Πρέπει νὰ καταβληθῆ προσπάθεια διὰ νὰ γίνη κάτι τὸ μεγαλειώδες, τὸ ἀληθινὰ πανελλήνιον, τὸ ὁποῖον νὰ δείξη πόσον κατάκαρδα ἔχομεν πάρει ὅλοι οἱ Ἕλληνες τὸ γεγονός, τὸ ὁποῖον ἐορτάζομεν καὶ τὸ ὁποῖον εἶναι ἰσοδύναμον μὲ τὰ γενέθλια τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ ποὺ ἐπήρε τὴν ἀπαρχὴν τῆς ὑπάκρωσός του ἀπὸ τὴν χώραν μας. Ἐὰν δὲν εἴμεθα ἔτοιμοι διὰ τόσοσ μεγαλειώδη ἐκδήλωσιν δὲν ἐγάλασεν ὁ κόσμος ἐὰν, εἰδικῶς διὰ τὴν Ἑλλάδα, ἀναβληθῆ ὁ ἐορτασμὸς, δοθέντος καὶ ὅτι ἡμπορεῖ ἴσως νὰ γίνη συζήτησις ὡς πρὸς τὸ ἀκριβὲς ἔτος, μὲ τὸ ὁποῖον συμπύπτει ἡ ἐπέτειος. Ἄν ὁμοῦ δ ἐορτασμὸς γίνη, τότε πρέπει νὰ γίνη. Ἡ ἀκτινοβολία του πρέπει νὰ προβάλῃ εἰς ὅλον τὸν κόσμον τὴν χριστιανικὴν Ἑλλάδα καὶ ἡ ἀνάμνησις του νὰ μείνη δι' ὅλους μας πηγὴ τῶν ἡμετέρας.

ΜΕ ΠΟΛΛΗΝ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΙΝ

Ἐπιθυμοῦμεν καὶ ἡμεῖς νὰ ἐκφράσωμεν τὴν χαρὰν μας διὰ τὴν εὐγενῆ καὶ δυνωσ χριστιανικὴν χειρονομίαν τῆς «Καθολικῆς Νεολαίας» τῶν Παρισίων, σχετικῶς μὲ τὸ παιδομάζωμα. Ἐχει ἤδη τονισθῆ, ὅτι καὶ ἀπὸ τὸ φεβερὸν αὐτὸ καὶ ἀποτρέπειον ἔγκλημα τῶν νεοαρβάρων ἀκόμη φοβερώτερον καὶ ἀνοσιώτερον ἔγκλημα πού—ἀς μὴ γελοιώμαστε—θὰ στιγματίσῃ τὴν ἱστορίαν τοῦ αἰῶνος μας, εἶναι ἡ ἀδιαφορία τῆς πολιτισμένης, τῆς διεθνούς κοινῆς γνῶμης, ἐναντι τῆς ἐγκληματικῆς ἀρπαγῆς.

Καὶ ἀκριβῶς ἡ ἐκδήλωσις τῆς «Καθολικῆς Νεολαίας» ὑπὲρ τῶν παιδιῶν μας, ἔρχεται εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ὡς γεγονός ἐξόχως παρήγορον. Ἄν δὲν φέρῃ, αὐτὸ μόνον του, τέρμα εἰς τὸ πρῶτον ἔγκλημα, τὸ παιδομάζωμα, ἀλλὰ ἀποτελεῖ συμβολὴν σπουδαίαν νὰ κτυπηθῇ τὸ δεύτερον ἔγκλημα, ἡ ἀδιαφορία, ἡ ἀναλγησία. Ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες πού τόσο πονοῦμεν, λαμβάνομεν μὲ πολλὴν ἱκανοποίησιν ὑπὸ σημείωσιν τὸ γεγονός μῖας τοιαύτης ἐκδηλώσεως ἐκείνων οἱ ὅποιοι, ἐν ὀνόματι τοῦ Εὐαγγελίου τῆς ἀγάπης συμπονοῦν μὲ ἡμᾶς. Τοὺς εὐχαριστοῦμεν θερμότατα!

ΚΗΡΥΓΜΑ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗ

Γνωστὸς καὶ ἔγκριτος λογοτέχνης ἀσχολεῖται εἰς «ἐπιφυλλίδα» μὲ τὰ αἴτια τῆς... παρακμῆς τοῦ κηρύγματος, τῆς «διδασχῆς», εἰς τὰς ἡμέρας μας. Ἀνατρέχει εἰς τὴν ἱστορίαν, παραπέμπει εἰς ζῆνους, εἰς Ἰταλοῦς, Γάλλους κλπ. κλπ. Εἶναι θαυμαστόν, ἀλήθεια, πῶς σύγχρονος Ἕλλην λογοτέχνης

κατῶρθωσε νὰ ἐμιλῇ περὶ παρακμῆς τοῦ κηρύγματος εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὴν ἐποχὴν ἀκριβῶς, ὅπου αὐτὸ ἔχει πάρει ἐξάπλωσιν καὶ δύναμιν τοιαύτην, ὅσην σπανίως ἄλλοτε. Διὰ νὰ κάμῃ κανεὶς κρίσιν περὶ τοῦ κηρύγματος πρέπει νὰ τὸ παρακολουθῇ. Ἄλλως ἐνθυμίζει κάποιον, ὁ ὁποῖος ἔγραψε πολλὰ καὶ διάφορα «περὶ» (δηλαδὴ ἐναντίον) τῶν κατηχητικῶν σχολείων καὶ ἔπειτα ἀπεδείχθη ἀπὸ ὁμολογίαν του, ὅτι ποτέ, μὰ ποτέ, δὲν εἶχε παρακολουθῆσαι ἕνα κἂν μάθημα κατηχητικοῦ σχολείου εἰς τὴν Ἑλλάδα. Κάτι τέτοια, πῶς τὸ θέλετε, μειώνουν τὴν σοβαρότητα τῆς κριτικῆς καὶ τὴν ἐμποδίζουν νὰ προσφέρῃ καὶ αὐτὴ τὴν δημιουργικὴν τῆς συμβολῆν, ἡ ὁποία βεβαίως χρειάζεται. Ἀκόμη, εἰς μίαν σοβαρὰν κριτικὴν, δὲν ἔχουν, ἔτσι νομίζομεν τευλάχιστον, καμμίαν θέσιν ἀοριστολογίαι καὶ γενικότητες ὅπως «ἀσχημα, ἀνίητα ἢ γελοῖα» κηρύγματα (μήπως δὲ δὲν ὑπάρχουν «ἀσχημοί, ἀνόητοι ἢ γελοῖοι» ἐκδηλώσεις εἰς ὄλον τὸν προφορικὸν καὶ γραπτὸν λόγον;) καὶ τὰ παρόμοια.

Μὲ τοιαῦτα θέματα, ὅπως τὸ κήρυγμα, πρέπει νὰ καταπιάνεται κανεὶς μόνον, ἐάν καὶ ἐφ' ὅσον τὰ θεωρῇ ἄξια τῆς προσοχῆς του. Καὶ ἐννοοῦμεν τῆς προσοχῆς, ἡ ὁποία ὀδηγεῖ εἰς σύντομον, συστηματικὴν καὶ ὀλόπλευρον μελέτην καὶ πλήρη ἐπαφὴν πρὸς τὴν σημερινὴν πραγματικότητα. Καὶ μόνον τοιαύτης ἐνημερότητος ἀπόρροια ἡμπορεῖ νὰ εἶναι ἡ κριτικὴ. Ἄλλως, ἀς κανεὶς δὲν καταδέχεται τὸ σημερινὸν κήρυγμα διὰ νὰ τὸ παρακολουθῇ, ἀς μὴν τὸ καταδέχεται καὶ διὰ νὰ τὸ κρίνῃ!

Z. N.

Ἡ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

ΤΑ ΕΚΑΤΟ ΧΡΟΝΙΑ ΤΟΥ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ

Ἐκατὸ χρόνια πέρασαν ἀπὸ τὴ γέννηση τοῦ Παπαδιαμάντη. Καὶ ὅμως ἡ οὐρανὴ μορφή του ἐξακολουθεῖ νὰ στέκῃ πάντα ζωντανὴ καὶ λαμπρῆ στὴν κορφὴ τῆς νεώτερης ἐθνικῆς μας γραμματολογίας. Καὶ θὰ περάσουν κ' ἄλλες πολλὰς φορὰς τὰ ἐκατὸ χρόνια, χωρὶς νὰ χάσῃ τίποτε ἀπὸ τὴν ζωντάνια καὶ τὴ λάμψην τῆς.

Ἡ γλώσσα του ὅσο πάει καὶ ξεπερνιέται. Τὰ θέματά του φαίνονται ὁλοένα καὶ πιὸ στενά.

Ποιὰ εἶναι λοιπὸν ἡ μυστικὴ ἐκείνη δύναμη, πού δίνει αὐτῇ τὴ βιωσιμότητα καὶ τὴν ἐπιβελή σ' ἕνα ἔργο μὲ ξεπερασμένη γλώσσα καὶ στενά θέματα; Ἡ λιτὴ κλασσικὴ μορφή του; Ἡ γοητεία τῆς ὑποβολῆς του; Ἡ ποιητικὴ πνοή του;

Βεβαίως εἶναι καὶ αὐτά. Ἀλλὰ τέτοια προσόντα τὰ ἔχουν καὶ ἄλλοι συγγραφεῖς, πού ὅμως δὲν μπόρεσαν ν' ἀντιῆξουν στὴ φθορὰ τοῦ χρόνου, νὰ ὑπερνικήσουν τίς γλωσσικὰς καὶ τεχνικὰς ἀεξιτείες, νὰ προσαρμοσθῶν στοὺς νέους

πλατώτερος ὄριζοντες. Κάτι ἄλλο εἶχε λοιπὸν ὁ Παπαδιαμάντης, κάτι βαθύτερο καὶ οὐσιαστικώτερο, γιὰ νὰ μπορῇ ἔ-σι ἀγέραςτος, ὠρατος καὶ δυνατός νὰ προσπερᾶ τὸ χρόνο.

Αὐτὸ τὸ κάτι μᾶς τὸ εἶπε ὁ ἴδιος. «Ἐνέσω ζῶ καὶ ἀναπνέω καὶ σωφρονῶ, δὲν θὰ παύσω νὰ θμῶ μετὰ λατρείας τὸν Χριστὸν μου, νὰ περιγράψω μετ' ἔρωτος τὴν εὐσίαν καὶ νὰ ζωγραφῶ μετὰ στοργῆς τὰ γνήσια Ἑλληνικὰ ἦθη».

Ἦμνος πρὸς τὸν Χριστὸ — ποῦ συνταυτίζεται μὲ τὸ βαθύτερο καὶ πλατύτερο νόημα τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ζωγράφισμα τῶν ἀληθινῶν Ἑλληνικῶν ἠθῶν — τῆς γνήσιας δηλαδὴ Ἑλληνικῆς ζωῆς καὶ ψυχῆς. Καὶ σὰν συνεκτικὸς ἀξονας ἀνάμεσα στοὺς δύο αὐτοὺς πόλους, ἡ Φύσις. Ὅχι μόνον ὡς ἔργον τοῦ Μεγάλου Δημοουργοῦ, ἀλλὰ καὶ ὡς ἔκφραση τῆς ὁμορφίαις καὶ τῆς ἁρμονίας τῆς ἱερῆς αὐτῆς γῆς μας.

Ἰδοὺ οἱ βροχῆς πηγῆς, ἀπὸ τίς ὁποῖες πῆρε τίς ἐμπνεύσεις του ὁ Παπαδιαμάντης, οἱ ἠθινές καὶ πνευματικῆς ἀξίαι, ἐπάνω στίς ἑποῖες θεμελίωσος τὸ λογοτεχνικὸ τοῦ ἔργου. Ἰσοὺ καὶ γιὰ τὸ ἔργο αὐτὸ, ἐμποτισμένο ἀπὸ τίς ἠθινὰς αὐτῆς ἀρχῆς στερωμένο στίς αἰώνιες αὐτῆς ἀληθείαις, μένει καὶ θὰ μένη πάντα ζωντανὸ καὶ ἀγέραςτο.

Ο ΕΘΝΙΚΟΣ ΜΑΣ ΠΕΖΟΓΡΑΦΟΣ

Γι' αὐτὸ ὁ Παπαδιαμάντης μπορεῖ καὶ πρέπει νὰ ὀνομασθῇ ὁ ἔθνος μας πεζογράφος. Ὅπως ὁ Σολωμός, ἔτσι καὶ ὁ Παπαδιαμάντης — ἴσως μάλιστα καὶ πῶς δλοκληρωμένα αὐτός — εἶναι «ἔθνικός» μὲ τὴν πλατεῖα καὶ ἀληθινὴ σημασίαν τῆς λέξεως, ὅχι ἀπλῶς στὰ θέματα τῶν ἔργων του, ἀλλὰ στὴ βαθύτερη λογοτεχνικὴ του οὐσία, στὴν ἀυθόρμητη καὶ γνήσια πίστῃ του, στὴν ἀμεση ἀνταπόκρισίν του μὲ τὸν παλμὸ τοῦ ἔθνους. Μέσα στὰ ἑκατὸ περίπου διηγήματά του ζῆ γνήσια καὶ αὐτὸ οὐσία ἡ Ἑλληνικὴ ζωὴ, σφύζει μὲ τοὺς πῶς ἀληθινῆς καὶ ζωντανούς παλμούς της ἢ χριστιανικῆς καρδιάς.

Ὅλα σχεδὸν πλέ-οντι στὸ μικρὸ του νησί, στὴν ἀγαπημένην του Σκιάθῳ. Ὅμως πόσο ἀπλώνεται τὸ μικρὸ νησί μὲσα στὰ διηγήματα αὐτά, πόσο μεγαλύνει! Δὲ εἶναι πῶς τὸ φανεροῦν, πράξινο καὶ ὠρατὸ νησί ἀπέναντι στὸ Πήλιο. Κάτω ἀπὸ τὴ μαγικὴν δύναμιν τῆς ψυχῆς του καὶ τῆς τέχνης του τὸ σχῆμα τοῦ μικροῦ νηιοῦ ἀλλάζει, ἢ ἔκτασή του πολλαπλασιάζεται καὶ χωρὶς νὰ χάσῃ τὴ φωτεινὴν καὶ πράσινη ὁμορφίαν του, παίρνει τὴ μορφήν τῆς Ἑλλάδος. Καὶ εἰ ἀπλοῦ καὶ ταπεινοῦ ἠρώδης του, οἱ ἀγαθοὶ παπᾶδες, οἱ θεοφ. δοῦμενοι γυναῖκες, οἱ ἀνοικτοκρῆσι ναυτικοί, οἱ ἀγνοὶ ἀγρότες, ὅλοι αὐτοὶ δὲν εἶναι πῶς Σκιαθῆτες, ἀλλὰ Ἑλληνας. ζωντανοὶ καὶ ἀληθινοὶ Ἑλληνας χριστιανοί, πῶς τὸ χέρι τοῦ τεχνίτη τοῦ ἀποράθῃς ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν ζωὴν καὶ τοὺς ἔστις γνήσια πρότυπα τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς.

Γι' αὐτὸ καὶ τὰ θέματα του δὲν εἶναι πολὺ-πλοκαε καὶ πολυθύνητες ἱστορίαι μὲ σκοτεινὰ αἰσθητήματα καὶ σκέψεις, ἀλλὰ ἀπλᾶ καὶ ἀληθινὰ

κομμάτια ζωῆς, κάποτε καὶ χωρὶς μῦθο, χωρὶς ὑπόθεσι, μ' ἕνα μονάχα κοινὸν περιστατικὸν—ἕνα προσκῆνημα, μιὰ θρησκευτικὴ τελετὴ, ἕνα γάμο, μιὰν ἐκέρ. μή, μιὰ παιδικὴν ἀνάμνησιν μιὰ περιγραφὴ ἐξοχῆς ἢ θάλασσης—ὅμως πάντα μὲ τὸ φῶς καὶ τὴ διαύγεια τῆς Ἑλληνικῆς σκέψεως, μὲ τὴν ἀπλότητα καὶ τὴν ἀγνότητα τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς, μὲ τὴ θρησκευτικὴν τῆς γαλήνῃ καὶ πίστιν, μὲ τὰ ἠθικά καὶ πνευματικὰ τῆς γνωρίσματα, τὰ αἰσθητήματα καὶ τοὺς παθους τῆς, τὰ ἱθινὰ καὶ τίς διαθέσεις τῆς.

Καὶ ὅλα αὐτὰ γαλήνια καὶ ὁρροερά, εἰρηνικά καὶ χαρούμενα, ἤσυχα καὶ φωτεινά, πλασιωμένα μέσα σὲ μιὰ θευμαστὴ φυσικὴ ὁμορφίαν, ζωγραφισμένα μὲ ἀλήθεια καὶ δύναμιν, μὲ ἀνώτερον ποιητικὴν πνοήν, μὲ ψυχολογικὴν διεισδυτικότητα, μὲ ζωντάνια εἰκόνων καὶ λαμπρότητα περιγραφῶν, μὲ γλῶσσᾳ τέλοσ, ποῦ καὶ ἂν εἶναι καθαρεύουσα, ἔχει τόσο ἔντονα τὰ στοιχεῖα τῆς γλῶσσας τοῦ λαοῦ καὶ διαπνέεται ἀπὸ μιὰ τέτοια δημιουργικὴ πνοήν, ποῦ ἀναρμονίζεται ἀπόλυτα μὲ τὴν μορφήν καὶ τὴν οὐσία τοῦ ἔργου καὶ παίρνει ἀπ' αὐτὸ, ἀλλὰ καὶ τοῦ δίνει, ὁμορφίαν καὶ δύναμιν.

Αὐτὸς εἶναι, σ' ἕνα σύντομο καὶ γενικὸ χαρακτηρισμὸν, ὁ Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης. Καὶ γι' αὐτὸ ἀκριβῶς. σὰν φυσικὸ ἐπακόλουθο καὶ ἐπιστέγασμα τῶν βροχῶν αὐτῶν γνωρισμάτων του, εἶναι καὶ θὰ ζῆσῃ ὡς ἕνας γνήσιος, ἐξαιρετικὸς, ἴσως καὶ μεγάλος τεχνίτης τοῦ λόγου.

ΚΑΙ ΤΑ ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΣΧΕΔΟΝ ΑΓΝΩΣΤΑΙ

Καὶ ὅμως τὰ ἔργα τοῦ ἔθνικοῦ αὐτοῦ πεζογράφου μας, ἐξαντλημένα ὅλα ἀπὸ χρόνιαν, μένουν σχεδὸν ἀγνωστα στὸ μεγάλο κοινόν. Ἐπάρχουν, λένε, νομικῆς δυσκολίας σχετικῆς μὲ τὰ κληρονομικὰ δικαιώματα τῆς ἐκδόσεως. Δὲν ξέρουμε τίς λεπτομέρεις. Ξέρουμε ὅμως ὅτι πολλὸ μεγαλύτερο καὶ ἰσχυρότερον ἀπὸ κάθε τυχόν προσωπικὸν δικαίωμα εἶναι δικαίωμα τοῦ ἔθνους νὰ ἔχη καὶ νὰ χαίρεται ὡς παντοτινὴν πνευματικὴν του κληρονομίαν τὸ ἔργο τοῦ ἔθνικοῦ του πεζογράφου. Καὶ ξέρουμε ἀκόμα ὅτι δὲν μᾶς λείπει εἰδῶ στὴν Ἑλλάδα ἡ εὐχέρεια καὶ ἡ ἱκανότης τῆς κατασκευῆς νόμων, ἀκόμα καὶ ἡ ἰκανότης. Δὲν θὰ μπορούσε λοιπὸν νὰ γίνῃ καὶ ἕνας νόμος χαρακτηριστικὸς ὑπὲρ τοῦ ἔθνους, γιὰ νὰ τοῦ ἐξασφαλίσῃ ἕνα ἔργο τόσο πολυτίμο καὶ τόσο χρήσιμο γιὰ τὸν πνευματικὸν πολιτισμὸν του;

Καὶ μὲ τὴν εὐκαιρίαν αὐτὴν θυμόμαστε καὶ τὴν ὑπόσχεσιν ποῦ ἔδωκε τὸ Κράτος γιὰ τὴν ἐξήγησιν τοῦ σπιτιοῦ τοῦ Παπαδιαμάντη στὴν Σκιάθῳ καὶ τὴ μετατροφή του σὲ μουσεῖο ἔθνιμου. Γιατὶ δὲν πραγματοποιήθηκε ἡ ὑπόσχεσις αὐτή;

Νομίζουμε ὅτι, μὲ τὴ συμπλήρωσιν τῶν πρώτων ἑκατὸ χρόνων ἀπὸ τὴ γέννησίν του, ἡ ὑποχρέωσις τοῦ Κράτους νὰ ἐκπληρώσῃ τὰ δύο αὐτὰ καθήκοντά του— τὴν ἐκδόσιν τῶν ἔργων τοῦ Παπαδιαμάντη καὶ τὴν ἔθρυσιν μουσεῖου ἔθνιμου του στὸ πατρικὸν του σπιτί — γίνεται πῶς

Π. Μαθιοπούλου: Στροφή στον «Διόνυσο».

πολύ έντονη κι' επιτακτική. Καί πρέπει, χωρίς πιά άλλες αναβολές, νά εκπληρωθοῦν καί τὰ δυό.

Η ΝΕΑ ΤΕΧΝΗ

Μέ ὄλο τόν σεβασμό πρὸς τόν φιλοξενούμενο Ἀγγλο γλύπτη κ. Χενρυ Μούρ, πού ἐξέθεσε στό Ζάππειο διάφορα ἔργα καί σχέδια του, θά ποῦμε ἐλεύθερα καί καθαρά τή γνώμη μας: Δέν καταλαβαίνουμε αὐτή τήν τέχνη. Μπορεῖ σέ ὀρισμένες ἐκδηλώσεις της, ὅπως εἶναι προπάντων τὰ ἔργα πού παριστάνουν μικρά οικγενειακά συμπλέγματα, νά νοιώθουμε καί νά ἐκτιμοῦμε τήν ἀγωνία τοῦ καλλιτέχνη νά βρῇ νέους ἐκφραστικούς τρόπους, γιά νά μορφοποιήσῃ τίς ἐμπνεύσεις καί τὰ αἰσθηματικά του. Ὅσα, ὅμως ἡ ἀγωνία αὐτή ἐκδηλώνεται μέ τ' ἀλλόκοτα καί ἐξωλογικά ἐκείνα σχήματα, τοῦς ἀμορφους ὄγκους, τίς παθολογικές ἐξογκώσεις καί τίς χαίνουσες τρύπες, πού εἶδαμε στήν ἐκθεση, τοῦ κἀνοῦ προσπαθοῦμε νά ξεχωρίσουμε μέσα στίς ἐκδηλώσεις αὐτές τή μορφή καί τό πνεῦμα τῆς Τέχνης.

Ἴσως σέ μίαν ἄλλη χώρα μέ βραχιά κι' ἄγρια βουνά, μέ πελώριους σκοτεινοῦς βράχους, μέ θολή καί καταθλιπτικήν ἀτμόσφαιρα, νά μπορούσαν τὰ ἔργα αὐτά νά βροῦν κατάλληλο καί ταιριαστό πλαίσιο καί ν' ἀναβῶσουν τό νόημα πού ἐπιδιώκουν. Ἐβῶ ὅμως, μέσα σ' αὐτή τήν ὁλό-

φωτη καί διαυγῆ ἀτμόσφαιρα, πού σχηματίζει τό φόντο γιά τοῦς λεπτοῦς κι' αἰθέριους πίνακες τῶν Ἑλληνικῶν βουνῶν καί τῆς Ἑλληνικῆς γενικά φύσεως καί ὅπου, δυό βήματα ἀπο τήν ἐκθεση, ὀψώνεται τό αἰώνιο θαῦμα τῆς κλασσικῆς ὀραιότητος, τὰ ἔργα αὐτά ἀποτελοῦν αἰσθητῶς παρατονίες, πού ἡ Ἑλληνική ψυχὴ — τό ἴδιον ἀπλή καί καθέρη, ὅπως ἡ γύρω της ἀτμόσφαιρα — δέν μπορεῖ νά τίς δεχθῆ καί νά τίς δικαιώσῃ.

Η ΕΙΚΟΝΑ ΜΑΣ

Ἡ εἰκόνα μας εἶναι παρμένη αὐτῇ τῇ φορᾷ ἀπό τήν ἐκθεση ἐνός νέου ζωγράφου, τοῦ κ. Παναγιώτη Μαθιοπούλου, πού, χωρίς ἀμφιβολία, εἶναι ἕνα γνήσιο ταλέντο, πού βρίσκεται στήν ἀνάπτυξη καί στήν ἐξέλιξη του. Στά ἔργα πού παρουσίασε στήν αἴθουσα τοῦ Ζαππείου ὑπάρχει πολλή ἄρρα, εὐγένεια καί γαλήνη. Ἡ κάποια στατικότητα πού ἔχουν πολλά ἀπό τὰ θέματα τοῦς ἐξουδετερώνεται ἀπό μία λεπτή διακοσμητικότητα καί χρωματική ἁρμονία. Μέ ἰδιαίτερη ἐπιτυχία, μέ αἰσθητῆ συγκίνηση, μπορεῖ νά πῆ κανεῖς, ἀνασθετῆς τήν ὁμορφιά τῆς Φύσεως. Μερικά δέντρα του εἶναι ἐξαιρετικά. Γενικά, ἡ ὄλη ἐργασία τοῦ νέου ζωγράφου δείχνει πολλή ζωτικότητα καί ἐμπνέει πολλές ἐλπίδες.

ΜΕΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

Η ΕΛΛΑΣ ΚΑΙ Η ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΤΗΣ

Τοῦ κ. ERNEST T. WILLIAMS

Ἀντιπροέδρου τῆς «Διεθνoῦς Χριστιανικῆς Ἠγεσίας».

Ὁ πέμπτος καὶ ὁ ἕκτος π. Χ. αἰὼν καὶ ὄλον τὸ πνεῦμα καὶ τὰ γράμματα τὰ ὁποῖα ἐπήγασαν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, πολὺ ὀρθῶς ὠνομάσθησαν «τὸ θαῦμα» τῆς Ἑλλάδος. Σχεδὸν εἰς κάθε πεδίον τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς φιλοσοφίας ἡ Ἑλλάς προσέφερε τόσο μεγάλην συμβολὴν εἰς τὴν παγκόσμιον σκέψιν ὥστε ἐπέδρασε καὶ ἐν πολλοῖς ὑπερίσχυσε ἐπὶ τῆς καθόλου προόδου, ὥστε ἡ δημιουργικὴ ἐργασία τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἦ ἀποτελεῖ ἀκόμη σήμερον τὴν χαρὰν ἀναριθμήτων χιλιάδων ἀνθρώπων καὶ τὴν βάσιν ἑνὸς μεγάλου μέρους τῆς παιδείας.

Αὐτὰ αἱ σκέψεις ἐπέρασαν ἀπὸ τὸν νοῦν μου ὅταν ἔλαβα τὴν ἔκδοσιν τῆς Χ.Ε.Ε. ὑπὸ τὸν τίτλον: «Πρὸς ἓνα Χριστιανικὸν Πολιτισμὸν». Τὸ ἐμελέτησα μὲ μεγάλην προσοχὴν καὶ σεβασμὸν καὶ διαρκῶς μοῦ ἤρχετο εἰς τὸν νοῦν μου τὸ ἐρώτημα μήπως ἡ Ἑλλάς ἐκλήθῃ ἀπαξ ἔτι νὰ προσφέρει μίαν ἐξέχουσαν συμβολὴν εἰς τὴν παγκόσμιον σκέψιν καὶ δρᾶσιν. Ἡ Ἱστορία ἐπαναλαμβάνεται, καὶ θὰ ἦτο πρέπον ὅπως, ἡ μικρὰ τὴν ἔκτασιν χώρα σας, ἡ τόσο ἐν τοῦτοις ἐξεχόντως μεγάλῃ εἰς ἐπιτυχίαν, λάβῃ τὴν ἔμπνευσιν ἐν δώσῃ ἓνα νέον μήνυμα εἰς τὸν κόσμον ἐν ὧρα συγχύσεως καὶ κινδύνων.

Ἡ σκέψις αὐτὴ μὲ ἀπησχόλησε τόσο πολὺ ὥστε ἐλπίζω ὅτι θὰ μὲ συγχωρήσητε ἂν ζητήσω νὰ σᾶς τὴν μεταδώσω ὑπὸ μορφὴν ἑνὸς μηνύματος τὸ ὁποῖον ὁ ἔξω κόσμος στέλλει πρὸς τὴν Ἑλλάδα.

Τὰ δεῖνὰ τὰ ὁποῖα ἡ Πατρίς σας ὑπέμεινε κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ὑπῆρξαν πράγματι μεγάλα, τὸ δὲ θάρρος καὶ τὸ πνεῦμα μὲ τὸ ὁποῖον ἀντεμετωπίσατε τὰς δυσκολίας καὶ τὰς δοκιμασίας σας προσέκαλεσε τὸν θαυμασμὸν τοῦ κόσμου. Αἱ δοκιμασίαι συχνὰ ὄδηγοῦν εἰς τὴν ὥραν τῆς ἐμπνεύσεως καὶ τῆς ἀναγεννήσεως ἡ ὁποῖα ἀπαιτεῖται διὰ τὴν ἀντιμετωπισθῶν αἱ ἀνάγκαι τῶν καιρῶν.

Αἱ ἀνάγκαι αὐταὶ πρέπει ν' ἀντιμετωπισθῶν, ἐπειδὴ, ὅπως ὅλοι ἀντιλαμβανόμεθα, ὑφιστάμεθα τὰς ὀδῖνας μιᾶς ἰσχυρᾶς πάλης τοῦ ἀγαθοῦ ἐναντίον τοῦ κακοῦ. Εἰς τοὺς σημερινούς καιροὺς καὶ τὴν σημερινὴν γενεὰν ἔλαχεν ὁ κλήρος τῆς ἐσχάτης δοκιμασίας. Ἄς ἐλπίσωμεν ὅτι δὲν θὰ εὐδραθῶμεν ὑστεροῦντες. Τὰ ἑκατομμύρια τῶν ἀνθρώπων τῶν ἐπερχομένων γενεῶν θὰ ἐπηρεα-

σθῶν εἰς μεγάλον βαθμὸν ἀπ' ὅτι ἡμποροῦμεν νὰ κάμωμεν ἢ νὰ μὴ κάμωμεν εἰς τὸ σταυροδρόμι αὐτὸ τῆς ἱστορίας.

Ὁ πέμπτος καὶ ἕκτος π. Χ. αἰὼν ὠνομάσθη ὁ χρυσοῦς αἰὼν τῆς Ἑλλάδος. Κατόπιν ἐπηκολούθησεν ἡ γέννησις τοῦ Χριστοῦ καὶ παρήλθον σχεδὸν 2000 ἔτη ἀπὸ τὸ μεγάλο αὐτὸ γεγονός. Πολλοὶ πιστεύουν ὅτι εἴμεθα εἰς τὸ μεταίχμιον μιᾶς νέας ἐποχῆς. Ἀρκεῖ μόνον νὰ σκεφθῶμεν τὴν καταπληκτικὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐπιστήμης, ἡ ὁποῖα δὲν δεικνύει σημεῖα χαλαρώσεως, διὰ νὰ ἐννοήσωμεν ὅτι ἐὰν αἱ γνώσεις ὑπερβοῦν τὸ ἀνότατον σημεῖον τοῦ ἀνθρωπίνου ἐλέγχου, τότε θὰ ἐπακολουθήσῃ τὸ χάος.

Ἄς σκεφθῶμεν, τί ἐπαθεν ἡ ἐκφυλισμένη ἀνθρωπότης τοῦ πρώτου ἡμίσεος τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος καὶ τὰ ἑκατομμύρια τῶν ἀνθρώπων πού ζοῦν εἰς στρατόπεδα δούλων σήμερον καὶ ἀκόμη τὴν ἐρήμωσιν τὴν ὁποῖαν θὰ προσκάλει ἕνας τρίτος παγκόσμιος πόλεμος τὸν ὁποῖον πολλοὶ θεωροῦν ἐπικείμενον.

Ἡ ἀνθρωπότης ὑφίσταται δοκιμασίαν τὴν ὁποῖαν δὲν θὰ ὑπερικήσῃ ἐὰν ἐξαρτηθῇ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν τῆς καὶ μόνον. Ὑπάρχει μία μόνη ὁδὸς ἄγουσα εἰς τὴν ἀσφάλειαν — μία μόνη ὁδὸς ἄγουσα εἰς τὴν ἐπιτυχίαν — καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ ἐπιστροφή πρὸς τὸν Θεὸν διὰ τοῦ Υἱοῦ Του καὶ Σωτῆρος ἡμῶν. Αὐτὴ εἶναι ἡ πρόσκλησις τῆς παρουσίας ἡμέρας — αὐτὴ πρέπει νὰ ἀποτελῇ τὸ οὐσιώδες ἀντικείμενον τῶν φροντίδων μας σήμερον. Τί χρειάζεται λοιπὸν ὁ κόσμος; Ὁ ἐπίσκοπος τοῦ Λονδίνου ἀπῆντησεν εἰς τὴν ἐρώτησιν αὐτὴν εἰς μίαν πρόσφατον δημοσίαν συγκέντρωσιν. Ὁ κόσμος κραυγάζει ζητῶν χριστιανούς ἀρχηγούς διὰ νὰ ξεσηκώσουν τὴν ἀνθρωπότητα εἰς τὸ ν' ἀκολουθήσῃ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Χριστοῦ. Δὲν ἡμπορεῖ νὰ γίνῃ ἄλλως. Καὶ ἀπὸ τὴν ἀνταπόκρισιν μας εἰς τὴν ἔκκλησιν αὐτὴν, θὰ ἐξαρτηθῇ τὸ ἐὰν πρόκειται νὰ φθάσωμεν εἰς τὰ ὕψη ἢ νὰ κατακρημνισθῶμεν εἰς τὸ βράθερον.

Καὶ ἔχομεν τὴν ἀνάγκην τοῦ χριστιανικοῦ ἐκείνου ἔθνους, τὸ ὁποῖον θὰ ἐπωφεληθῇ τῆς μεγάλης αὐτῆς εὐκαιρίας, ὥστε ἀφῖνον πᾶν ἄλλο κατὰ μέρος θὰ θεωρήσῃ ὡς χαρὰν καὶ δόξαν του τοῦ νὰ δεχθῇ τὴν ἡγεσίαν αὐτὴν. Καὶ ἡμπορεῖ ἀσφαλῶς νὰ λεχθῇ, ὅτι ἡ Ἑλλάς εἶναι προωρισμένη ν' ἀνταπο-

κρηθῆ πρὸς τὸ αἶτημα τοῦτο, καὶ νὰ ἡγηθῆ τοῦ κόσμου, ὅπως ἔκαμε πρὸ 2500 ἐτῶν.

Δὲν ἤμπορεῖ νὰ ἀντιταχθῆ ὡς ἐπιχειρήματα τὸ ὅτι ἡ Ἑλλάς εἶναι μία μικρὰ χώρα, χωρὶς πλοῦτον καὶ μεγάλην ἐπιρροήν. Τόσον τὸ καλύτερον, διότι κανένα ἀπὸ αὐτὰ τὰ πράγματα δὲν χρειάζεται ὁ Θεὸς νὰ ἔχη τὸ ἔθνος ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον θὰ καλέσῃ ὡς ὄργανον διὰ τὴν ἐπιτελεσίαν τοῦ ἔργου Του. Χρειάζεται ἀνθρώπους οἱ ὅποιοι θὰ θελήσουν νὰ θέσουν εἰς δευτέραν μοῖραν κάθε ἄλλο πᾶγμα διὰ νὰ ὑπηρετήσουν εἰς αὐτὴν τὴν μοναδικὴν κλήσιν. Ἡ ἄρχαια Ἑλλάς ἀπέβλεπε πρὸς τὴν τελειότητα. Ἡ νέα Ἑλλάς ἔχει τὴν ἀνάγκην ἐνὸς παρομοίου σκοποῦ εἰς μίαν νέαν κατεύθυνσιν, ὅγλ. τῆς τελειότητος εἰς τὴν κατανοήσιν καὶ ἐκπλήρωσιν τοῦ Θεοῦ θελήματος διὰ τὸν κόσμον.

Δὲν θὰ ἦτο τίποτε περισσότερον ἀρμόζον ἀπὸ τὸ ὅτι οἱ Ἕλληνες, τοποθετημένοι εἰς τὸ κέντρον τῆς συναντήσεως τῆς ἀνατολῆς καὶ τῆς δύσεως, ἔχοντες τὸ μέγα προνόμιον τοῦ ν' ἀποτελέσῃ μέρος τῆς πρώτης χριστιανικῆς ἐκκλησίας τοῦ πρώτου μ.Χ. αἰῶνος, κατέχοντες ἐκ τοῦ παρελθόντος μίαν τόσο μεγάλην πολιτιστικὴν καὶ πνευματικὴν κληρονομίαν καλεῖσθε τώρα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ νὰ ἐπιτελέσετε ἕνα ὑψηλὸν προορισμὸν, τὸν προορισμὸν τῆς χριστιανικῆς ἡγεσίας.

Καθὼς ἐδιάβαζα σελίδα πρὸς σελίδα τὸ ἐμπνευσμένον βιβλίον τῆς Χ. Ε. Β. μου ἐφαινετο ὅτι ἔβλεπα τὴν ἐπαγγελίαν αὐτὴν καθὼς ἐπίσης καὶ ὅταν σὰς εἶδα συνηνωμένους εἰς ἐργασίαν μετὰ ἄλλας ομάδας ὅπως εἶναι ἡ τῆς «Διεθνoῦς Χριστιανικῆς Ἠγεσίας». Ἀλλὰ τί ἐπιδιδώκει ἡ ἡγεσία αὐτή;

Παραθέτομεν ἐδῶ μίαν ἐκθεσίαν τῶν ἀντικειμενικῶν τῆς σκοπῶν ληφθεῖσαν ἀπὸ τὸ καταστατικόν:

«Νὰ λάβουν οἱ ἄνθρωποι ὀριστικὴν παῖραν τῆς σωτηριώδους χάριτος τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ ἀναπτυχθῆ μεταξὺ τῶν πιστῶν μία χριστιανικὴ ζωὴ ὀδηγοῦσα εἰς τὴν νίκην, τῆς «Διεθνoῦς Χριστιανικῆς Ἠγεσίας» ἐργαζομένης εἰς πεδία εἰς τὰ ὅποια δὲν ἐφρόντισαν εἰδικῶς νὰ ἐργασθῶν ἄλλαι ὀργανώσεις.

Νὰ γίνῃ προσπάθεια ὅπως ἐξασφαλισθῆ ἡ υιοθέτησις καὶ ἡ ἐφαρμογὴ σχεδίων συμφώνων πρὸς τὰς ἀνωτέρω ἀρχὰς καὶ διὰ νὰ ἐπιρρασθῆ ἡ κοινὴ γνώμη γενικῶς πρὸς παραδοχὴν τοιαύτης στάσεως ἀπέναντι τῶν δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν ὑποθέσεων ἡ ὅποια νὰ συντελῆ εἰς ἕνα χριστιανικὸν τρόπον ζωῆς».

Ἐδῶ λοιπὸν εὐρίσκεται ἔτοιμον ἕνα ὄργανον τὸ ὁποῖον ἡ χώρα σας θὰ ἠδύνατο νὰ χρησιμοποιήσῃ καὶ νὰ καλέσῃ τὸν χριστιανικὸν κόσμον νὰ ἐνωθῆ ἐν τῇ παραδοχῇ καὶ τῇ ὑποταγῇ εἰς τὴν ἡγεσίαν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ.

Αὐτὸ εἶναι τὸ μήνυμα τὸ ὁποῖον σὰς κομίζω.

ERNEST T. WILLIAMS (*)

(*) Βλέπε καὶ σχετικὸν σημεῖωμα τῶν «Ἀκτιῶν» εἰς τὰς «Ἀποφθεῖς» σελ. 180.

ΔΙΑΒΑΖΟΝΤΑΣ...

Οἱ ἐφημερίδες καὶ τὰ περιοδικὰ τῆς Ἀθήνας τραβᾶνε πάντα ὀλη τὴν προσοχὴ μας. Οἱ προσπάθειες τῆς ἑλληνικῆς ἐπαρχίας καὶ ὁ αὐτὸν τὸν τομᾶ πολὺ σπάνια καταφέρνουν ν' ἀπασχολήσουν τὴν πρωτεύουσα.

Καὶ ὅμως ἔχουν μιά τόσο ἰδιαιτέρη ἀξία αὐτὲς οἱ προσπάθειες, πού παλεύουν μετὰ τῶς δυσκολίας...

Ἄς δώσουμε λοιπὸν κι' ἐμεῖς τὴν προτίμησιν τῆς ἀρχῆς ὁ ἕνα ἐπαρχιακὸ φύλλο:

★

Νά, οἱ «Νέοι Παίονες», ἐφημερίδα ἀπὸ τὴν Γουμένισσα Παιονίας. Στὴν προμετωπίδα διαβάτω: «Ὅργανον Ἑθνικῆς Διαφωτιστικῆς Ἐπιτροπῆς Παιονίας» — ὥστε ὑπάρχει ἐκεῖ καὶ μιά τέτοια ἐπιτροπὴ.

Ἄν κρίνουμε μάλιστα ἀπὸ τὴν ἐφημερίδα αὐτὴ πὸ βγάζει, κάνει καὶ καλὰ τὴ δουλειά της. Ἄς μὴν ἀσχοληθοῦμε κι' ἐδῶ μετὰ τὸ καθαρὰ τεχνικὸ, δημοσιογραφικὸ μέρος. Ἄλλὰ τὸ γενικώτερο πνεῦμα πού παρουσιάζει στὴ σύνταξιν τῆς ἡ ἐφημερίδα αὐτὴ, θάπρπεπ νὰ τὸ ζηλεύσουν πολλὰς ἄλλες μεγαλόσχημες ἐφημερίδες.

★

Καὶ τώρα ἄς πάρουμε στὰ χέρια τὸ «Φῶς», τὸ λαμπρὸ ἠθικοθρησκευτικὸ περιοδικὸ πὸ βγαίνει στὴν Κωνσταντινούπολι καὶ πὸ γι' αὐτὸ ἔχει κι' ἄλλοτε γράφει τὸ περιοδικὸ μας. Σὲ σχῆμα βιβλίου, χωρὶς ἐξῆφύλλο, μετὰ τὴν ἀπλότητα γιὰ χαρακτηριστικὸ του. Κι' ἔχει: μέσα του τόση ζωντάνεια τὸ ἀπλό αὐτὸ φύλλο! Πῶς ξεπιστεῖται μέσ' ἀπὸ τίς σελίδες του ἕνας Χριστιανισμὸς ἀληθινός, ριζοῖνος στὴν πέτρα τοῦ Χριστοῦ κι' ἔτσι ἐλευθερὸς κι' ἀνεξάρτητος ἀπὸ κάθε τι! Ἐμπνευσμένους ἀληθινὰ καὶ πλούσια ἀπὸ τὴν ἀστείρευτὴν πηγὴν του καὶ γι' αὐτὸ νέος, κινουόργιος κι' ἐλόφρονης. Πὸ παρακολουθεῖ ἀπὸ κοντὰ, βῆμα-βῆμα, τὸν σύγχρονον ἄνθρωπον καὶ τὸν τριγυρίζει ἀσταμάτητα μετὰ τὴ φωτισμένη, ἀνύσταχτὴ ἀγάπη του. «Ἐτοιμος νὰ χαρῆ ἢ νὰ κλάψῃ μαζί του, ἀλλὰ καί, τὸ σπουδαιότερο, ἱκανός κι' ἀρμέδιος νὰ ὀδηγήσῃ καὶ νὰ ἐλάξῃ...»

★

Ἡ «Ἐκκλησία», τὸ ἐπίσημον δελτίο τῆς Ἐκκλησίας μας, εἶναι ὁ καθρέφτης πὸ δειχνεὶ ὀλη τὴν ἐκκλησιαστικὴν κίνησιν—ἰδιαιτέρως ζωηρὴ μετὰ τὸν σημερινὸ Προκαθήμενὸ τῆς. Ἀλήθεια, πόση χαρὰ νοιώθει ὁ ἀναγνώστης γιὰ τὴν πρὸ ὀου πού παρουσιάζεται ἐδῶ—ὄχι πιά ὁ ἕνα ὁποιοδῆποτε σπουδαῖο ἀνθρώπινον ἔργο, ἀλλὰ στὴν ἰδια τὴν θεοδῶρητὴ Ἐκκλησία! Καὶ τὸ «δελτίο» πὸ ἔχουμε μπροστὰ μας εἶναι πλούσιο σὲ σχετικὰς πληροφορίας, στὴ στήλην τῶν «Χρονικῶν» ἀλλὰ καὶ μετὰ τίς «Παρατηρήσεις» του καὶ μετὰ τῶς ἐπίσημους λόγους καὶ τ' ἄλλα ἐπίσημα ἔγγραφα πὸ ὀημοσιεύει. Ἡ «Ἀποστολικὴ Διακονία» μετὰ

τῆ θράσι τῆς ποῦ δσο πᾶσι ξαπλώνεται καὶ περισσότερο, δίνει δλοᾶνα ἀφθονο ὄλικό.

Ἄκόμα σὸ δελτίο αὐτὸ βρῖσκει κανεὶς πληροφορίες γιὰ σχετικὲς κινήσεις καὶ συνέβρια τοῦ ἐξωτερικοῦ (σ' ἐν' ἀπὸ τὰ τελευταῖα φύλλα, ἀρθρο ἀπὸ τὸν καθηγητὴ τοῦ Πανεπιστημίου κ. Π. Μπρατσιώτη γιὰ «τὸ ἐν Bossey συνᾶβριον κοινωνιολόγων καὶ θεολόγων») καθὼς καὶ ἀπόψεις πάνω σὲ διάφορα ἐπικαιρὰ ζητήματα: «Τὸ νέον δόγμα», ἀπὸ τὸν καθηγητὴ τοῦ Πανεπιστημίου κ. Ἀμ. Ἄλ β. ζᾶτο, «Τὸ νέον δόγμα τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας» ἀπὸ τὸν καθηγητὴ τοῦ Πανεπιστημίου κ. Γω. Καρμίρη, «Ποῦ ἐτάφη ἡ Θεοτόκος», ἀπὸ τὸν πρωτοπρ. κ. Γω. Ράμφο καὶ ἄλλα.

★

«Νεῖα καὶ Ζωή». Ἔνας ὄραιος τίτλος σ' ἕνα χρωματιστό, μ' εὐρωπαϊκὴ ἐμφάνισι, ἐξώφυλλο. Τὸ κινεώργιο αὐτὸ περιδικὸ διαθέτει εὐνοϊκὰ τὸν ἀναγνώστη.

Ἄλλὰ πόση θᾶνα ἡ χαρὰ του, δταν, τὸ φυλλομετρήσει καὶ ἐπὶ πὼς πρέκειται γιὰ μιὰ γυναικεῖα ἐργασία, ὅσο σωτὰ προσαντολιωμένη! Κάθε σελίδα του κί' ἀπόνα εὐχάριστο ἐξάφνιασμα γιὰ τὴ ζω τάνεια, τὸν ἀπόλυτο συγχρονισμό πρὸς τὴ σημερινὴ ζωὴ ἀλλὰ ἰδίως: γιὰ τὴν ἀνωτερότητα, ποῦ δ' τόλος τῆς δὲν ἐξίφετι πουθενά. Χαρακτηριστικώτερη ἀπο κάθε τι ἄλλο εἶναι ἡ στήλη τῆς κριτικῆς τοῦ κινήματογράφου. Ἐπὶ τέλους τὸ κινήματογραφικὸ ἔργο δὲν ἐξετάζεται μονάχα στὰ ἐξωτερικὰ στοιχεῖα, ἀλλὰ κυρίως σ' ὅ,τι ἀποτελεῖ τὴν οὐσία του, σ' αὐτὸ ποῦ θ' ἀφήσῃ στὴν ψυχὴ ἐκείνου ποῦ θὰ τὸ παρακολούησῃ. Τὸ κατωτάλλημα αὐτὸ κρινεται στὴ σχετικὴ στήλη. δαίχεται ἡ ψευτιά ἡ κατωτερότητά του, δπου μόνο γι' αὐτὴ μπορεῖ νὰ γίνῃ λόγος, ἡ ὁμορφιά κί' ἡ ἀξία του δταν ἐπάρχῃ τέτοια περίπτωση.

★

Κάθε ἐβδομάδα ἕνα πυκνωπωμένο δωδεκασέλιδο, μὲ ἀρθρα, στατιστικὲς, εἰκόνες, πίνακες ἀπὸ τὴν ἐθνικὴ δόμησι. Εἶναι ὁ «Ἀγών Ἐπιδωσως, ἐξδομαθιατον δελτίον—Ἐπουργετον Συντομοῦ». Ἐπὶ τέλους, εὐτυχῶς ποῦ ἐπάρχει κί' αὐτὸ τὸ δελτίο. Οἱ πληροφορίες του θὰ μᾶς πῆρηγορεῖν γιὰ τὰ θέα ἐμπόδια δπου, καθὼς ἀκοῦμε, σκοτᾶται κόσο ἡ ἀνοικεδόμησι. Μιὰ γενικὴ, μάλιστα, συνοπτικὴ εἰκόνα τῆς δλης δουλειᾶς θὰ ἦταν γρησιμώτερη γιὰ τὸν ἀναγνώστη τοῦ νέου δρου, ποῦ δὲν ἔχει καιρὸ νὰ παρακολούη τῖς λεπτομέρειες.

★

Ἡ «Γενικὴ Στρατιωτικὴ Ἐπιθεώρησις» τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου Στρατοῦ. Κάθε μῆνα ἕνα δλοκλήρο βιβλίο μὲ 150 σελίδες.

Θὰ νόμιζε κανεὶς πὼς ἐδῶ πιά, σὲ μιὰ τόσο εἰδικὴ ἐκδοσι, δὲν θὰ βρισκόταν τίποτε ποῦ νὰ ἐνδιαφέρῃ γενικώτερα. Καὶ δμως, σὸ τελευταῖο τεῦχος ποῦ ἔχω μπροστά μου, δυὸ κίόλας ἀρθρα ἀναφέρονται σὲ τέτοια γενικώτερα ζητήματα:

«Ἐπιλογή ὁποψηφίων ἀξιωματικῶν» (συν]χου Ν. Ζαριδάκη) καὶ «προσωπικότης καὶ σύμπλεγμα κατωτερότητος» (ἀν]χου Ἀχ. Τάγαρη).

★

Ἡ Κύπρος, ἀσταμάτητα ἐξοικωμένη γιὰ τὴ λευτεριά, ἀφοῦ σήμερα γαμίξει τὸν κόσμο μὲ τὴν κραυγὴ τῆς (καὶ κραυγὴ μας), δὲν γίνετα νὰ μὴν ξαναπαρουσιαστῇ πάλι καὶ σ' αὐτὸ τὸ φύλλο. Ἄς κλεισοῦμε σήμερα μ' αὐτὴν:

Μᾶς ἐστειλε τῶρα τὸν «Κυπριακὸ ἀγῶνα» καινούργιο περιοδικὸ ποῦ βγαίνει στὴν Ἀθήνα, δὲν νεδρω καὶ μαθητικῶτα. Ἄπὸ τὸ σκίτσο ποῦ στολίζει τὸ ἐξώφυλλο τοῖς Ἰσαμ τὴν τελευταία ἀράδα, δλόκληρο τὸ τεῦχος βρῖσκαται «ἐπὶ ποδὸς πλέμου». Τοῦ ὄραιότερου, ἀλήθεια, πλέμου ποῦ μπορεῖ νὰ φαντασθῇ κανεὶς: Γιατὶ γίνετα μὲ πνευματικὰ μονάχα δπλα καὶ χωρὶς ἴχνος ἀπὸ μισος ἡ πάθος. Καὶ μονάχα γιὰ ἕνα ἀγαθὸ καθαρὰ πνευματικὸ ...

Εἶναι ζήτημα ἀν' ὑπάρχῃ στὴν Ἱστορία ἄλλο παράδειγμα τέτοιου πολέμου!...

Π. ΚΛ.

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

«Ἡ Ἀρρώστεια καὶ ἡ Ψυχὴ». Ἐκδοσις τοῦ Ἰνστιτούτου Ἱατρικῆς Ψυχολογίας καὶ Ψυχικῆς Ἑγείνης. Ἐπιμεισία Ἀ ρ. Α. Ἀ σ π ι ὠ τ η, Ψυχιάτρου.

Εἰς τὸν εὐρύτερον κύκλον τῶν προσπαθειῶν τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων ἀνάγεται ἡ ἔδρουσις τοῦ Ἰνστιτούτου Ἱατρικῆς Ψυχολογίας καὶ Ψυχικῆς Ἑγείνης, τὸ δποιον ἀπὸ διαιτίας περὶπου, τόσον εὐδελίμως ἐργάζετα διὰ τὴν μελέτην τῶν θεμάτων τῆς ψυχολογίας καὶ ψυχικῆς ἡγείνης τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου ὁπὸ τὸ φῶς τῶν νεωτέρων ἐπιστημονικῶν κατευθύνσεων.

Ἡ ὀργάνωσις, μεταξὺ τῶν ἄλλων, βραδυνῶν φροντιστηρίων, δπου καθοδηγοῦνται νεαρὰ ἄτομα ἀμφοτέρων τῶν φύλων εἰς ζητήματα ἀφορώτα εἰς τὴν ψυχικὴν ἡγείνην, ἤρχισ νὰ ἀποδίδῃ καλὰ ἀποτελέσματα εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν προώθησιν τοῦ πολιτισμοῦ αὐτοῦ κλάδου τῆς ἐπιστήμης.

Εἰς τὸ πρόγραμμα τοῦ Ἰνστιτούτου, συμπεριλαμβάνεται ἡ ἐκδοσις μελετῶν ἀναγομένων εἰς θέματα τῆς Ἱατρικῆς ψυχολογίας καὶ ψυχικῆς ἡγείνης. Ἡδῆ, ἐξεδῶθη ὁ πρῶτος τόμος, «Ἡ Ἀρρώστεια καὶ ἡ Ψυχὴ», ἐκ 475 σελίδων εἰς ὄγδρον σχῆμα, ὅστις περιλαμβάνει ἱκανὸν ἀριθμὸν μελετῶν Ἑλλήνων καὶ ξένων ἐπιστημόνων, ἀπὸ τὴν σύγχρονον ἐπιστημονικὴν ἔδρουσιν τοῦ ψυχικοῦ καὶ σωματικοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου.

Οἱ ἀναγνώσται τῶν «Ἀκτίνων» διὰ πολυαριθμὸν ἀρθρων τὰ ὅποια κατὰ τὰ τελευταία ἔτη ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὸ περιοδικόν, ἔχουν προσαντολιωθῆ εἰς τὰς νεωτέρας κατευθύνσεις τῆς Ἱατρικῆς δσον ἀφορᾷ εἰς τὴν σημασίαν ἡ ὅποια σήμερον ἀποδίδεται εἰς τὴν συμμετοχὴν τοῦ ψυχικοῦ παράγοντος εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς

ζωῆς ἐν γένει καὶ τὴν αἰτιολογίαν, τὴν πορείαν καὶ ἔκβασιν τῆς νόσου σημάδιον. Ἄλλα καὶ πέραν τούτου, ὅποιαν σημασίαν ἔχει ἡ διαμόρφωσις ἰδίας δι' ἕκαστον ἄτομον προσωπικότητος, ἥτις προκύπτει καὶ ἐκ κληρονομικῶν παραγόντων καὶ ἐξ ἐπιδράσεων ἐκ τοῦ περιβάλλοντος ἀπ' ἀρχῆς τῆς ζωῆς καὶ διαρκούσης ταύτης, ἐντὸς τῶν τόσων διαφόρων δι' ἕκαστον ἄτομον κοινωνικῶν περιστάσεων διαδύσεως. Ἡ οὕτω διαμορφουμένη προσωπικότης καθορίζει κατὰ κύριον λόγον τὴν ἐκάστοτε διάφορον ἐμφάνισιν καὶ πορείαν τῆς νόσου.

Ὁ ἦδη ἐκδηθείς τόμος «Ἡ Ἀρρώστια καὶ ἡ Ψυχὴ», εἰσάγει τὸν ἀναγνώστην μεθοδικῶς πλεον εἰς τὴν μελέτην καὶ κατανόησιν τῶν προβλημάτων τούτων. Διὰ λίαν ἐμπεριστάτως μὲνης εἰσαγωγῆς ὁ συγγραφεὺς ἀποδίδει τὰς σημερινὰς κρατούσας ἀντιλήψεις περὶ τῆς νόσου, καθοριζομένης ἐκ τῆς ἰδιοσυστασίας τῆς ἀτομικότητος καὶ τῆς τελικῆς διαμορφουμένης προσωπικότητος τοῦ πάσχοντος, τὴν ὅποιαν πρέπει ὁ ἰατρός νὰ ἐξερνήσῃ καὶ ἀναγνωρίσῃ πρὸς ἐπίτευξιν τῆς θεραπείας. Τοῦτο ὅμως δὲν εἶναι πάντοτε εὐχέρης. Ἀπαιτεῖται ἔντονος προσπάθεια καθοδηγούμενη ἔτι ἀπὸ τὴν ἀπλὴν ἐπιτέλειον ἐπαγγελματικῶν καθήκοντος, ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ αἰσθηματικῆς ἀποσεισεως καὶ ἀγάπης πρὸς τὸν σωματικῶς καὶ ψυχικῶς νοσοῦντα. Τότε μόνον θὰ ἐπέλθῃ ἡ τὴν ἰατρὴν ἐξασφαλίζουσα ψυχικὴ συνάντησις ἰατροῦ καὶ πάσχοντος, τῆ ἰατρὴν ἔτι ἀπλῶς τοῦ σωματικοῦ πόνου, ἀλλὰ τῆ «ἀναδυσιν» ἀπὸ τῆς νόσου, ἐνὸς ἀνθρώπου ἀναγνωμένου μὲ νάσας σωματικὰς καὶ ψυχικὰς θυνάμεις καὶ προσανατολισμὸν γενικώτερον, ὅστις νὰ τοῦ ἐγγυᾶται μεγαλυτέραν ἢ ἕως τῶρα ἐπιτυχίαν εἰς τὴν ζωὴν.

Αἱ ἀποκαλουθῶσαι εἰκοσιτέσσαρες τὸν ἀριθμὸν πραγματείας, ἀποτελοῦσαι μελέτας ἡμετέρων καὶ ξένων διακεκριμένων ἐπιστημόνων, καθηγητῶν καὶ διαφωτιστῶν τὸν ἀναγνώστην εἰδικώτερον ἀναφορικῶς πρὸς τὰ σημερινὰ ἐπιστήμη ἀπασχολούντα θέματα, ὅποια εἶναι αἱ σχέσεις ψυχῆς καὶ νόσου, ἡ σημασία τοῦ ψυχικοῦ παράγοντος διὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς ζωῆς μετὰ τὴν τελικὴν ὑπερικήσιν τοῦ βλιτισμοῦ, ἡ ἀρρώστια ἀναφορικῶς πρὸς τὰ προβλήματα τῆς ζωῆς, ἡ ἀναγνώρισις τῆς σημασίας τῆς προσωπικότητος διὰ τὴν πορείαν καὶ ἔκβασιν τῆς νόσου, ἡ δυσκρίσις τῆς βαθυτέρας ἐννοίας τῆς νόσου, τὴν ὑπερικήσιν τῆς ὅποιας πρέπει νὰ ἐπακολουθῇ ἐνίχους τῶν ψυχικῶν δυνάμεων τοῦ πάσχοντος, ὅστε εὐτος νὰ ἀντιληφθῇ τὴν εὐθύνην τὴν ὅποιαν ἡ διαβίωσις ἐντὸς τῆς κοινωνίας εἰς αὐτὸν ἐπιφέρει, ἡ κατανόησις ὅπως νέας ἐννοίας τῆς νόσου, ὡς ἐπακολουθῶν ψυχικῆς καταπονήσεως τὴν ὅποιαν συνειδητῶς ἡ ἀσυνειδητῶς προκαλεῖ ἡ μὴ ἀνομολογούμενη ἠθικὴ περικτροπῆ, ἥτις ἡ ἀμαρτία καὶ τέλος ἡ ἀναγνώρισις τῆς ἐννοίας τοῦ θανάτου.

Τὰ σοβαρὰ τῶν προβλημάτων ἐγένοντο ἀντικείμενον συζητήσεων μεταξὺ κορυφαίων ἐπιστημόνων καὶ εἰς διεθνή ἀπὸ πενταετίας συνέδρια, ἡ περιγραφή τῶν ὁποίων ἀποτελεῖ ἰδιαί-

τερον κεφάλαιον τοῦ βιβλίου. Εἰς τὰ συνέδρια ταῦτα ἀπεκρυταλλώθησαν περίσματα βραζιζομνα ἐπὶ ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν καὶ ἐπὶ μακροχρονίου πείρας, ἀποδιδόντα τὰς νέας καταυθύνσεις τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης.

Ἐν τέλει πρὸς ἐξερενησὶν καὶ κατανόησιν τῆς προσωπικότητος τῆς τὴν ὅποιαν τοσαύτη σημερινὴ ἀποδίδεται σημασία, προστίθεται μακρὸν ἐρωτηματολόγιον πρὸς χρῆσιν τοῦ ἰατροῦ, ἐκπονηθὲν ὑπὸ τοῦ Ἀμερικανοῦ ψυχιάτρου William Sadler καὶ ἀναφερόμενον εἰς τὴν φυσικὴν, τὴν πνευματικὴν, τὴν διανοητικὴν καὶ συναισθηματικὴν ζωὴν τοῦ ἐξεταζομένου, καὶ ἐκ τοῦ ὅπου ἐμφάνεται πόσον δυσχερῆς ἐπίμονος καὶ ἐπίπονος εἶναι ἡ τόσον ἀναγκαιὰ ἀναγνώρισις τῆς ἰδίας δι' ἕκαστον ἀρρωστον προσωπικότητος.

Εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ διευθύνοντος τὸ «Ἴνστιτιουτ Ἰατρικῆς Ψυχολογίας καὶ Ψυχικῆς Ὑγιεινῆς» διακεκριμένου ψυχιάτρου κ. Ἄρ. Α. Ἀσπιωτῆ ἐκπονηθὲν ἔργον δέον νὰ ἀπεδοθῆ ἕως ἰδιαίτερα σημασία. Διὰ τούτου καταπιεζέται ἡ ἀναγνώστης, ἔχει μόνον ὁ ἰατρός, ἀλλὰ καὶ πᾶς διανοούμενος, εἰς τὴν συντάσειν μιᾶς κομμογονίας, ἥτις δὲν ἀφορᾷ μόνον τὴν ἰατρικὴν ἐπιστήμην, ἀλλὰ τὸν Ἑλληνοευρωπαϊκὸν πολιτισμὸν ὁλόκληρον, ὅστις λαμβάνει οὕτω νέας πνευματικὰς καταυθύνσεις, νέαν ἐνθεσμον ζωὴν μετὰ τὴν παρτασῆ καὶ στείραν βλιτιστικὴν περίοδον, τὴν ὅποιαν ὑπερικήσιν ἐκ παρὸν αἰῶν. Τὸ βιβλίον τοῦτο θέλει ἐξοκλήσῃ ἀναμφιδόλως ἰχυρὰν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ παρ' ἡμῶν ἰατρικοῦ καὶ ἐπιστημονικοῦ κόσμου, καθόσον καθορίζει τὴν καὶ σουβντήρον γραμμὴν τὴν ὅποιαν ἡ ἰατρικὴ ὀφείλει νὰ ἀκολουθῆσῃ τόσον διὰ τὴν ἑκπ. ἰδυσιν τῶν νεαρῶν αὐτῆς γόνων, ὅσον καὶ διὰ τὴν στάσιν τοῦ ἰατροῦ ἀπέναντι τοῦ πάσχοντος καὶ θέλει οὕτω ἀποτελέσῃ σταθμὸν διὰ τὴν παρ' ἡμῶν ἐξέλιξιν τῆς ἰατρικῆς.

Μ. ΓΕΡΟΥΛΑΝΟΣ

Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου.
Ἀκαδημαϊκός.

★

Μητροπολίτου Σάμου Εἰρηναίου
«Αἱ ἰδιόζουσαι μορφαὶ τῆς Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας — Τὸ νόημα τῆς Ὁρθοδοξίας» Ἀθῆναι 1950.

Εἶναι ἀληθές ὅτι ἡ μεγάλη μᾶζα τῶν πιστῶν ὅλων τῶν Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν δυσδέχεται σήμερον περισσότερο εὐχαριστίας ἐργασίας, αἱ ὅποιαι ἀναφέρονται μᾶλλον εἰς τὰ κοινὰ σημεῖα πρὸς τὰς διαφορὰς τῆς ὅποιας ἔχουν αἱ Ἐκκλησίαι μεταξὺ τῶν. Ἐν τούτοις, ὅμως, πρέπει νὰ ἀναγνωρισθῇ ὅτι ἡ ἐξέτασις τῶν μεταξὺ τῶν διαφορῶν, ὅταν γίνεται μὲ τὸ κατάλληλον πνεῦμα, δύνανται καὶ αὐτὴ νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἀμοιβίαν προσέγγισιν Ἐκτεῦθεν καὶ ἡ ἐργασία τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Σάμου, ἡ ὅποια εἶχε δημοσθεῖ τὸ πρῶτον εἰς τὸ ἐπίσημον ὄργανον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐξεδόθη τελευταίως εἰς ἰδιαίτερον τεῦχος, δύνανται νὰ λαχθῇ ὅτι, ἐφ' ὅσον ἔχει γραφῆ μὲ

πνεῦμα κατανοήσεως καὶ πρὸς τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν, ἀποτελεῖ μίαν πολὺτιμον συμβολὴν εἰς τὴν ἀμοιβαίαν γνωριμίαν τῆς ἰδιαζούσης μορφῆς ἑκατέρας τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ἐπομένως καὶ εἰς τὴν μεταξὺ τῶν προσέγγισιν.

I. I. K.

*

Ε. Π. Φωτιάδου, Ἡ ἐνότης τῶν Ἑλλήνων, Ἀθήναι 1950.

Τὸ πρῶτον μέρος τοῦ νέου αὐτοῦ βιβλίου τοῦ κ. Φωτιάδου περιλαμβάνει μαθήματα διδασκόμενα εἰς στρατιωτικὴν σχολὴν περὶ τῆς ἐνότητος τῶν Ἑλλήνων. Εἰς δὲ τὸ δευτέρον μέρος δημοσιεύονται ὀρισμένα ἱστορικὰ μελετήματα (Ἡ ἐνότης τοῦ Ἑλληνικοῦ χώρου, τὰ ὄνματα «Ἑλληνη», «Ἑλλάς», σημεϊώσεις περὶ τοῦ Βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ καὶ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ἡ περὶ τοῦ ἐκσλαυτισμοῦ τῶν Ἑλλήνων θεωρία, ἡ ἐνότης τοῦ Ἑλληνικοῦ δικαίου κ. ἄ.), τα ὅποια ὄχι ἀπλῶς ἀποτελοῦν ὀργανικὴν συμπλήρωσιν τῶν πρώτων, ἀλλὰ συντελοῦν καὶ εἰς τὴν βαθυτέραν κατανοήσιν καὶ τὴν καλύτεραν ἐμπέδωσιν αὐτῶν.

Ἐκτὸς τῆς ἄλλης γενικωτέρας ἀξίας του, τὸ βιβλίον αὐτὸ προσφέρει μίαν πολὺτιμον ἐθνικὴν διηρησάν. Διότι διὰ τῆς ἐργασίας του ἀναπτύσσει, μὲ τὸν πλέον ἀποδεικτικὸν τρόπον, τὴν ἀδιάσπαστον ἐνότητα τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἀπὸ τῶν ἀρχαιστάτων χρόνων μέχρι σήμερον. Ἐξέταξι τὴν ἠθικὴν καὶ πολιτικὴν ἐνότητα ὅπως αὕτη καταφαίνεται εἰς τοὺς μεγάλους σταθμοὺς τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας: Ἐκτίθεται ὀρθῶς, ἡ ἐνότης τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου, κατὰ τὴν περίοδον τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους καὶ εἰς τοὺς χρόνους μας. Ἡ πολιτικὴ ἐνότης τῶν Ἑλλήνων, διὰ μέσου τῶν αἰώνων ἀντιμετωπίζεται ἀπὸ τὸν σ. καὶ ἀποδεικνύεται μὲ ἀδιαμφισβήτητον πειστικότητα. Ἰδιαιτέρως ὑπογραμμίζομεν διὰ τὴν ἑξαρτητικὴν σπουδαιότητα τῶν κεφάλαια: «ἡ περὶ ἐκσλαυτισμοῦ τῶν Ἑλλήνων θεωρία» καὶ «ἡ ἔννοια καὶ τὸ περιεχόμενον τῆς Μεγάλης Ἰδέας».

Ὅπως ἰδιαιτέρως τιμᾷ τὸν σ. ἡ ἐκλογὴ τοιούτων θεμάτων, ζωτικῶν καὶ σπουδαίων, τόσον ἀπὸ πνευματικῆς ὅσον καὶ ἀπὸ ἐθνικῆς ἀπόψεως. Τὸ βιβλίον αὐτὸ μαζὶ μὲ τὸ ἄλλο ἔργον τοῦ σ. «Ἑλληνικά» περὶ τοῦ ὁποῦ ἐγραψαν ἡθὴ αἱ «Ἀκτίνες», θὰ ἔσπειρῃ νὰ τὸ μελετήσῃ κάθε Ἑλληὴν, ὁ ὅποτος ἀγαπᾷ τὴν πατρίδα του καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ μάθῃ τὴν ἀλήθειαν, ἐπὶ ἐνὸς τόσον σπουδαίου καὶ ζωτικοῦ διὰ τὴν Ἑλλάδα μας ζητήματος. Δὲν ἔχουμεν παρὰ τὰ ἐκφρασθέντων τὴν ἐπιθυμίαν, ὅπως συνεχίσῃ ὁ κ. Φ. τὰς τόσον σπουδαίας καὶ ἀξιολόγους δημοσιεύσεις του.

Ε. Κ.

*

«Ἡρωες τῆς πίστεως», ἔκδοσις ἠθικοθρησκευτικοῦ Περιοδικοῦ «Φῶς», Σταμποῦλ 1950.

Ποία εἶναι ἡ παιδαγωγικὴ ἀξία τοῦ ζωντα-

νοῦ παραδείγματος δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ τονισθῇ ἀπὸ τῆς στήλης αὐτῆς. Τὸ ἔχουν ἀναγνωρίσει μεγάλοι παιδαγωγοί, ἀλλὰ πολὺ περισσότερο τὸ ἔχει ἐνοήσῃ τὸ πολὺ κοινόν, πὸ μὲ πραγματικὴν πνευματικὴν εἴψαν ζητεῖ νὰ μελετήσῃ μορφὰς ὑποδειγματικὰς τοῦ ἀπωτέρου καὶ τοῦ ἐγγυτέρου παρελθόντος.

Τὸ ὑπάρχον κενόν ἔρχεται ἡθὴ νὰ συμπληρώσῃ οἱ ἐκδόσεων μὲ βίους τῶν ἡρώων τῆς πίστεώς μας, πὸ προέρχεται ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν. ἔχομεν ὅπ' ὄψιν μας τὴν πρώτην σειρὰν, ἡ ὅποια περιέχει 20 βίους Ἁγίων. Ἀρχίζει μὲ τὸν Μέγαν Βασίλειον, συνεχίζει μὲ τὸν Μέγαν Ἀθανάσιον καὶ προχωρεῖ μὲ τὴν παράθεσιν τῶν βίων ἄλλων κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἤττον γνωστῶν εἰς τὸ πολὺ κοινόν Ἁγίων. Αἱ βιογραφίαι εἶναι σύντομοι καὶ περιεκτικαὶ καὶ περιλαμβάνουν τὰ ἱστορικὰ ἔκείνα στοιχεῖα, πὸ βοηθοῦν ὥστε νὰ σχηματίσωμεν μίαν κάπως σαφῆ εἰκόνα τοῦ ἱστορουμένου προσώπου.

I. I. K.

*

Κώστα Π. Λαζαρίδη, Ἡ ἐθνικὴ πνευματικὴ λαμπάδα στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας. Ἱστορία τῆς Σχολῆς Κοκκουλλίου—Ζαγορίου. Γιάννα 1950.

Ὅποιαδήποτε συμβολή, καὶ ἡ μικρότερη γιὰ τὴν ἔρευνα τῆς ἀνερευνητοῦ ἀκόμη μεγάλης καὶ σημαντικῆς περιόδου τῆς Τουρκοκρατίας εἶναι πολὺ χρήσιμος καὶ πολὺτιμος. Τὸ μικρὸ βιβλίον τοῦ κ. Λαζαρίδη, καρπὸς τῆς ἀγάπης του, διὰ τὸ χυρὸ ὅπου ἐπὶ τόσα χρόνια εἰδίχαζεν ὡς δασκαλός, ἀποτελεῖ μία πολὺ καλὴ προσπάθεια γιὰ τὴν ἔρευνα αὐτῶν τῶν σπουδαίων χρόνων καὶ μάλιστα τοῦ μεγάλου κεφαλαίου τῆς ἐκπαιδεύσεως.

Θὰ ἦτο εὐχῆς ἔργον ἂν ὁ σ. εἰδικὸς καὶ ἄλλους συναδέλφους του μιμητὰς εἰς παρομοίας ἐρεῦνας.

Ε. Κ.

*

Μία ἀξιοπρόσθετη συμβολὴ στὴν αὐτοκριτικὴ τῆς «Ecclesia Peccans» ἔρχεται ἀπὸ τὸ Παρίσι. ἔχει τὸν τίτλο «Ἀπὸ τὴν κατήχησι στοὺς κατήχουμένους· ἀπλῆς σκέψεις ἐνὸς ἐφημέριου» τοῦ π. Ρατίφ. (Du catechisme au catechumenat. Simples réflexions pastorales par l'abbé Retif. Collections rencontres. Edition du Cerf).

Ὁ σ. διαπιστώνει μὲ μεγάλη ἀνησυχία τὸ «κλίμα» πὸ ἔχει δημιουργηθῇ μεταξὺ τῶν ἐργατικῶν μελῶν τῆς παρισινῆς συνοικίας, ὅπου ἐργάζεται ὡς ἐφημέριος. Εἶναι «κλίμα» καθαρῶ ὀλισμοῦ. Ἀπὸ τὴ διαπίστωσι τοῦ αὐτῆ ὁ σ. βγάζει τὸ σωστὸ συμπέρασμα, ὅτι δηλαδὴ τὸ φαινόμενο αὐτὸ δὲν εἶναι παρὰ ἕνα χαρακτηριστικὸ εἶγμα τοῦ «ἀποχριστιανισμοῦ» τοῦ σύγχρονου κόσμου.

Γιατὶ ὅμως νὰ συμβαίνει αὐτὸ; Γιατὶ, λέγει ὁ σ., ἡ κατήχησι δὲν εἶναι παρὰ μιὰ ἀλληλου-

χία ἀπὸ φρασσοῦλες, ποὺ πρέπει νὰ ἀποστηθίζουσι τὰ παιδάκια τῶν 9—12 εἰῶν καὶ ποὺ τελειώνουσι ἀκριβῶς στὴν ἡλικία ποὺ ἔπρεπε ν' ἀρχίζουσι.

Ο π. Ρετίφ προτείνει τὶς ἐξῆς λύσεις: σχηματισμὸς ἱεραποστολικῶν ὁμάδων καὶ παιδαγωγικῆς μεταρρυθμίσεως.

Ἡ ἐργασία τοῦ Γάλλου ἐφημερίου εἶναι σημαντικὴ κατὰ τοῦτο, ὅτι, δείχνει πόσο εἶναι ἀπαραίτητο ἢ Ἐκκλησία νὰ μὴ ἐπαναπαύεται στὴν πρόοδο ποὺ ἔχει γίνει, ἀλλὰ νὰ διατηρεῖ ἀγρυπνίῃ τὴν προσοχὴν τῆς καὶ νὰ προσφέρῃ τὴν Αἰῶνα Ἀλήθειαν τῆς Σωτηρίας στὸν σημερινὸν ἄνθρωπον, λαμβάνοντας ὅπ' ὅσιν τὸ πῶς διαμορφώνεται ὁ ἄνθρωπος, σήμερον, μέσα στὰ σύγχρονα ρεύματα καὶ στὶς ἐπιδράσεις ποὺ ὑφίσταται.

N. ΦΙΝΤΕΛΗΣ

★

Hans Sedlmayer: Verlust der Mitte. Die bildende Kunst des 19 und 20 Jahrhunderts als Symbol der Zeit — Salzburg — O. Müller - Verlag. (Ἡ ἀπόβλεια τοῦ μέτρου. Ἡ ζωγραφικὴ τοῦ 19ου καὶ 20οῦ αἰ. ὡς σύμβολο τῶν καιρῶν).

Τὶς αἰτίαι τῆς θανάτου ἀρρώστειας, ἀπὸ τὴν ὁποία ἔχει προσβληθῆ ὁ δυτικὸς μας πολιτισμὸς, καὶ τὸν τρόπο τῆς θεραπείας, ἀναζητεῖ στὸ βιβλίον αὐτὸ ὁ βιενέζος ἱστορικὸς τῆς Τέχνης.

Κατὰ τὶς ἀπόψεις του, ἡ διαδρομὴ τῆς ἀσθενοῦς εἶναι μακρά. Οἱ ἀρχαί τῆς ἐμφανίζονται γύρω στὰ 1770, μὰ προχωρεῖ ἄματ' ὡς καὶ σήμερον ἔχει πάρει τέτοιαι διαστάσεις, ποὺ εἶναι ἀδύνατον κάθε σύγκρισις μὲ κρίσεις πολιτισμοῦ ἄλλων ἐποχῶν. Τὸ πρῶτον σύμπτωμα εἶναι ἡ αὐτοπομόνωσις κάθε ἐπὶ μέρους Τέχνης. Κατόπιν ἔρχεται ἡ ἀπάρνησις τοῦ ὀργανικοῦ καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου καὶ τέλος τὸ σημερινὸν κατάντημα, τὸ χάος καὶ τὸ μηδέν. Αὐτὸ ποὺ ἀρχίσει ὡς «ἀπολύτρωσις» τῆς Τέχνης, ὡδήγησε στὴ μόνιμη καὶ ἀναγκαστικὴ του συνέπειαν, τὴν αὐτοκαταστροφὴν τῆς

Καὶ χαρακτηριστικὸν τῆς ὅλης αὐτῆς πορείας πρὸς τὴν παρακμὴ εἶναι ἡ ἀπομάκρυνσις ἀπὸ τοῦ Θεοῦ. Ὁ ἄνθρωπος ἀποχωρίζεται ἀπὸ τὸν Θεόν, μὰ ἔτσι χάνει τὴν ἰσορροπία του, τὸ αἶσθημα τοῦ μέτρου. Ἀδυνατίζει μέσα του καὶ παρατηρεῖται μίαν διπερτροφίαν τῶν κατωτέρων μορφῶν τοῦ πνεύματος εἰς βάρος τῶν ἀνωτέρων. Στὴν μοντέρναν Τέχνη κυριαρχεῖ μίαν ἐκδηλην προτίμησιν γιὰ τὴν ἄβυσσον. Τὸ κάθε τι σ' αὐτὴν θυμίζει νευρωτικὰς ἐνοχλήσεις καὶ πνευματικὰς ἀρρώστειας.

Ἐν τούτοις, ὁ συγγραφεὺς νομίζει, πὼς μπορεῖ κανεὶς νὰ δῇ ὀρισμέναις ἐνδείξεις, ποὺ κείθουν πὼς μέσα στὴν κρίσι ἀρχίζουσι νὰ διαφαίνονται ἕλπιδες μίαις στροφῆς, μίαις σωτηρίας. Τὸ δνεῖρο, λέγει, τὸ τόσο καταστρεπτικόν, τοῦ «αὐτονόμου ἀνθρώπου» ἀρχίζει νὰ ὑποχωρῇ καὶ νὰ ἐγκαταλείπεται. Ὅπως καὶ σὲ κάθε ἄλλη ἐκφανοῖ τῆς πνευματικῆς ζωῆς, ἡ ἀνθρωπότης

ἀρχίζει σιγά-σιγά νὰ παίρνῃ τὸν δρόμον ποὺ δηγεί στὰ ὄψη. Οἱ εἰκόνες ποὺ δίδονται στὸ βιβλίον ἀποτελοῦν πολύτιμα ἐπιχειρήματα γιὰ τὴ θέσιν τοῦ συγγραφέως.

I. Π.

★

Martha Møers: Frauenerwerbsarbeit und ihre Wirkungen auf die Frau. Recklinghausen — Bitter u. Co. (Ἐπαγγελματικὴ ἐργασία τῶν γυναικῶν καὶ ἡ ἐπίδρασις τῆς πάνω στὴ γυναῖκα).

Σὲ μιὰ ἐποχῇ, ποὺ ἡ «ἐξοδος τῆς γυναίκας» ἔχει λάβει τόση ἔκτασι, βιβλία σάν τὸ προαναφερμένον εἶναι πολύτιμα.

Τὸ πρῶτον τοῦ μέρους ἀποτελεῖ μιὰ ἐπισκόπησι τῆς ἐξελίξεως τῶν γυναικείων βιοποριστικῶν ἐπαγγελμάτων. Σ' ἓνα ἄλλο μέρος ἐξετάζεται ἡ ἰδιουσία τῆς γυναίκας. Στὸ τελευταῖον ἐξετάζεται τὸ κάθε ἐπάγγελμα χωριστά, καθὼς καὶ οἱ βιολογικὰς καὶ ψυχικὰς ἐπιδράσεις ποὺ ἀσκει στὴ γυναῖκα. Ὑπάρχουσι πολλοὶ στατιστικοὶ πίνακες καὶ παρουσιάζονται γενικὰ συμπεράσματα μὲ πολλὴν φρόνησιν καὶ προσοχῇ.

I. Π.

★

H. Fries: Ist der Glaube ein Verrat am Menschen? Eine Begegnung mit K. Jaspers. Sheyer, Pilger — Verlag.

Εἶναι προδοσία ἡ πίστις, ἡ θρησκευτικὴ πίστις, γιὰ τὸν ἄνθρωπον; Ἡ καταφατικὴ ἀπάντησις στὸ εῖρηνημα αὐτὸ δὲν ἀποδίδει, ἴσως, ἀκριβῶς τὰ ἴδια τὰ λόγια τοῦ Jaspers. Ἀποδίδει ὅμως ἀσφαλῶς τὸ νόημα τῶν δοξασιῶν του.

Τὸ πόσον ὅμως παραγνοῶζει τὴν ἀληθινὴν θρησκευτικὴν πίστιν ὁ Jaspers καὶ τὴν ἀντίφασιν στὴν ὁποία πέφτει, παρουσιάζει ὁ συγγραφεὺς τοῦ βιβλίου αὐτοῦ. Ἀποκρούεται, γράφει, ἡ πίστις στὴν θεοῖαν Ἀποκάλυψιν, καὶ αὐτὸ ἐν ὀνόματι μίαις ἀντιλήψεως γιὰ τὸν ἄνθρωπον, ποὺ εἶναι δυνατὴ καὶ πραγματικὴ στὴν καλλιτέρεῖν τῆς καὶ πρὸ γνήσια μορφῆ, μόνον μέσα στὸ χῶρον τῆς ἀποκαλύψεως καὶ τῆς πίστεως.

I. Π.

ΕΛΗΦΘΗΣΑΝ

— Κωνστ. I. Βουρδέρη: τακτικοῦ καθηγητοῦ τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς φιλολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν: Ἡ ἀνθρωπιστικὴ ἔρμηνεῖα τῶν κλασσικῶν. Ὁ Πλατωνικὸς διάλογος «Θεαγῆς».

— Πέτρον Γ. Βάλληνα: καθηγητοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης: Τὸ πνεῦμα τοῦ 1912 καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ 1940.

— Π. Ν. Πιπινέλη: Ὁ ἐθνικισμὸς ὡς

κίνησις πνευματικὴ καὶ πολιτικὴ.
Ὁμιλία γενομένη ἐν Πάτραις ὑπὸ τὴν αἰγίδα
τῆς Ἀχαϊκῆς Ἑταιρείας.

— Britain To-Day. February 1951.

— Κ. Ρώτα Ὁληγαίου: Τὰ τρία τρο-
πάρια καὶ τὸ ἐπιλόχιο.

— Γ. Ν. Κορρέ, καθηγητοῦ: Δύο πατριω-
τικὰ δράματα. Σχολικὸ θέατρο.

— Ντίνου Χριστιανοπούλου: Ἐποχὴ
τῶν ἰσχυρῶν ἡγελάδων. Πιήματα. Ἐκ-
δοσις <Κοχλία>, Θ)νίκη, 1950.

— Σπύρου Διον. Κουρουπού: Ὁ ἄν-
θρωπος. Τρίπρακτὴ ἡμιμετρὴ τραγωδία.

— Bulletin of the United Bible
Societies, 1950 fourth quarter.

— International Conciliation,
October, 1950 No 461 Jerusalem and
the United Nations.

— Νικολάου Κ. Ἀλεξοπούλου: δ. φ.
Γυμνασιάρχου: Διάλεξις περὶ τῆς ἀθα-
νάτου καὶ αἰωνίας Ἑλλάδος.

— Ἀντωνίου Φιλ. Χαλᾶ: Πειραιεὺς
καὶ Ἀνοικαδόμησις.

— Κ. Σπυριδάκι δ.φ.: Σύντομος ἱστο-
ρία τοῦ ἐθνικοῦ ζητήματος τῆς
Κύπρου.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

κ. Π. Κατωπ. Σιδερόκαστρον. Ἀπὸ
τὸ ποιημὰ σας «Μυθολογία» φαίνεται ὅτι διαθέτετε
ποιητικὰ προσόντα. Δὲν σας λείπει ἡ καλὴ στιχοιου-
ργία, ἡ ἐπιμελημὴ ἡ ἐμπνευσις καὶ γνώσις τῶν μυ-
στικῶν τῆς ποιησιῶς. Ἡ ὁμοιοκαταληξία ὅμως κά-
πως ἐξεζητημένη. Διατί; Εὐχριστῶς θὰ ἐβλέπα-
μεν κατὰ ἄλλο ἴδιόν σας. — δ, Τη. Γ. κ. Ἐν-
ταῦθα. Εὐχριστοῦμεν δι' ὅσα γράφετε διὰ τὸ
διήγημα τῆς συνεργατικῆς μας. Διὰ τὴν ἀξιοποίησιν
καὶ ἡ ἰδικὴ σας ἀναμφισβήτητος λυρική διάθεσις,
θὰ πρῆπν νὰ ἐργοσθῆτε. — σ τ ρ. Κ. Κάσ. Β. Σ. Τ.
901. Ἡ ἀπόδοσίς σας εἰς τὸ μουσικὸν τετραστί-

χον εἶναι περισσότερο ἐπιτυχὴς παρὰ εἰς τὸν
ἐλευθερὸν στίχον. Τὸ «φλογαθεῖα» τὸ καλλιτε-
ρον ὄλων. — δ. Π. Λ. ε. Ἀλεξανδροῦ-
πολιν. Τὸ γράμμα σας θὰ διαβιβασθῆ εἰς τὴν
συνεργατικὰ μας ἢ ὅποια εὐρίσκειται εἰς τὸ ἐξω-
τερικόν. Τὰ ποιημὰτά σας δὲν στεροφυται ποιη-
τικῶ ἐνδιαφέροντος, ἀλλὰ δὲν εἶναι κατάλληλα
διὰ νὰ φιλοξενηθοῦν εἰς τὰς σελίδας τοῦ περιοδι-
κοῦ μας. — δ. Σ. τ. Κουρκ. Χανιά. Ὁ στίχος
σας δὲν στερεῖται μουσικότητος, ἀλλ' ἐπιβάλλεται
περισσότερα προσοχὴ εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν λέξεων.
— Δ. Κ. Πέτρ. Πειραιᾶ. Θὰ πρῆπν νὰ ἀπο-
φεύγετε τοὺς ρητορισμούς. Ἡ ἀπλότης πάντοτε ὠφε-
λεῖ! — κ. Παν. Παρ. Τρίπολιν. Ἀξιώπιαιος ἡ
προσπάθειά σας διὰ τὴν καλὴν ἐμπνευσιν. Τὸ ποιή-
μὰ σας ὅμως δὲν εἶναι ἐπιτυχές. — κ. Δημ. Χ.
Μποσ. Καλάμας. Τὸ ποιημὰ σας ἔχει μίαν
πολὴ καλὴν στροφὴν, τὴν πωτὴν. Ὡς σύνολον ὁ-
μως ὀστερεῖ. Ἡ ἀπλότης τοῦ στίχου πρῆπει νὰ ἀ-
ξιοποιηθῆ. — κ. Ζήσ. Β. Ἰ. β. Λέρον. Τὸ ποιή-
μὰ σας ἀξιοπρόσεκτον ὅσον ἀφορᾷ τὴν μουσικὴ
τητά του. Ἐκφράσεις ὅμως ὡς αὐτὰ, «τάχα μ'
αὐτὸ τί πέτυχε», «πολὸ φοβᾶμαι μήπως πληρώσουν
τις κουβέντες τους», δὲν νομίζετε ὅτι δὲν ἔχουν
τὴν θέσιν τους εἰς ἕνα λυρικὸν κείμενον; κ. Γ.
Ἰοῦστον. Ἐνταῦθα. Τὸ ποιημὰ σας δὲν ὀ-
στερεῖ τῶν προηγουμένων σας ἀλλὰ παρ' ὅλην
τὴν ἐπὶ μέρους τεχνικὴν ἀριότητα, θὰ ἔπρεπε
νὰ εἶχε περισσότερο ἐπιμελημένην ἀρχιτεκτονικὴν.
— σ τ ρ. Εὐάγ. Γαλ. 31 Τ. Π. Σ. Τ. Γ. 917. Ὁ
δεκαπεντασύλλαβός σας πολὺ ζωντανός καὶ καλός.
Προσπάθειά νὰ δοκιμάσετε κατὰ ἔκτενέστερον. Εἴ-
μεθα βέβαιοι ὅτι θὰ ἐπιτύχετε. — κ. Κ. Ι. Σ. Πά-
τρας. Τὰ ποιημὰτά σας ἔχουν κάποιαν ἐρηότη-
τα. Εἶναι ἀποφθεγματικά χωρὶς ἴχνη λυρισμοῦ καὶ
ὀστεροῦν εἰς τεχνικὴν. — κ. Ἀγγελοῦ Δροσε-
ρόν. Νίκαϊαν. Τὸ τελευταῖον τετραστίχον τοῦ
πρώτου ποιημὰτός σας ἐπιτυχές. Τὸ «λαϊκαργὸς
πνευματικὸς!» ἀτυχές εἰς ἐμπνευσιν, τίτλον καὶ ἐκ-
τέλειον. — κ. Α. Σίτ. Ἀλεξανδρούπολιν.
Ἡ τρίτη στροφή τῆς «27ης Μαρτίου» σας μαρτυρεῖ
ὅτι ἀν ἀρχοληθῆτε μὲ τὸ μουσικὸν τετραστίχον θὰ
ἀποδώσετε περισσότερο ἀπὸ ὅσον ἀποδίδετε εἰς
τὸν ἐλεύθερον στίχον. — δ. Μαρ. Στοφ. Πά-
τρας. Τὸ ποιημὰτά σας προδίδουν δυνατότητα
καλῆς ἐξελέξεως. Προσέξτε ὅμως τοὺς βερμπαλι-
σμούς. Τὸ «καλεσμο» πολὺ ὀραιότερον τῶν ἄλλων.
— κ. Παν. Κ. ὡ. σ. τ. Καλάμας. Ἡ πρώτη
στροφή τοῦ «δειλινοῦ» πολὺ καλὴ. Ὅλα τὰ ἐπομ-
να ὀστεροῦν. Διατί τὴν ἀνίσωσιν εἰς τὸν στίχον
σας; σ τ ρ. τ. Ν. οὐλ. Θ. 920 Β' Σ. Τ. Γ. Ὁ συνεργ-
γάτης μας, ὅπως ἄλλως τε καθε ἐπιστήμων, ὁ ὁποῖος
οἰεῖται τὸν ἑαυτόν του, ἀπαντᾷ εἰτε εἰς ἐκεῖνον,
οἱ ὁποῖοι μὲ ἀπλοῦν τρόπον καὶ μὲ ἀπλὰ λόγια ἐκ-
θέτουν σὺν ἀπλοῦ ἀνθρώποι πρὸς συναναθρώπους
τῶν τὰ προβλήματά των, τὰς ἀπορίας των, εἰτε εἰς
τοὺς ἐπιστήμονας οἱ ὁποῖοι μὲ τὴν δομοδιότητα,
τὴν εὐθύνουν ἀλλὰ καὶ τὸν τρόπον τοῦ ἐπιστήμονος
ὁποσθηρῶν τὰς ἀπόφαις των, τὰς διαφωνίας των,
τὰς ἐπικρίσεις των. Δι' αὐτῶς τὸ γράμμα σας δὲν
παρουσιάζει οὐτε τὸ ἕνα οὐτε τὸ ἄλλο.

Περιοδικὸν «Ἀκτίνες», ὀργανιστῆς «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων» — Ἐκδ.
Χριστ. Ἐνώσ. «Ἀκτίνες». Γραφιστῆ: ὁδὸς Καρότσι 14, Ἀθήναι: (1) Τηλ. 85-025 — Θεσσαλονικῆς: Ἀγ.
Σοφίας 88. — Πειραιῶς: Τσαμαδοῦ καὶ Κολοκοτρώνη 67. — Ὑπεύθυνος: Α. Γ. Σταμάτης, κατωκίτια:
Παικίτης 5, Ἀθήναι. — Ἐτήσια συνδρομὴ δρ. 25.000, ἐξωτερικοῦ δολλ. Β. — Πρῶτος τυπογρα-
φεῖον: Α. Παπακωνσταντίνου, Μαυρομηχάλη 176 — Χειρόγραφα, δημοσιεύμενα ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται.